

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

УСАЧОВ ЄВГЕН ІГОРОВИЧ

УДК 340.1 + 343.8

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАНОЇ КРИМІНАЛЬНО-
ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Є. І. Усачов**

Науковий керівник: **Миськів Леся Ігорівна**

доктор юридичних наук, доцент

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Усачов Є.І. Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2019.

У дисертації наводиться теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби та окресленні шляхів вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють правовідносини у цій сфері.

З урахуванням загального розуміння сутності об'єкта контролю, аналізу її змістовних складових надано авторське визначення сутності діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкта контролю. Запропоновано під нею розуміти закріплені на нормативно-правовому рівні напрямки функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України, обумовлені поставленими перед даним суб'єктом завданнями, на належну реалізацію яких спрямована контрольна діяльність компетентних суб'єктів. Відзначається, що діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкт контролю може бути представлена як діяльність, що здійснюється таким суб'єктом у цілому, а також як її окремі прояви або ж напрямки, що реалізуються задля забезпечення досягнення спільної мети такої діяльності.

За допомогою аналізу приписів національного законодавства, яке визначає правові засади діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України, на предмет вживання в його положеннях категорій «контроль» і «нагляд» зроблено висновок, що вказані категорії вживаються

як синонімічні. Обґрунтовано позицію стосовно того, що нагляд, який здійснюється за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, доцільно розглядати як окрему форму контролю.

Визначено сутність контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України як врегульовану нормативно-правовими приписами діяльність суб'єктів контролю, які, реалізуючи свої повноваження, здійснюють спостереження як у цілому за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, так і за окремими напрямками її функціонування з метою забезпечення законності в даній сфері суспільних відносин, забезпечення, охорони та захисту прав, свобод та інтересів осіб, їх відновлення в разі порушення. Доведено, що значення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України полягає у: забезпеченні додержання законності в такій діяльності; виявленні позитивних аспектів функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України (застосування заохочень); установленні двостороннього зв'язку між суб'єктом та об'єктом контролю, зокрема виявленні й усуненні недоліків здійснення окремого напрямку діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України, наданні оцінки такій діяльності тощо.

Акцентовується увага, що під час визначення принципів діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України мають використовуватися об'єктивне та суб'єктивне розуміння категорії «принцип», оскільки навіть в разі об'єктивного існування відповідного принципу, неможливість його сприйняття окремо взятим суб'єктом, зводить його сенс нанівець. На підставі аналізу нормативно-правових актів, якими регламентовано діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України, а також схожі суспільні відносини, наведено перелік принципів, на яких має будуватися контроль у цій сфері. З огляду на значну кількість таких принципів, запропоновано здійснити їх наукову класифікацію за сферою дії окремого з них на: загальноправові (верховенство права, законність, гуманізм, справедливість, рівність); міжгалузеві (гласність, політична

нейтральність, професіоналізм, ефективність, дієвість) та галузеві (взаємодія, безперервність, плановість, оперативність, об'єктивність). Охарактеризовано зміст кожного з них.

Визначено сутність правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби. Встановлено, що правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України визначено на рівні Конституції України, міжнародних договорів України, законів України, в тому числі в положеннях кодифікованого законодавства. Вказані нормативно-правові акти проаналізовано на предмет закріплення в них правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України. Акцентовано увагу на сукупності підзаконних нормативно-правових актів, на рівні яких визначено правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України. З'ясовано, що такі акти приймають численні суб'єкти, провідним серед яких є Міністерство юстиції України. Наведено основні підзаконні нормативно-правові акти, які приймає вказаний орган влади з метою визначення правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України за окремими напрямками. Наголошується на проблемі, що пов'язана з вкрай високим ступенем підзаконної нормативно-правової регламентації досліджуваної сфери суспільних відносин.

Встановлено форми та методи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби. Наголошено на відсутності законодавчого закріплення вказаних категорій. Запропоновано форми контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України класифікувати за суб'єктом здійснення; об'єктом; призначенням; спрямованістю; часом здійснення; передбачуваністю; місцем проведення. Серед методів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України названо: перевірку, облік, моніторинг, аудит, опитування, ревізію, інспектування, оскарження. Розкрито сутність та особливості

вказаних форм і методів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

Підкреслюється, що провідним структурним елементом суспільних відносин у сфері контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України є їх суб'єктний склад. Сформовано авторське бачення сутності суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України. Запропоновано суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України класифікувати на: міжнародних, серед яких названо провідні міжнародні організації, що мають вплив на досліджувану сферу суспільних відносин; державних, які здійснюють парламентський, президентський, урядовий, судовий, прокурорський контроль, а також контроль з боку Служби безпеки України, центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів і місцевих державних адміністрацій; громадський контроль, який здійснюється громадською радою Міністерства юстиції України, спостережними комісіями, піклувальними радами, громадськими об'єднаннями та окремими громадянами. Акцентовано увагу на особливостях здійснення компетентними суб'єктами внутрішньовідомчого контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

Проведено аналіз здійснення контролю за діяльністю подібних до Державної кримінально-виконавчої служби України органів у зарубіжних країнах. Акцентовано увагу на необхідності вивчення як позитивного досвіду здійснення контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів, так і негативного, оскільки аналіз останнього дозволить уникнути можливих помилок при вдосконаленні діяльності вітчизняних суб'єктів контролю та реформуванні даної сфери суспільних відносин. Досліджено зарубіжний досвід здійснення контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів у провідних європейських країнах (Великобританія, Франція, Німеччина, Норвегія, Нідерланди), а також Сполучених Штатах Америки. Серед позитивних аспектів здійснення контролю за діяльністю кримінально-

виконавчих органів у зарубіжних країнах, які можуть бути використані в нашій державі, виокремлено: повноцінне запровадження подвійних пенітенціарних інспекцій; вдосконалення правового статусу окремих суб'єктів контролю, зокрема значне розширення повноважень громадськості.

Відмічається, що здійснення результативного контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України є неможливим без ефективної нормативно-правової регламентації даної сфери суспільних відносин. Наголошено на тому, що чинний Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу» вкрай поверхнево здійснює нормативно-правову регламентацію діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України, особливо що стосується питань, пов'язаних із визначенням напрямків такої діяльності та контролю за ними уповноважених суб'єктів. У зв'язку з чим обґрунтовано доцільність першочергового внесення змін до вищенаведеного нормативно-правового акта, а в подальшій перспективі прийняття нового Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» із визначенням розділів, які будуть складати його зміст. Наголошено на необхідності вдосконалення адміністративного законодавства в частині здійснення нормативної регламентації окремих напрямків діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкта контролю. Акцентовано увагу на проблемі підзаконної нормативно-правової регламентації здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, що знаходить свій прояв у занадто чисельній кількості правових актів, за допомогою яких вона здійснюється. Запропоновано провести систематизацію актів Міністерства юстиції України за таким способом упорядкування як предметна інкорпорація.

Ключові слова: контроль, правове регулювання, Державна кримінально-виконавча служба, пенітенціарна система, адміністративно-правові засади, суб'єкти контролю, нагляд, виконання кримінальних покарань, зарубіжний досвід.

SUMMARY

Usachov Y.I. Administrative and Legal Principles of Control over the Activity of the State Criminal Enforcement Service in Modern Conditions. – Qualifying scientific work (manuscript).

Dissertation for a Candidate Degree in Law in specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; finance law; information law». – Research Institute of Public Law, Research Institute of Public Law, Kyiv, 2019.

The author of the dissertation has provided theoretical generalization and a new solution to the scientific problem, which consists in determining the nature and special features of administrative and legal principles of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service in modern conditions; and has outlined the ways for improving administrative legislation, the norms of which regulate legal relations in this area.

Taking into account the general understanding of the essence of the object of control, the analysis of its substantive constituents, the author has defined the essence of the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine as the object of control. It has been proposed to understand the directions of functioning of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine, fixed at the regulatory and legal level, stipulated by the tasks assigned to this subject, for the proper implementation of which the control activity of competent entities is directed. It has been noted that the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine as an object of control may be represented as the activity carried out by such entity as a whole, as well as its individual manifestations or directions, which are implemented in order to achieve the common purpose of such activity.

By analyzing the prescriptions of the national legislation, which defines the legal bases of the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine, for the purpose of applying the categories “control” and “supervision” in its provisions, it has been concluded that these categories are used as synonymous. It has been justified that supervision performed by the State Criminal Enforcement Service of Ukraine should be considered as a separate form of control.

The essence of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine has been determined as regulated by the normative and legal prescriptions of the activity of the subjects of control, which, exercising their powers, monitor both the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine as a whole and certain areas of its functioning for the purpose of ensuring the legitimacy of public relations in this sphere, ensuring, protecting the rights, freedoms and interests of persons, restoring them in the event of violation. It has been proved that the value of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine lies in: ensuring compliance with the law in such activity; identification of positive aspects of the functioning of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine (application of incentives); establishing a bilateral relationship between the subject and the object of control, including identification and elimination of deficiencies in the implementation of a separate line of activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine, evaluation of such activity, etc.

It has been drawn the attention to the fact that an objective and subjective understanding of the category “principle” should be used in determining the principles of activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine. On the basis of the analysis of normative legal acts, which regulate the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine, as well as similar social relations, a list of principles on which control in this sphere should be built it has been given. In view of the considerable number of such principles, it has been proposed to carry out their scientific classification according to the scope of individual of them into: general law (rule of law, legality, humanism, justice, equality); cross-industry (publicity, political neutrality, professionalism, efficiency, effectiveness) and industry (interaction, continuity, timeliness, responsiveness, objectivity). The content of each of them has been described.

It has been determined the essence of the principles of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service. It has been established that the legal basis for control over the activity of the State Criminal Enforcement Service

of Ukraine is defined at the level of the Constitution of Ukraine, international treaties of Ukraine, laws of Ukraine, including in the provisions of codified legislation. The mentioned normative legal acts have been analyzed for the purpose of fixing in them the legal bases of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine. Attention has been drawn to the set of by-laws, at the level of which the legal basis for control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine is defined. It has been found that such acts are being adopted by numerous entities, the leading among which is the Ministry of Justice of Ukraine. The main by-laws are adopted by the aforementioned authority in order to determine the legal basis for control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine in certain areas. It has been highlighted the problem which is related to the extremely high degree of by-law regulation of the studied sphere of public relations.

Forms and methods of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service have been established. It has been emphasized that there is no legislative fixing of these categories. It has been proposed to classify the forms of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine by the subject; object; appointment; focus; time of implementation; predictability; venue. Among the methods of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine have been named: verification, accounting, monitoring, audit, questioning, audit, inspection, appeal. The essence and features of the specified forms and methods of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine have been revealed.

The author has emphasized that their subjective composition is a leading structural element of public relations in the sphere of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine. The author's vision of the subjects of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine has been formed. It has been suggested that the subjects of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine should be classified into: international ones, among which are named the leading

international organizations that have influence on the studied sphere of public relations; state, which exercise parliamentary, presidential, governmental, judicial, prosecutorial control, as well as control by the Security Service of Ukraine, central executive authorities, their territorial divisions and local state administrations; public control exercised by the public council of the Ministry of Justice of Ukraine, supervisory commissions, boards of trustees, public associations and individuals. The attention has been paid to the peculiarities of the implementation by the competent subjects of interagency control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine.

The foreign experience of exercising control over the activity of criminal enforcement bodies has been analyzed and generalized. Attention has been drawn to the need to study both the positive experience of exercising control over the activity of criminal enforcement agencies and the negative, since the analysis of the latter will avoid possible mistakes in improving the activities of domestic subjects of control and reforming this sphere of public relations. The foreign experience of controlling the activity of criminal enforcement bodies in leading European countries (UK, France, Germany, Norway, Netherlands) and the United States of America has been explored. Among the positive aspects of exercising control over the activity of criminal enforcement agencies in foreign countries, which can be used in our country, have been singled out: full implementation of double penitentiary inspections; improving the legal status of individual control entities, including the significant expansion of public authority.

It has been noted that the implementation of effective control over the activities of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine is impossible without effective legal regulation of this sphere of public relations. The author has emphasized that the current Law of Ukraine “On the State Criminal Enforcement Service” is extremely superficial in regulating the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine, especially concerning the issues related to determining the directions of such activity and controlling them by authorized entities. In connection with this, the expediency of introducing amendments to the

above-mentioned normative legal act and in the future the adoption of the new Law of Ukraine “On the State Criminal Enforcement Service of Ukraine” have been justified. The necessity of improvement of the administrative legislation in the part of realization of normative regulation of separate directions of activity of the State criminal-executive service of Ukraine as an object of control has been emphasized. The author has drew attention to the problem of by-law normative and legal regulation of control over the activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine, which is manifested in too many legal acts by which it is carried out. It has been proposed to organize the acts of the Ministry of Justice of Ukraine in this way of ordering as subject incorporation.

Key words: control, legal regulation, State Criminal Enforcement Service, penitentiary system, administrative and legal bases, subjects of control, supervision, execution of criminal penalties, foreign experience.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Усачов Є.І. Сутність контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 34. Ч. 2. Т. 3. С. 166–169.
2. Усачов Є.І. Сутність діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об’єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1. Т. 4. С. 167–170.
3. Усачов Є.І. Правозастовчі та правоохоронні функції державної кримінально-виконавчої служби України як об’єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2. Т. 3. С. 130–134.
4. Усачев Е.И. Понятие и значение принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и политика*. 2018. № 2. С. 70–75 (Кыргызская Республика).
5. Усачов Є.І. Основні напрямки діяльності державної кримінально-

виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 4. С. 184–189.

6. Усачев Е.И. Виды принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 81–86 (Кыргызская Республика).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Усачов Є.І. Щодо класифікації принципів контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 серп. 2016 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 87–89.

8. Усачов Є.І. Значення контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 січ. 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 100–103.

9. Усачов Є.І. Співвідношення понять контроль і нагляд за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 черв. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 56–59.

ЗМІСТ

ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	24
1.1 Зміст та особливості діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкта контролю	24
1.2 Сутність і значення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України	46
1.3 Принципи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України	61
Висновки до Розділу 1	84
РОЗДІЛ 2 МЕХАНІЗМ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ	87
2.1 Правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України	87
2.2 Форми та методи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України	110
2.3 Поняття та види суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України	126
Висновки до Розділу 2	149
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ ЗАСАД КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	152
3.1 Зарубіжний досвід здійснення контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів і можливості його використання Україною	152
3.2 Вдосконалення адміністративного законодавства у сфері контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України	163
Висновки до Розділу 3	174
ВИСНОВКИ	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	183
ДОДАТКИ	214

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. На сучасному етапі державотворення в нашій країні розпочато низку реформ, спрямованих на покращення стану забезпечення прав, свобод та інтересів особи в усіх сферах суспільного життя. Однією із таких сфер є діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України, яка протягом років незалежності України зазнавала численних змін і перетворень. Однак, доводиться констатувати, що такі зміни носили не систематичний характер і в цілому не мали позитивного ефекту, про що свідчить низький рівень дотримання прав, свобод та інтересів осіб, які відбувають покарання або ж зазнали попереднього ув'язнення. На такому стані справ наголошували як українські органи влади, суспільство в цілому, так і міжнародна правова спільнота. У своїх численних доповідях компетентні суб'єкти підкреслювали, що стан забезпечення законності в діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України є вкрай незадовільним. Одним із найдієвіших засобів забезпечення законності в межах відповідних суспільних відносин є здійснення контролю, який повинен пронизувати й вказану діяльність. З огляду на наведене можна стверджувати, що контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України в сучасних умовах є неефективним, хоча й здійснюється значною кількістю суб'єктів. Саме тому вважаємо, що одним із перших кроків подальшого реформування Державної кримінально-виконавчої служби України є перегляд адміністративно-правових засад здійснення контролю за її діяльністю.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Проблематика здійснення контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів завжди становила науковий інтерес учених, які спеціалізуються на дослідженнях різних аспектів функціонування пенітенціарної системи.

У дисертації Шкути О.О. «Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України» (2018 р.)

комплексно опрацьовано достатньо широкий спектр проблем, пов'язаних із функціонуванням кримінально-виконавчої системи України в сучасних умовах її реформування. Однак, такий важливий напрямок її реформування як вдосконалення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України не розглядався. У 2018 році Огородником Є. І. було захищено дисертацію на тему «Механізм реалізації кримінально-виконавчої політики України та її реформування на сучасному етапі», в якій наголошено на необхідності забезпечення належного контролю за дотриманням міжнародних стандартів поводження із засудженими. Основний акцент ученим ставиться на визначенні особливостей здійснення контролю за поведінкою засуджених. Також слід назвати дисертацію Виноградової С. О. «Гуманізація системи виконання покарань в умовах євроінтеграційних процесів» (2019 р.), в якій визначено пріоритетні напрямки розвитку сучасної кримінально-виконавчої політики в Україні, наведені з урахуванням як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду. При цьому питання, пов'язані зі здійсненням контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, як одного із провідних способів забезпечення законності у вказаній сфері суспільних відносин, майже не досліджувалися.

Серед дисертаційних досліджень адміністративно-правового спрямування, в яких досліджувались окремі аспекти здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України варто вказати праці: Капустіної К.О. «Адміністративно-правові засади діяльності кримінально-виконавчої інспекції України» (2016 р.); Яворської О.О. «Адміністративно-правові засади забезпечення особистої безпеки засуджених у виховних колоніях України» (2016 р.); Круглової А.Є. «Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності органів і установ виконання покарань» (2016); Зливко С.В. «Адміністративно-правове забезпечення діяльності керівників органів і установ виконання покарань в Україні» (2019 р.); Муравйова К. В.

«Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань» (2017 р.); Чернишова Д.В. «Адміністративно-правові засади пробації в Україні» (2019 р.); Кареліна В.В. «Адміністративно-правові режими у сфері організації виконання покарань» (2019 р.). У наведених дослідженнях ученими приділялась увага проблематиці здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, проте в контексті характеристики або правового статусу окремих суб'єктів контролю, або ж його окремих напрямків.

Аналіз наукових праць, присвячених дослідженню окремих проблем контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, а також чисельних змін до законодавства, які внесено протягом останнього часу, свідчить про складність і багатоаспектність зазначеного питання та про важливість подальшого дослідження адміністративно-правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах.

Підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці вчених-правознавців, серед яких: Р.В. Алієв, Г.В. Атаманчук, Є.Ю. Бараш, Д.М. Бахрах, О.І. Безпалова, А.І. Берлач, Ю.П. Битяк, О.Г. Боднарчук, І.Г. Богатирьов, М.Г. Вербенський, А.О. Галай, В.В. Галуцько, В.М. Гаращук, В.І. Гуржій, О.В. Джафарова, О.Ю. Дрозд, І.В. Євсєєв, С.А. Зінченко, С.В. Зливко, В.А. Львовчкін, М.П. Мелентьєв, В.О. Меркулова, Л.І. Миськів, О.М. Музичук, К. В. Муравйов, С.М. Оганесян, В.М. Паламарчук, В.П. Петков, М.С. Пузирьов, В.Б. Пчелін, Г.О. Радов, М.М. Ребкало, Р.А. Ромашов, О.П. Рябченко, Т.В. Синельникова, В.Б. Спіцнадель, В.В. Стаднік, О.О. Стаценко, А.Х. Степанюк, В.О. Хаблак, Ю.В. Шахлович, К.В. Шкарупа, О.О. Шкута, Д.В. Ягунов, І.С. Яковець та багато інших. Однак, не применшуючи здобутки вказаних фахівців, варто вказати, що більшість наукових робіт або носили суто теоретичний характер, або були підготовлені до внесення змін у законодавство у сфері здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

Таким чином, необхідність підвищення ефективності здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, недосконалість чинного законодавства України у цій сфері, а також відсутність комплексних монографічних досліджень, присвячених окресленій проблематиці, обумовлюють актуальність та своєчасність представленого дисертаційного дослідження, присвяченого визначенню сутності та особливостей адміністративно-правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями: Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, схваленої указом Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки; Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб за допомогою використання сучасних методів наукового пізнання, а також на основі аналізу наукових поглядів учених та норм чинного законодавства України, визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби, а також окреслити напрямки вдосконалення законодавства України, норми якого регулюють відносини у досліджуваній сфері. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

- визначити зміст та особливості діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю;

- встановити сутність і значення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України;
- охарактеризувати принципи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України;
- з'ясувати правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України;
- визначити форми та методи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України;
- встановити поняття та види суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України;
- узагальнити зарубіжний досвід здійснення контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів та з'ясувати можливості його використання в Україні;
- визначити шляхи вдосконалення адміністративного законодавства у сфері контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі створення адміністративно-правових та інших організаційних умов контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних способів наукового пізнання. *Логіко-семантичний і формально-логічний* методи було використано задля вдосконалення понятійного-категоріального апарату науки адміністративного права шляхом визначення таких понять як «діяльність Державної кримінально-виконавчої служби як об'єкт контролю» (підрозділ 1.1), «контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» (підрозділ 1.2), «принципи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» (підрозділ 1.3),

«правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» (підрозділ 2.1), «форми контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» та «методи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» (підрозділ 2.2), «суб'єкти контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» (підрозділ 2.3). *Порівняльно-правовий* метод покладено в основу аналізу правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, а також законодавства зарубіжних країн у частині висвітлення особливостей нормативної регламентації контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів (підрозділи 2.1, 3.1). Використання *аналітичного* методу дозволило охарактеризувати правовий статус суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України (підрозділ 2.3). Метод *прогнозування* було використано під час визначення можливих шляхів вдосконалення адміністративного законодавства у сфері контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України (підрозділ 3.2). Використання методу *групування та класифікації* дозволило дослідити систему нормативно-правових актів, на рівні яких визначено правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, визначити суб'єктів, уповноважених здійснювати такий контроль, встановити систему принципів, на яких він ґрунтується (підрозділи 1.3, 2.1, 2.3).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці фахівців із галузі адміністративного права, кримінально-виконавчого права, конституційного права, а також інших галузевих наук, зокрема філософії, лексикології, соціології тощо.

Нормативно-правовою основою роботи є Конституція України, міжнародні договори України, а також інші закони та підзаконні нормативно-правові акти, норми яких закріплюють адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є однією із перших спроб комплексно, на підставі аналізу існуючих здобутків вчених і норм чинного законодавства визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби, а також на основі узагальнення ефективного зарубіжного досвіду правового регулювання у цій сфері визначити напрямки вдосконалення відповідного адміністративного законодавства України. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових теоретичних і практичних висновків та положень, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

– запропоновано діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкт контролю розглядати шляхом її поділу на дві групи: яка впроваджується за загальним напрямком здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань шляхом реалізації правозастосовчих і правоохоронних функцій; яка здійснюється її структурними елементами за більш вузькими напрямками;

– обґрунтовано авторську позицію щодо необхідності предметної інкорпорації нормативно-правових актів Міністерства юстиції України, які визначають правові засади здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України;

– запропоновано авторське визначення поняття суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України як сукупності органів влади (їх посадових і службових осіб), міжнародних організацій і представників громадськості, які на основі та на виконання приписів національного законодавства реалізують свої контрольні повноваження задля врегулювання вказаної сфери суспільних відносин у цілому та за окремими напрямками;

удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат дослідження шляхом наведення власних позицій стосовно розуміння таких понять як: «діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкт контролю»; «контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України»; «принципи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України»; «правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України»; «форми контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України»; «методи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України»; «суб'єкти контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України»;

– наукову позицію щодо розуміння сутності, особливостей та значення принципів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, зокрема таких як: верховенство права, гуманізм, справедливість, законність, рівність, гласність, політична нейтральність, професіоналізм, ефективність, дієвість, взаємодія, безперервність, плановість, оперативність, об'єктивність;

– визначення сфер цільового контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, а саме: медичний контроль; інфекційний контроль; контроль якості харчування; комунально-побутовий контроль; контроль пожежної безпеки; контроль режиму секретності; контроль законності утримання під вартою та відбування покарання особою; контроль санітарно-епідемічного стану; інженерно-технічний контроль; архітектурно-будівельний контроль;

– класифікацію суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України на: міжнародні (здійснюють провідні міжнародні організації); державні (парламентський; президентський; урядовий; судовий; прокурорський; з боку Служби безпеки України; з боку центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів; місцевих державних адміністрацій); громадські (спостережні

комісії, громадські ради, піклувальні ради, громадські об'єднання та окремі громадяни);

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування необхідності прийняття нового Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»;

– аргументація позиції стосовно необхідності закріплення переліку принципів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України в положеннях нового Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» зі стислим розкриттям їх змісту;

– розуміння сутності та класифікації форм контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України за такими критеріями: суб'єктом здійснення; об'єктом; призначенням; спрямованістю; часом здійснення; передбачуваністю; місцем проведення;

– класифікація правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України: Конституція України; міжнародні договори України; закони України, в тому числі акти кодифікованого законодавства; підзаконні нормативно-правові акти: а) акти вищих органів державної влади – постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України; б) акти центральних органів виконавчої влади – міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;

– позиція стосовно можливості запозичення досвіду провідних зарубіжних країн щодо здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України в частині: повноцінного запровадження подвійних пенітенціарних інспекцій; вдосконалення правового статусу окремих суб'єктів такого контролю, зокрема значного розширення повноважень громадськості.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших досліджень,

присвячених адміністративно-правовим засадам контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – в ході внесення змін та доповнень до чинних законодавчих та підзаконних актів, що регулюють питання здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України;

– *правозастосовній діяльності* – з метою підвищення ефективності здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України (акти упровадження державної установи «Миколаївський слідчий ізолятор»; Херсонської місцевої прокуратури);

– *навчальному процесі* – під час підготовки навчальних матеріалів та викладання навчальних дисциплін «Актуальні проблеми адміністративного права» та «Забезпечення режиму тримання затриманих і взятих під варту осіб», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій (акти упровадження Науково-дослідного інституту публічного права; Харківського національного університету внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, 12–13 серпня 2016 р.), «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 27–28 січня 2017 р.) та «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, Україна, 8–9 червня 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок. Список використаних джерел включає 284 найменування та розміщений на 31 сторінці.

РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

1.1 Зміст та особливості діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкта контролю

Конституція України проголосила, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. При цьому права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [0]. Обов'язок щодо реалізації вказаних конституційних приписів покладено на чисельні правоохоронні інституції, провідне місце серед яких посідає Державна кримінально-виконавча служба України (далі – ДКВС України). Діяльність ДКВС України, як слідує з аналізу приписів чинного національного законодавства України [131], проводиться на основі дотримання прав і свобод людини та громадянина. Однак, на сьогодні можна стверджувати, що під час діяльності ДКВС України та її структурних підрозділів права й свободи людини та громадянина зазнають численних порушень.

Зокрема, як свого часу було зазначено Кабінетом Міністрів України, наявна в країні система виконання покарань потребує структурної реформи. Спадок Радянського Союзу був орієнтований на створення поліцейсько-карного апарату нагляду над ув'язненими, тоді як метою виконання покарань повинно бути виправлення та ресоціалізація засуджених. Стандарти функціонування установ виконання покарань не змінювалися протягом 75 років [220]. Таке положення справ негативно впливає на стан дотримання прав і свобод людини та громадянина в діяльності ДКВС України. Одним з найдієвіших засобів, реалізація якого направлена на підвищення

ефективності здійснення завдань ДКВС України, забезпечення дотримання під час цього прав і свобод людини та громадянина є налагодження дієвих механізмів контролю за її діяльністю. Контроль за діяльністю вказаного суб'єкта повинен бути здійснений і на всіх стадіях реформування (розвитку) пенітенціарної системи України. Саме тому своєї актуальності набуває здійснення дослідження в напрямку характеристики контролю за діяльністю ДКВС України. При цьому така характеристика буде не повноцінною поза визначенням змісту й особливостей діяльності ДКВС України, що може бути розглянуто в якості об'єкту зазначеного контролю.

Відправною точкою вирішення поставленого наукового завдання необхідно обрати уточнення понятійного апарату, що використовується в досліджуваній сфері суспільних відносин, а саме сутності категорії «об'єкт контролю». Адже, як цілком слушно зауважує О. П. Гетьманець, відсутність визначення категорій, що використовуються в наукових працях, призводить до неточного, неповного або й зовсім втраченого сенсу їх існування [24, с. 108]. У цьому контексті слід відмітити те, що досліджувану дефініцію складають дві категорії «об'єкт» і «контроль». Сутність і значення останньої, в тому числі в контексті її застосування по відношенню до діяльності ДКВС України, буде досліджено нами в наступному підрозділі представленої наукової праці. Що ж стосується першої, то з точки зору етимології, вона походить від латинської мови від слова «objectum», що на українську мову може бути перекладено в буквальному сенсі як предмет [258, с. 313]. Схожого значення вказана категорія набуває із позиції здійснення її семантичного аналізу. Зокрема, авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови слово «об'єкт» тлумачить у значенні: явище, предмет, особа, що на них спрямовано певну діяльність, увагу й таке інше; предмет наукового і т. ін. дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції; предмет, що розглядається з метою його використання за призначенням, вивчення [18, с. 803].

Слід відмітити те, що визначення сутності «об'єкта» через категорію «предмет» або «річ» є доволі розповсюдженим підходом у науці. Зокрема, такі підходи можна прослідкувати в фаховій літературі з філософії. Так, на думку В. Петрушенка, яку він наводить у праці «Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції», під об'єктом необхідно розуміти річ, або явище, або будь-який фрагмент реальності, на які спрямовані пізнавальна або практична діяльність людини. Об'єкт співвідноситься з суб'єктом і засобами людської діяльності. Об'єкт пов'язується із існуванням в людській свідомості та пізнавальному досвіді чогось самовладного та самодостатнього, такого, що не створюється свідомістю та не може нею довільно змінюватись [115, с. 147-148]. Авторський колектив філософського енциклопедичного словника вважає, що об'єкт – це річ, предмет. Окрім цього, об'єктом вчені називають те, що протистоїть суб'єкту [258, с. 313].

З аналізу етимологічного, семантичного сенсу, а також філософських позицій до розуміння сутності категорії «об'єкт» слідує, що нею прийнято позначати предмет або ж річ, на яку спрямовано пізнавальну діяльність певного суб'єкта. У такому разі сенс об'єкта контролю набуває певного статичного значення, що недопустимо в досліджуваному випадку, адже діяльність прийнято позначати як певні активні процеси. Зокрема, в сучасній українській мові слово «діяльність» використовують у значенні: застосування своєї праці до чого-небудь; праця, дії людей у який-небудь галузі; функціонування, діяння органів живого організму; робота, функціонування якоїсь організації, установи, машини тощо; виявлення сили, енергії чого-небудь [18, с. 306]. Доволі цікаві позиції з приводу тлумачення сутності категорії «діяльність» наводять у фаховій літературі з філософії. Так, на думку авторського колективу філософського енциклопедичного словника, під діяльністю необхідно розуміти специфічну людську форму активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої складає його доцільна зміна і перетворення в інтересах людей. Діяльність людини передбачає певне протиставлення суб'єкта й об'єкта діяльності: людина

протиставляє себе об'єкт діяльності як матеріал, який повинен отримати нову форму та властивості, перетворитися з матеріалу в предмет і продукт діяльності. При цьому будь-яка діяльність включає в себе мету, засіб, результат і сам процес діяльності, і, отже, невід'ємною характеристикою діяльності є її усвідомлення [259, с 160]. Отже, розглядаючи діяльність ДКВС України в якості об'єкту контролю, слід позначати певні активні процеси, що виникають завдяки поведінці цієї інституції та її окремих структурних елементів, мають свій вплив на інших учасників відносин і виникають, діють та знаходять свій розвиток у межах таких суспільних відносин. Вказуючи на те, що такі активні процеси є об'єктом контролю, ми маємо на увазі те, що саме на них спрямований такий контроль. Схожі позиції до розуміння об'єкту контролю висловлюють учені-правознавці незалежно від предмета їх наукових досліджень. В якості прикладу наведемо декілька з таких позицій.

Так, досліджуючи організаційно-правові засади здійснення державного контролю за правозастосовною діяльністю податкових органів В. В. Пахомов вказує на те, що під об'єктом контролю необхідно розуміти того або те, кого або що контролюють [113, с. 146-147]. Таке визначення сутності досліджуваної дефініції, з точки зору правової науки, виглядає вкрай вузьким, оскільки в ньому відсутні згадки як про процеси, які підпадають під дію контролю, так і нормативні основи такої діяльності. З огляду на це більш вдалим визначення сутності об'єкту контролю здається те, що було запропоноване В. М. Гаращуком у монографічному дослідженні «Контроль і нагляд у державному управлінні». Учений вважає, що під об'єктом контролю необхідно розглядати відповідні підконтрольні структури – юридичних і фізичних осіб, які повністю співпадають із суб'єктами правовідносин [20, с. 82]. Більш розширене визначення сутності об'єкту контролю пропонує С. В. Шестак у дослідженні, положення якого присвячені теоретико-правовим аспектам недержавного контролю за діяльністю міліції. На думку науковця, об'єкт контролю – це особа чи інститут, який перевіряється на предмет його відповідності встановленим стандартам. При цьому вчений

наголошує на тому, що особливості контрольної діяльності передбачають, що суб'єкта контролю в об'єкті контролю цікавить не будь-які, а тільки певні параметри його буття. Підсумовуючи, С. В. Шестак вказує на те, що вся існуюча різноманітність можливих об'єктів контрольної діяльності (природні й штучні, матеріальні та нематеріальні, технічні й соціальні тощо) знаходить свій зовнішній прояв у тому, що охоплюється категоріями «поведінка» чи «стан» [271, с. 27]. Досліджуючи особливості здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю, Н. В. Карнарук зазначає, що об'єктом державного контролю за нотаріальною діяльністю можна визнати безпосередньо нотаріальну діяльність, аналіз правової природи якої, сутність і призначення мають важливе значення для розкриття об'єкта державної контрольної діяльності в такій сфері [54, с. 49].

Отже, з урахуванням наведених позицій щодо загального розуміння сутності об'єкта контролю, його змістовних складових, а також сутності даної дефініції по відношенню її застосування до сфери окремих суспільних відносин, здається можливим визначити сутність діяльності ДКВС України як об'єкта контролю. Під даною дефініцією ми розуміємо закріплені на нормативно-правовому рівні напрямки функціонування ДКВС України, обумовлені поставленими перед даним суб'єктом завданнями, на належну реалізацію яких спрямована контрольна діяльність компетентних суб'єктів. У такому разі діяльність ДКВС України як об'єкт контролю може бути представлена як діяльність, що здійснюється таким суб'єктом у цілому, а також як її окремі прояви або ж напрямки, що реалізуються задля забезпечення досягнення спільної мети такої діяльності.

Правові основи організації та діяльності ДКВС України, її завдання та повноваження визначено на рівні Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 року [131]. Відразу слід відмітити, що окрема норма, а саме ст. 4 вищенаведеного нормативно-правового акта, безпосередньо має назву «Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України та забезпечення прав і свобод

людини та громадянина». Однак, як свідчить аналіз зазначеного правового припису, в ньому відсутні згадки про будь-які напрямки діяльності ДКВС України. Зокрема, як вказано в ч. 1 ст. 4 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», діяльність ДКВС України проводиться на основі дотримання прав і свобод людини та громадянина. Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України зобов'язаний поважати гідність людини, виявляти до неї гуманне ставлення [131]. Тобто фактично мова йде не про діяльність ДКВС України, а про один з принципів такої діяльності, яким до того ж присвячено окрему норму (ст. 2) вищенаведеного нормативно-правового акта. У цьому контексті відмітимо, що, враховуючи значення як принципів діяльності ДКВС України, так і принципів контролю за такою діяльністю, особливості таких принципів будуть розглянуті нами в межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження.

Аналіз положень Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» свідчить про те, що загальний напрямок діяльності ДКВС України регламентовано в ст. 6 даного нормативно-правового акта, яка має назву «Структура та чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України». Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 6 вищенаведеного нормативно-правового акта, ДКВС України відповідно до закону здійснює правозастосовні та правоохоронні функції [131], а далі по тексту мова дійсно йде вже про структуру даної інституції. Зазначимо, що в правовій науці під функцією прийнято розуміти: головні напрямки діяльності держави, що зумовлені цілями та завданнями та конкретизують її сутність [242, с. 74]; основні, загальні, домінуючі, пріоритетні, постійні види та напрями діяльності суб'єкта [107, с. 135]; напрями або види діяльності чого-, кого-небудь, які виражають суть і призначення, роль та місце в певній системі чогось, когось [275, с. 313]. Із чого слідує, що саме функцією, категорією, яка використовується в згаданій вище правовій нормі, в юридичній науці позначають ті головні напрямки діяльності, які

реалізуються особами, органами чи цілими інституціями задля виконання поставлених перед ними завдань.

У науково-правових колах сутність категорії завдань визначають у цілому однаково, розуміючи під нею: цілі, досягнення яких бажане до певного (визначеного) моменту часу в межах періоду стратегічного планування [65, с. 90]; реально досяжні конкретні результати, визначені настільки конкретно, що ступінь їх досягнення можна визначити [254, с. 116]; уявлення про напрями та очікувані результати управлінської діяльності [5, с. 260]; активізована, конкретизована та сформульована перед кимось або чимось мета (ціль) [274, с. 57]. Тобто завданням ДКВС України буде визначено той основний напрямок діяльності, задля забезпечення реалізації якого власне й було створено дану інституцію або ж основне цільове призначення її функціонування. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» на ДКВС України покладається завдання щодо здійснення державної політики в сфері виконання кримінальних покарань [131]. При цьому слід відмітити, що у вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актах, доктринальних джерелах вказаний напрямок державної політики можуть позначати шляхом застосування багатьох категорій. Зокрема, здійснивши дослідження сутності поняття кримінально-виконавчої політики України, М. Ю. Кутєпов дійшов висновку стосовно того, що такими категоріями є: каральна політика; виправно-трудова політика; пенітенціарна політика; кримінально-виконавча політика; політика в сфері виконання кримінальних покарань; політика в сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб); політика пенітенціарної служби; політика кримінально-виконавчої системи. При цьому слід підтримати позицію вченого відносно того, що найбільш обґрунтованим слід визначати зазначену сферу політики держави як «кримінально-виконавча політика» або ж «політика в сфері виконання кримінальних покарань». Така політика є загальним напрямком діяльності державних органів, громадських інститутів та окремих громадян у

сфері виконання кримінальних покарань [81, с. 148]. З огляду на зазначене, в представленому науковому дослідженні ми також оперуємо вищенаведеними категоріями.

Як зазначає авторський колектив навчального посібнику «Кримінально-виконавче право України», політика в сфері виконання кримінальних покарань – це ті принципи і цілі, які держава запроваджує в життя при створенні і застосуванні норм кримінально-виконавчого права, визначені цілей, принципів, стратегії, напрямів діяльності органів та установ виконання покарань, їх основних форм і методів [75, с. 74]. У наведеному визначенні основний акцент ставиться на те, що політика в сфері виконання кримінальних покарань виходить з норм галузі кримінально-виконавчого права, при цьому згадки про будь-які інші галузі відсутні. Такий підхід, на нашу думку, виглядає доволі вузьким, оскільки правовідносини, які виникають у межах формування та реалізації кримінально-виконавчої політики врегульовано багатьма галузями права, в першу чергу адміністративного. Це пов'язано з тим, що діяльність компетентних суб'єктів з формування та подальшої реалізації відповідної державної політики традиційно вважається управлінською. Звичайно окремі процедури з реалізації безпосередньо процесу виконання покарань, пов'язані із дією кримінально-виконавчого права. Окрім цього, в межах даних суспільних відносин будуть знаходити свій прояв трудові, цивільно-правові, фінансові тощо правовідносини.

З огляду на наведену позицію більш вдалим здається визначення сутності політики в сфері виконання покарань, запропоноване І. Г. Богатирьовим та О. І. Галінським в їх спільному дослідженні, положення якого присвячені теоретичним і практичним питанням кримінально-виконавчої політики в сфері виконання покарань. На думку науковців, під такою політикою необхідно розглядати складову частину політики держави в сфері протидії злочинності, яка встановлює провідні напрямки діяльності державних органів і громадських організацій у сфері виконання та

відбування кримінальних покарань [12, с. 136]. Також доволі цікавою виглядає позиція авторського колективу підручника «Кримінально-виконавче право України», на думку яких під політикою в сфері виконання покарань слід розуміти цілі, принципи, стратегію, напрямки діяльності органів та установ виконання покарань, її основні форми й методи, а поняття «кримінально-виконавча політика» використовує для найменування галузі наукових знань, що становлять теоретико-пізнавальну категорію державної доктрини в сфері виконання покарань та її реалізації на практиці у вигляді застосування державного примусу до засуджених [74, с. 4]. Наведені визначення сутності досліджуваної дефініції в цілому можуть бути прийняті, проте в усіх них міститься суттєвий недолік, а саме не враховується один з основних аспектів реалізації політики в сфері виконання кримінальних покарань.

У наведеному випадку мова йде про те, що, реалізуючи державну політику в сфері виконання кримінальних покарань, компетентні суб'єкти, які діють у складі ДКВС України, здійснюють ряд заходів на забезпечення запобігання можливому ухиленню особи, взятої під варту, від органів досудового розслідування та суду, перешкодженню кримінальному провадженню або зайняттю злочинною діяльністю, а також забезпечення виконання вироку та видачі особи (екстрадиції) або її транзитного перевезення. Саме так визначено мету попереднього ув'язнення в положеннях Закону України «Про попереднє ув'язнення» від 23 червня 2005 року. При цьому, відповідно до ст. 1 вищенаведеного нормативно-правового акта попереднє ув'язнення є запобіжним заходом, який у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України [73], застосовується щодо підозрюваного, обвинуваченого (підсудного) та засудженого, вирок щодо якого не набрав законної сили [204]. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» до складу ДКВС України, окрім іншого, входять слідчі ізолятори [131], які згідно зі ст. 4 Закону України «Про попереднє ув'язнення» є

установами для тримання осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано тримання під вартою або застосовано тимчасовий чи екстрадиційний арешт [204].

З наведеного слідує, що формування та реалізація державної політики в сфері виконання покарань не обмежується власне виконанням таких покарань, а здійснюється й шляхом забезпечення реалізації запобіжних заходів, зокрема попереднього ув'язнення, до осіб задля запобігання їх можливому ухиленню від органів досудового розслідування та суду, перешкодженню кримінальному провадженню або зайняттю злочинною діяльністю, а також забезпечення виконання вироку та видачі особи (екстрадиції) чи її транзитного перевезення. А тому в якості загального напрямку діяльності ДКВС України як об'єкту контролю слід визнати здійснення даною інституцією політики в сфері виконання кримінальних покарань, яка є складовою державної політики в сфері протидії та запобігання злочинності.

Наведений загальний напрямок діяльності ДКВС України здійснюється шляхом реалізації функцій даної інституції, в якості яких, як ми зазначали вище, слід розглядати правозастосовні та правоохоронні функції. Говорячи про таку категорію як «правозастосовні» функції, відразу слід відмітити той факт, що її слід використовувати як синонімічну по відношенню до «правозастосовчі» функції. Зокрема, як свідчить аналіз положень праць учених-правознавців незалежно від предмету її наукових пошуків, вказані категорії вони використовують як синонімічні. Наприклад, досліджуючи сутність та особливості адміністративного процесу в парадигмі права, О. В. Кузьменко спочатку оперує категорією «правозастосовчі строки», а далі по тексту, вже використовує конструкцію «правозастосовні строки» [78, с. 349]. Під час дослідження організаційно-правових основ підготовки, прийняття та виконання адміністративних рішень в митній службі України, Є. В. Гармаш веде мову про правозастосовчі правовідносини, а вже потім позначає їх як правозастосовні [22, с. 38]. Наприкінці, А. М. Куліш,

визначаючи адміністративно-правові засади організації та функціонування правоохоронної системи України, говорить про правозастосовні функції. Однак, далі по тексту мова вже йде про правозастосовчі функції [79, с. 41]. А тому нами в рамках представленого наукового дослідження вказані правові категорії також використовуються як синонімічні. Розглянемо більш детально сутність даної функції, в тому числі через призму її існування як об'єкта контролю за діяльністю ДКВС України.

Учені-правознавці відмічають той факт, що в законодавстві відсутні визначення сутності правозастосовчих функцій відповідного суб'єкта, хоча й у положеннях нормативно-правових актів доволі часто зустрічаються згадки про неї. Наприклад, на таке положення справ звертають увагу А. М. Куліш [79, с. 41] та Л. А. Гарбовський [21, с. 89]. При цьому цілком слушною здається позиція Є. Г. Бобрешова, висловлена ним під час дослідження проблем теорії та практики судового правозастосування в Україні. Учений наголошує на тому, що правозастосування займає важливе місце в загальному механізмі реалізації права в зв'язку із його особливостями, до яких можливо віднести державно-владний характер та індивідуально-правовий підхід до вирішення конкретних справ [11, с. 9]. Говорячи про правозастосування, зокрема правозастосовчі функції відповідних суб'єктів, необхідно відмітити те, що в науково-правових колах їх сутність у цілому розкривають однаково.

Так, досліджуючи особливості правового регулювання фінансового контролю, що здійснюється правоохоронними органами, Л. А. Ковальчук зауважує, що правозастосовча функція таких органів полягає в застосуванні норм у їхній діяльності [57, с. 46]. Такий підхід обґрунтовано з огляду на семантику слова «застосовувати», наприклад, авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови його суть визначає як використовувати що-небудь, запроваджувати в ужиток; пристосовувати до чого-небудь [18, с. 425]. Саме на такий аспект сутності правозастосування

взагалі, правозастосовчих функцій зокрема, звертають свою увагу більшість учених-правознавців. Наведемо декілька з таких позицій в якості прикладу.

Авторський колектив підручника «Загальна теорія держави і права» зазначає, що правозастосовчу діяльність слід розглядати як правову форму діяльності уповноважених на те органів держави та посадових осіб щодо реалізації приписів норм матеріального права відносно конкретних життєвих випадків шляхом винесення індивідуально-конкретних рішень [50, с. 361]. Здійснивши семіотико-правовий аналіз правової реальності, О. В. Павлишин дійшов висновків стосовно того, що правозастосування – це фактичне втілення знакової конструкції «застосування норм права» в системі правової діяльності, що відображає рівень соціальних відносин і практики суспільного життя [110, с. 170]. Є. Г. Бобрешов вважає, що під правозастосуванням необхідно розуміти юридично цілісну, активну, творчу сукупність дій з реалізації права, що здійснюється чітко регламентованими повноважними органами (посадовими особами) державної влади в рамках формально закріплених процедурно-процесуальних форм, що спрямована на оформлення, кваліфікування й вирішення конкретних життєвих випадків в суспільних правовідносинах, що підлягають регулюванню та віднесені законом до компетенції таких органів [11, с. 9-10]. У дослідженні, положення якого присвячено взаємозв'язку змісту правових категорій публічне адміністрування та правозастосовна форма здійснення функцій держави, С. М. Мельничук під останньою розуміє обумовлений правом і змістом напрямів діяльності держави нормативно-визначений процес діяльності компетентних органів державної влади, посадових осіб, а в окреслених чинним законодавством межах, способах й недержавних організацій із застосування правових приписів в чіткій процесуально-процедурній формі, результатом якої є акт правозастосування з метою ефективного здійснення функцій держави [90, с. 38]. У навчальному посібнику «Теорія держави та права» наголошено на тому, що правозастосування здійснюють згідно з чітко визначеною нормами права

процедурою, порушення якої тягне за собою недійсність усього правозастосовчого процесу. Учені підкреслюють, що застосування норм права завжди має активний творчий характер, а правозастосовчий процес завершується виданням правозастосовчого акта (акта застосування норми права), у якому фіксують індивідуальні правові приписи щодо вирішення конкретної справи [251, с. 212].

Отже, аналіз наведених позицій свідчить про те, що правозастосовча функція ДКВС України являє собою процес здійснення даною інституцією, її структурними елементами, окремими посадовими особами діяльність, в результаті якої до конкретних правових ситуацій, що виникають у зв'язку із реалізацією політики в сфері виконання кримінальних покарань, застосовуються правові приписи, в результаті чого видається відповідний правозастосовчий акт. У цьому контексті вважаємо за необхідне навести позицію Л. А. Гарбовського, відповідно до якої немає жодного державного (і не тільки державного) органу, який би в своїй діяльності не застосовував правові норми, тобто не виконував правозастосовчі функції. Іншими словами, наголошує вчений, певні правозастосовчі функції виконують усі державні органи [21, с. 89]. Вищенаведену позицію слід підтримати, однак варто й акцентувати увагу на тому, що реалізація правозастосовчої функції відповідним суб'єктом буде мати свою специфіку, оскільки буде знаходити свій прояв у тих правовідносинах, у межах яких саме він діє. У досліджуваному випадку такі правовідносини відбуваються в зв'язку із здійсненням діяльності ДКВС України, що розглядається як об'єкт контролю.

Наступним напрямком діяльності ДКВС України, який обумовлений завданнями даної інституції, є реалізація правоохоронної функції. Так само, як і досліджувана вище правозастосовча функція, сутність правоохоронної функції будь-якого суб'єкта, в тому числі ДКВС України, не отримала своє законодавче визначення, про що також неодноразово наголошували вчені-правознавці. На таке положення справ, наприклад, звертає увагу

Ю. О. Загуменна, в дослідженні, що присвячено правовому статусу органів внутрішніх справ України як суб'єкта реалізації правоохоронної функції держави. При цьому сама вчена сутність цієї функції визначає як забезпечений системою необхідних ресурсів комплексний напрямок діяльності держави, який об'єднує низку заходів (у тому числі примусових), заснованих на принципах справедливості й ефективності, спрямованих на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних і масових порушень законності та правопорядку [52, с. 41-42]. Такий підхід щодо розуміння сутності досліджуваної дефініції є доволі широким, оскільки поряд із основними елементами правоохоронної функції, учена намагається навести й додаткові. У такому разі, як цілком слушно підкреслює В. Б. Пчелін, використаний підхід до розуміння відповідної дефініції набуває формально-юридичний характер, а саме визначення стає занадто громіздким [228, с. 12]. А тому проаналізуємо ще декілька підходів учених-правознавців щодо сприйняття сутності досліджуваної дефініції.

Так, у порівняльно-правовому дослідженні сучасних правоохоронних органів О. В. Тюріна дійшла висновку стосовно того, що під час реалізації правоохоронної функції компетентні суб'єкти здійснюють правоохоронну діяльність, сутність якої вчена розкриває як певний різновид правозастосовчої діяльності, яка є однією із специфічних форм реалізації права та полягає в тому, що це одна із форм активної організаційно-владної діяльності компетентних органів, які діють від імені держави за її повноваженнями [253, с. 7-8]. Аналіз наведеного визначення свідчить про те, що в ньому відбувається певне змішування правозастосовчих і правоохоронних функцій. При цьому не вказується жодного напрямку реалізації вищенаведеної діяльності. Очевидно, що в якості основної мети застосування правоохоронної функції слід розглядати охорону прав. Зокрема, на цьому наголошує цілий ряд науковців.

Так, на думку авторів юридичної енциклопедії, правоохоронна функція – це система заходів, спрямованих на забезпечення виконання конституції, законів та інших нормативно-правових актів держави. Правоохоронна є засобом зміцнення законності та правопорядку, забезпечення конституційних прав громадян [276, с. 47]. Автори науково-практичного посібника «Цивільний контроль за діяльністю міліції: організаційно-правові питання» сутність правоохоронної функції визначають як самостійний напрямок державної діяльності, який здійснюється (реалізується) під час правотворчої, правозастосовчої та правоохоронної діяльності компетентними суб'єктами виключно на основі чинного законодавства й у межах, визначених ним з метою охорони та захисту основ конституційного устрою, прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, боротьби із правопорушеннями, зміцнення законності та правопорядку [264, с. 84]. Також доречно навести й позицію І. В. Сажнева, який вважає, що правоохоронна функція являє собою напрямок діяльності держави, що виражає її сутність на даному історичному етапі, спрямований на вирішення основних завдань по забезпеченню охорони конституційного ладу, прав та свобод громадян, законності та правопорядку, усіх врегульованих правом суспільних відносин, і здійснюється у відповідних формах та особливими методами [237, с. 68].

Аналіз наведених позицій свідчить про те, що в межах реалізації правоохоронної функції здійснюється захист прав, свобод та інтересів особи, а також їх відновлення в разі порушення. При цьому такий напрямок є не основним, оскільки, як цілком слушно зауважують на сторінках фахової літератури, якби діяльність держави щодо правоохорони проявлялася тільки з моменту правопорушення або його виявлення й зводилася б лише до впливу на порушників, то її соціальна цінність була б значно меншою. Зміст і призначення правоохорони полягає, насамперед, у тім, щоб забезпечити перетворення вимог норм права в життя, не

допускаючи їхнього порушення [187, с. 31; 7, с. 19]. Із чого слідує, що під правоохоронною функцією ДКВС України як об'єкту контролю слід розуміти врегульований нормативно-правовими актами напрямок діяльності ДКВС України, її складових елементів, окремих посадових осіб, в ході якого відповідно до поставлених перед даним суб'єктом завдань здійснюється охорона й захист прав, свобод та інтересів особи, відновлення їх в разі незаконного та необґрунтованого порушення.

Отже, в якості загального напрямку діяльності ДКВС України як об'єкту контролю слід розглядати здійснення даним суб'єктом політики в сфері виконання кримінальних покарань шляхом реалізації правозастосовчих і правоохоронних функцій. Більш вузькі напрямки діяльності ДКВС України як об'єкту контролю з боку компетентних суб'єктів можуть бути названі шляхом аналізу функціонального призначення структурних елементів даної інституції.

Так, як слідує з аналізу ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», ДКВС України складається, зокрема з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері виконання кримінальних покарань [131]. Тобто саме вказаний суб'єкт буде відповідальним за реалізацію вищенаведеного загального напрямку діяльності ДКВС України як об'єкту контролю. Аналіз положень чинного національного законодавства свідчить про те, що на сьогодні вказаним центральним органом виконавчої влади є Міністерство юстиції України (далі – Мін'юст). Зокрема, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» від 18 травня 2016 року № 343 Державну пенітенціарну службу було ліквідовано із покладанням на Мін'юст завдань і функцій з реалізації державної політики в сфері виконання кримінальних покарань і пробації [33].

Правовий статус вказаного суб'єкта визначено в Положенні «Про Міністерство юстиції України», затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, з аналізу положень якого слідує, що Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства, в сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук і національних галузевих академій наук, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, в сфері виконання кримінальних покарань і пробації, в сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики в сфері архівної справи й діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації [150]. З наведеного слідує, що сфера виконання кримінальних покарань є однією з численних сфер суспільних відносин, за належне функціонування яких відповідає Мін'юст.

Окремі напрямки діяльності Мін'юсту як об'єкта контролю з боку компетентних суб'єктів можуть бути названі шляхом аналізу положень ст. 7 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». Такими напрямками згідно з вищенаведеним правовим приписом є узагальнення практики застосування законодавства з питань, що стосуються завдань ДКВС України, розробка пропозицій, спрямованих на його вдосконалення [131]. Такі завдання Мін'юст здійснює через відповідні територіальні органи управління, які є наступним складовим елементом ДКВС України. Так, відповідно до ст. 9 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» для забезпечення виконання

завдань ДКВС України Кабінетом Міністрів України утворюються територіальні органи управління – управління (відділи) в Автономній Республіці Крим, областях, місті Києві та Київській області, місті Севастополі. При цьому територіальні органи управління здійснюють керівництво оперативно-службовою та фінансово-господарською діяльністю підпорядкованих їм органів й установ та виконують функції, передбачені положеннями про територіальні органи управління [131]. Постановою Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції» від 18 травня 2016 року № 348 було створено вказані вище територіальні органи управління: Західне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста (м. Львів); Південне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста (м. Одеса); Південно-Східне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста (м. Дніпропетровськ); Північно-Східне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста (м. Харків); Центральне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста (м. Київ); Центрально-Західне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста (м. Вінниця) [187].

Отже, в якості окремих напрямків діяльності ДКВС України як об'єкту контролю слід розглядати узагальнення практики застосування законодавства з питань, що стосуються завдань ДКВС України, розробка пропозицій, спрямованих на його вдосконалення, а також керівництво оперативно-службовою та фінансово-господарською діяльністю підпорядкованих органів й установ. Відповідальними за реалізацію вказаних напрямків діяльності ДКВС України є Мін'юст і його територіальні (міжрегіональні) органи управління.

В якості наступного суб'єкта, відповідального за реалізацію окремого напрямку діяльності ДКВС України, слід розглядати кримінально-виконавчі інспекції. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» кримінально-виконавча інспекція – це орган, який виконує покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт та здійснює контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років [131]. Окремі аспекти реалізації вказаних напрямків діяльності кримінально-виконавчими інспекціями як об'єктів контролю визначено в положеннях (ст. ст. 26, 30, 59) Кримінально-виконавчого кодексу України від 11 липня 2003 року (далі КВК України) [76]. У цьому контексті слід наголосити на тому, що на сьогодні кримінально-виконавчих інспекцій вже не існує, а замість них створено уповноважені органи з питань пробації.

Так, відповідно до ст. 11 КВК України одним з органів виконання покарань є уповноважені органи з питань пробації. У ст. 13 вищенаведеного нормативно-правового акта визначено перелік повноважень уповноваженого органу з питань пробації [76], аналіз яких свідчить, що вони співпадають з тими, які визначені в ст. 10 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» за кримінально-виконавчими інспекціями [131]. Отже, в якості окремого напрямку діяльності ДКВС України як об'єкта контролю слід розглядати здійснення даною інституцією пробації. Відповідальний за реалізацію даного напрямку діяльності ДКВС України є уповноважений орган з питань пробації.

В якості одного з провідних напрямків діяльності ДКВС України як об'єкту контролю слід розглядати той, що реалізується установами виконання покарань, які відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» є одним з структурних елементів ДКВС України [131]. Відповідно до ч. 2 ст. 11 КВК України

установами виконання покарань є: арештні доми, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії), слідчі ізолятори. При цьому як слідує з аналізу ст. ст. 15 вищенаведеного нормативно-правового акта вказані суб'єкти реалізують напрямки діяльності ДКВС України, пов'язані із виконанням різного роду кримінальних покарань [76]. У цьому контексті зазначимо, що окремі напрямки діяльності слідчих ізоляторів, не пов'язані із виконанням кримінальних покарань, були розглянуті нами вище.

Ще одним напрямком діяльності ДКВС України як об'єкта контролю є, як слідує з аналізу ч. 1 ст. 12 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», охорона, запобігання та припинення дій, що дезорганізують роботу виправних центрів [131]. При цьому відповідальні за реалізацію даного напрямку діяльності ДКВС України як об'єкту контролю є воєнізовані формування. Особливості реалізації вказаних напрямків діяльності ДКВС України визначено в Положенні «Про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України», затверджене наказом Міністерства юстиції України від 6 лютого 2017 року № 292/5, який було прийнято задля запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості й інших злочинів, дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань і слідчих ізоляторів, забезпечення безпеки засуджених і осіб, узятих під варту, персоналу та громадян, які перебувають на території установ виконання покарань і слідчих ізоляторів, інших установ та організацій, які створені для забезпечення виконання завдань ДКВС України. У зазначеному нормативно-правовому акті вказано, що дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань і слідчих ізоляторів – це злочинні діяння в формі тероризування в установах виконання покарань і слідчих ізоляторів засуджених, осіб, узятих під варту, застосування до них фізичного насильства (побоїв, мордувань, катувань, тілесних ушкоджень) або погрози їх застосування (у тому числі погрози вбивства),

насильницького заволодіння їхнім майном, заподіяння собі тілесних ушкоджень (у тому числі за допомогою іншої особи), масових заворушень, групової непокори, нападу на адміністрацію, незаконного позбавлення волі представника адміністрації, заволодіння зброєю або спеціальними засобами, катувань, заподіяння тілесних ушкоджень, а також погрози застосування насильства (в тому числі погрози вбивства) представникам адміністрації, перешкоджання їх законним діям у зв'язку зі службовою діяльністю, а також створення з цією метою організованої групи, відповідальність за які передбачена кримінальним законодавством [155].

В якості окремого напрямку діяльності ДКВС України як об'єкта контролю слід розглядати господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених. Відповідно до ст. 13 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» за реалізацію даного напрямку діяльності відповідальні підприємства установ виконання покарань [131]. У своїй діяльності вказані суб'єкти керуються положеннями КВК України [76] та трудового законодавства – Кодексом законів про працю України від 10 грудня 1971 року [59] (далі – КЗпП України) та іншими нормативно-правовими актами.

У складі ДКВС України також діють заклади охорони здоров'я, які здійснюють діяльність із медико-санітарного забезпечення осіб, які утримуються в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань. Напрямки даної діяльності регламентовано в положеннях наступних нормативно-правових актів: Порядком взаємодії закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України із закладами охорони здоров'я з питань надання медичної допомоги особам, узятим під варту, затвердженого спільним наказом Мін'юста та Міністерства охорони здоров'я України від 10 лютого 2012 року № 239/5/104 [159]; Порядком взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або

позбавлення волі на певний строк, затверджений спільним наказом Мін'юста, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 3 квітня 2018 року № 974/5/467/609/280 [161]; Порядком організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затвердженого спільним наказом Мін'юста та Міністерства охорони здоров'я України від 15 серпня 2014 року № 1348/5/572 [170]; тощо.

Таким чином, аналіз наведених позицій свідчить про те, що діяльність ДКВС України як об'єкт контролю є доволі багатоаспектною. Саме тому така діяльність була розглянута нами шляхом її поділу на дві групи. В якості першої групи нами було розглянуто діяльність ДКВС України як об'єкт контролю в цілому. Така діяльність впроваджується за загальним напрямком здійснення державної політики в сфері виконання кримінальних покарань шляхом реалізації правозастосовчих і правоохоронних функцій. Другу групу складають більш вузькі напрямки діяльності ДКВС України як об'єкту контролю, які реалізуються структурними елементами даної інституції – Мін'юстом і його територіальними (міжрегіональними) органами управління, уповноваженими органами з питань пробації, установами виконання покарань і слідчими ізоляторами, підприємствами установ виконання покарань, закладами охорони здоров'я. Звичайно до складу ДКВС України входить ще ряд суб'єктів, які відповідальні за забезпечення функціонування даної інституції. Наприклад, мова може йти про кадрове, фінансове, інформаційно-аналітичне забезпечення. Розглянути особливості реалізації всіх без виключення напрямків діяльності ДКВС України, навіть поверхнево, в рамках одного наукового дослідження здається неможливим. Саме тому, нами акцентовано увагу на найголовніших напрямках діяльності даної інституції, які найбільш тісно пов'язані із сферою виконання покарань у нашій державі. В якості таких напрямків нами виділено наступні: узагальнення практики застосування законодавства з питань, що стосуються завдань ДКВС України, розробка

пропозицій, спрямованих на його вдосконалення; керівництво оперативно-службовою та фінансово-господарською діяльністю ДКВС України; здійснення пробації; безпосереднє виконання кримінальних покарань; охорона, запобігання та припинення дій, що дезорганізують роботу виправних центрів; господарська діяльність; професійно-технічне навчання засуджених; медико-санітарне забезпечення осіб, які утримуються в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань.

1.2 Сутність і значення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України

У своїй повсякденній діяльності ДКВС України, її структурні підрозділи й окремі посадові особи реалізують значну кількість повноважень, пов'язаних з обмеженням прав, свобод та інтересів особи. З огляду на специфіку діяльності ДКВС України, такі обмеження є цілком законними, оскільки здійснюються по відношенню до осіб внаслідок їх суспільно небезпечної поведінки. Проте межа цієї законності доволі часто перетинається внаслідок протиправних дій персоналу ДКВС України. У зв'язку з чим особливого значення набуває діяльність компетентних суб'єктів, направлена на забезпечення зазначеної законності, недопущення безпідставних порушень прав, свобод та інтересів особи. Таку діяльність в законодавстві, а також фаховій науковій літературі прийнято позначати як контроль. При цьому слід відмітити, що контроль є доволі багатоаспектною категорією, внаслідок чого його значення не слід обмежувати лише спостереженням за дотриманням режиму законності. Саме тому актуальним є встановлення сутності та значення контролю за діяльністю ДКВС України.

Слід зазначити, що як в положеннях нормативно-правових актів, так і серед учених-правознавців немає однастайності в питанні щодо розуміння сутності категорії «контроль». На такому положенні справ, зокрема наголошує О. М. Музичук у монографічному дослідженні «Контроль за

діяльністю правоохоронних органів в Україні». Учений підкреслює той факт, що, незважаючи на досить поширене використання вказаної категорії в назві та тексті законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах – слово «контроль» використовується в назві більше однієї тисячі нормативно-правових актів і в тексті кожного третього правового акта, сутність, значення й особливості контролю як одного із найпоширеніших способів забезпечення дисципліни та законності в державному управлінні нез'ясовані й понині. Таку ситуацію вчений пов'язує, насамперед, з ототожненням у законодавстві контролю з іншими способами забезпечення дисципліни та законності – наглядом, визначенням різних за видами й об'ємом контрольних чи наглядових повноважень суб'єктів державного управління. Досить часто державні органи, в назві яких є слово «контроль», наділяються лише наглядовими повноваженнями, й навпаки, в назві яких є слово «нагляд» – уповноважені здійснювати контрольні повноваження. Чинне законодавство не містить визначення понять «контроль», «державний контроль», «контроль в державному управлінні», а головне – перелік системи органів контролю чи нагляду, координаційного органу між ними, тощо [99, с. 54]. У контексті наведеної позиції зазначимо, що не є виключенням у цьому аспекті й законодавство, яке регламентує напрямки діяльності ДКВС України та визначає правові засади здійснення контролю в цій сфері суспільних відносин.

Так, у положеннях Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» слово «контроль» зустрічається дев'ять разів, а нагляд – п'ять. При цьому даному питанню присвячено окремий Розділ VII «Контроль і нагляд за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України», суть якого в цілому можна звести до формулювання: «контроль і нагляд за діяльністю ДКВС України здійснюється відповідно до закону» [131]. Тобто законодавець у наведеному випадку не встановлює ані сутності, ані видів, ані конкретних суб'єктів, здійснення такої діяльності, хоча й відводить окремий розділ її нормативно-правовій регламентації. Не

називаються при цьому й конкретні нормативно-правові акти, на підставі положень яких здійснюється контроль за діяльністю ДКВС України. У підручнику «Теорія держави і права (Енциклопедичний курс)» із приводу наведеного способу викладення норм права в статтях нормативно-правових актів О. Ф. Скакун зауважує, що такі норми є бланкетними, оскільки в такому разі в статті міститься відсилання не до якогось конкретного нормативного припису даного акта законодавства, а до іншого нормативного акта (більш високої чи нижчої юридичної сили). Такого роду стаття є «бланком», що заповнюється іншими законом, джерелом права [242, с. 420]. Із цього приводу вважаємо доречною позицію Є. Ю. Подорожнього, який, досліджуючи особливості юридичної відповідальності в трудовому праві, зазначає, що викладення норм права в наведений спосіб є недоліком правового регулювання відповідних суспільних відносин, оскільки це значно ускладнює сприйняття таких нормативно-правових актів, особливо для осіб без відповідної юридичної підготовки [119, с. 345-346].

У тексті Закону України «Про попереднє ув'язнення» слово «контроль» зустрічається один раз, а нагляд – вісім. При цьому окрема норма вищенаведеного акта законодавства має назву «нагляд за додержанням законів у місцях попереднього ув'язнення», де вказано, що такий нагляд здійснюється прокурором шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [204]. Тобто в наведених законодавчих приписах знову ж таки сутність ані нагляду, ані контролю не розкривається, як і не наводиться розуміння сутності або ж переліку «інших заходів примусового характеру».

У положеннях КВК України слово «контроль» згадується більше п'ятдесяти разів, а нагляд – більше тридцяти. При цьому Глава 4 «Нагляд і контроль за виконанням кримінальних покарань. Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених» загальної частини вищенаведеного

нормативно-правового акта повністю присвячена питанням щодо здійснення контролю та нагляду в даній сфері суспільних відносин [76]. Проте й у даному нормативно-правовому акті не наводиться сутність ані контролю, ані нагляду. Основна увага присвячена суб'єктам здійснення контрольної діяльності та їх повноваженням у цій сфері. Сутність і види суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України будуть розглянуті нами в межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження. У положеннях інших нормативно-правових актів [72; 73], на підставі яких здійснюється правова регламентація досліджуваної сфери суспільних відносин, ситуація схожа – законодавець активно оперує категоріями контроль і нагляд, однак сутності їх не розкриває.

Семантичний аналіз вищенаведених категорій свідчить про те, що їх у сучасній українській мові визначають одна через одну. Так, наприклад, авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови вказує на те, що контроль являє собою: перевірку відповідності контрольованого об'єкта встановленим вимогам; перевірку, облік діяльності кого-, чого-небудь, нагляд за кимось, чимось. Сутність слова «контролювати» визначають як перевіряти кого-, що-небудь [18, с. 569]. При цьому своїми коріннями слово «контроль» походить від французького слова «contre-rol», що в буквально може бути перекладено в значенні списку, що має дублікат для перевірки [277, с. 323]. Тобто першопочатково контроль визначали як певну перевірку. У свою чергу, під наглядом вчені розуміють діяльність спеціальних органів державного управління з систематичного контролю за дотриманням встановлених державних правил підприємствами, установами, організаціями, службовими особами й окремими громадянами. А сутність слова «наглядати» визначають як: пильнувати, слідкувати за ким-, чим-небудь для контролю, забезпечення порядку тощо; стежити, спостерігати з метою нагляду; уважно розглядаючи, вибирати, відшукувати кого-, що-небудь [18, с. 707]. З огляду на наведені позиції, можна стверджувати, що в сучасній українській мові категорії «контроль» і

«нагляд» використовуються як рівнозначні. Схожа ситуація прослідковується й у законодавстві, так як законодавець подекуди в рівній мірі оперує даними категоріями, позначаючи одне і теж саме явище. Яскравим прикладом такої ситуації є навіть назва окремих з нормативно-правових актів як то Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року [199].

Учені-правознавці не дійшли одностайності в питанні як щодо визначення сутності вказаних вище правових категорій, так і щодо їх співвідношення. Так, як цілком слушно вказує О. М. Музичук, контроль є доволі багатограним і багатоплановим явищем, оскільки залежно від того, на якому рівні та стосовно чого він розглядається, він може бути охарактеризований як гарантія, спосіб забезпечення дисципліни та законності, принцип, вид діяльності, управлінська функція, умова ефективної діяльності, тощо [99, с. 99-100]. З огляду на це, доволі вдалим, зокрема таким, що охоплює майже всі із наведених аспектів розуміння сутності категорії «контроль», здається його визначення, запропоноване авторським колективом підручнику «Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс». На думку вчених, контроль слід сприймати як відслідковування стану справ на підконтрольному об'єкті, що забезпечує систематичну перевірку виконання Конституції, законів України, інших нормативно-правових актів, додержання дисципліни та правопорядку й зовні виявляється у втручанні контролюючих органів в оперативну діяльність підконтрольних об'єктів, наданні їм обов'язкових для виконання вказівок, припиненні, зміні чи скасуванні актів управління, вжитті заходів примусу щодо підконтрольних органів [6, с. 466].

У вищенаведеному розумінні сутності контролю наводиться одна з його головних ознак, на підставі якої здійснюється його розмежування з наглядом, – можливість суб'єктів контролю втручатися в діяльність підконтрольних об'єктів. Звичайно на сторінках наукової літератури зустрічається й ряд інших ознак, на підставі яких здійснюється розмежування

досліджуваних категорій, однак, в більшості випадків зазначена вище риса розглядається як основна їх відмінність. Наприклад, автори підручника «Адміністративне право України. Академічний курс» зазначають, що даним правовим категоріям притаманні певні спільні риси: єдина мета – забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні; форми здійснення роботи – перевірки, витребування звітів, пояснень тощо, обов’язковість вказівок. Але, наголошують вчені, контроль на відміну від нагляду проводиться повсякденно та безперервно широким колом органів. До відмінностей слід відносити й різну нормативну базу, наявність чи відсутність права втручатися в оперативну діяльність об’єкта. Здійснюючи контроль, відповідний суб’єкт має право втручатися в оперативну діяльність підконтрольного об’єкта, більш того, іноді підміняючи собою керівний орган цього об’єкта, і самотійно притягувати правопорушників до юридичної відповідальності. Нагляд же має за мету виявлення та попередження правопорушень, усунення їх наслідків та здійснення процесуальних заходів, спрямованих на притягнення винних до відповідальності, без права втручатися в оперативну та господарську діяльність піднаглядних об’єктів, змінювати чи скасовувати акти управління [5, с. 475-477].

Аналіз позицій учених-правознавців свідчить, що під час визначення сутності категорії «контроль» більшість з них акцентує увагу саме на можливості компетентного суб’єкта, який здійснює контроль, втручатися в оперативно-господарську діяльність об’єкта контролю. Наприклад, на думку О. Ф. Скакун, яку вона наводить в підручнику «Теорія держави і права (Енциклопедичний курс)», контроль – це діяльність уповноважених суб’єктів (органів і посадових осіб) з перевірки фактичних даних про відповідність (невідповідність) контрольованих об’єктів формально-визначеним нормативам (стандартам), що завершується ухваленням рішення про заходи реагування, адекватні отриманим результатам [242, с. 145]. Тобто в представленому випадку об’єкт контролю зазнає втручання під час ухвалення рішення про заходи реагування.

Авторський колектив великого енциклопедичного юридичного словника, визначаючи сутність контролю, вказує на те, що він є однією з функцій державних органів, яка дає змогу отримувати достовірну й об'єктивну інформацію про фактичний стан справ на підконтрольному об'єкті, про стан виконання законів і державної дисципліни, про хід виконання відповідних рішень і рекомендацій; вживати оперативні заходи щодо запобігання, виявлення та припинення дій, що суперечать встановленим державою нормам [17, с. 173]. У сучасній правовій енциклопедії вказують на те, що контроль являє собою вирішальний вплив однієї чи декількох пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб на діяльність суб'єкта чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб, зокрема завдяки: праву володіння чи користування всіма активами чи їх значною частиною; праву, яке забезпечує вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та рішення органів управління суб'єкта; укладенню договорів і контрактів, які дають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта; заміщенню посади керівника, заступника керівника наглядового чи виконавчого органу суб'єкта діяльності, яка вже обіймає одну чи кілька із зазначених посад в інших видах діяльності суб'єктах обійманню більше половини посад членів наглядових чи виконавчих органів суб'єкта діяльності [248, с. 167].

Отже, аналіз вищенаведених позицій свідчить про те, що в загальному вигляді сутність контролю може бути визначена як діяльність компетентних суб'єктів, у межах якої відбувається спостереження за дотриманням встановлених законодавством правил іншими суб'єктами із правом втручання в їх діяльність. Основною відмінністю контролю від схожої діяльності з нагляду буде саме, як слідує з аналізу наведеного матеріалу, право втручання в діяльність підконтрольних суб'єктів. Проте, хоча й у меншій кількості, на сторінках наукової літератури зустрічаються й інші позиції щодо співвідношення вказаних категорій.

Зокрема, окремі з вчених визначають сутність нагляду так само, як і контролю. Наприклад, авторський колектив підручника «Адміністративна діяльність поліції України» вказує на те, що основна відмінність контролю як методу державного управління від нагляду знаходить свій прояв у тому, що: контроль повсякденний і безперервний, здійснюється як органами законодавчої, виконавчої влади, судами, так і численними спеціально створеними для цього контролюючими органами; контролюючий орган має право втручатися в оперативну діяльність підконтрольного органу та право самостійно притягувати винних осіб до відповідальності; для державного контролю характерна наявність широкого набору засобів і методів контрольної діяльності (перевірки, експертизи, ліцензування, аналіз звітних даних тощо), чого не можна сказати про нагляд. Разом із тим, наводячи визначення сутності нагляду вчені зазначають, що його слід розуміти як вид як сукупність безперервних дій зі спостереження за додержанням законності у відповідних суспільних відносинах, які здійснюються компетентним на те органом із застосуванням наданих йому законом (підзаконним нормативним актом) повноважень і спрямовані на попередження, виявлення і припинення порушень, а також притягнення порушників до відповідальності [3, с. 288-289]. Із чого слідує, що вказані вчені в якійсь мірі ототожнюють поняття контролю та нагляду.

Наведена позиція не поодинокі, так як на сторінках наукової літератури можна прослідкувати як тотожні, так і в деякій мірі подібні позиції вчених щодо трактування нагляду. Так, як зауважує С. Г. Стеценко у навчальному посібнику «Адміністративне право України», нагляд – це організаційно-правовий спосіб забезпечення законності та дисципліни, що характеризується виявленням і попередженням правопорушень стосовно до організаційно не підпорядкованих об'єктів [246, с. 196]. З аналізу наведеного визначення слідує, що в основу визначення категорії «нагляд» вчений, зокрема, вкладає те, що він здійснюється по відношенню до непідпорядкованих об'єктів. У той же час слід зазначити, що й більшість

суб'єктів контролю також здійснюють свою діяльність по відношенню до суб'єктів, які їм непідпорядковані. Прикладом цього може слугувати той же судовий контроль, який здійснюється взагалі по відношенню до суб'єктів, які можуть бути представниками іншої гілки влади.

Зустрічаються й випадки повного ототожнення контролю та нагляду або ж їх почергового використання по відношенню до визначення сутності одного й того ж самого явища. Зокрема, досліджуючи особливості співвідношення державного контролю та прокурорського нагляду, М. Руденко звертає увагу на те, що через відповідні служби, інспекції, комітети, комісії, управління, відділи держава здійснює контроль (нагляд) за додержанням правових приписів [235, с. 29]. У дослідженні, положення якого присвячено організаційно-правовим аспектам державного контролю у галузі чорної металургії в Україні, П. С. Лютіков використовує єдину конструкцію «контроль і нагляд», зокрема зазначає, що контроль і нагляд мають спільну мету – забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні, можуть здійснюватися в однакових формах, як то перевірки, спостереження, вимоги звітів, пояснень тощо. Крім того, контролюючі та наглядові органи мають право безперешкодно відвідувати підконтрольні та піднаглядні об'єкти, давати тим кого перевіряють, обов'язкові до виконання вказівки [84, с. 33]. Схожої позиції дотримується Я. І. Маслова під час дослідження адміністративно-правових засад управління в сфері автомобільних доріг України. На думку вченої, контроль і нагляд як вид державної діяльності можна визначити як сукупність безперервних дій із спостереження за додержанням законності у сфері державного управління автомобільними дорогами, які здійснюються компетентним на те органом із застосуванням наданих йому законом (підзаконним нормативним актом) повноважень і спрямовані на попередження, виявлення й припинення порушень, а також притягнення порушників до відповідальності [88, с. 129-130].

Наведені позиції, як ми вже зазначали вище, скоріш за все обумовлені підходом законодавця до ототожнення вказаних категорій. При цьому, як відмічають на сторінках наукової літератури, в нашій державі серед державних органів є такі, що мають назву, яка вказує на їх або контрольну, або наглядову діяльність, а також такі, в назві яких відсутні терміни «контроль» або «нагляд», але вони відповідно до своєї компетенції можуть здійснювати: контрольну або наглядову діяльність; як контрольну, так і наглядову діяльність. Однак ні назва органу («контрольний», «наглядовий»), ні назва повноважень («контрольні», «наглядові») не є універсальним критерієм розрізнення контролю та нагляду як особливих видів діяльності. Зазначені назви – це тільки формальний критерій їх розрізнення, оскільки нагляд органів з наглядовими повноваженнями законодавець нерідко характеризує з використанням терміну «контроль» [31, с. 34-35; 3, с. 290; 283, с. 25].

Окремі з вчених, визначаючи відповідний вид діяльності, оперують категорією «контрольно-наглядова діяльність». Наприклад, вже вказані нами вище автори зазначають, що контрольно-наглядова діяльність органів поліції – це правова форма діяльності органів (підрозділів) поліції, їх посадових осіб, що виражається у здійсненні юридичних дій у справі спостереження і перевірки відповідності виконання та додержання підконтрольними суб'єктами правових розпоряджень і припинення правопорушень певними організаційно-правовими засобами [3, с. 290]. Досліджуючи особливості контролю та нагляду в забезпеченні законності в адміністративно-юрисдикційній діяльності органів внутрішніх справ, С. М. Гусаров відмічає те, що окреме місце в здійсненні контрольно-наглядових повноважень за вказаною діяльністю посідає нагляд, який здійснює прокуратура [29, с. 50].

Наведені підходи, на нашу думку, є не зовсім вдалимими з огляду на декілька аспектів. Так, використовуючи єдину конструкцію «контроль і нагляд» або ж «контроль (нагляд)», «нагляд (контроль)», вчені визначають

сутність одного і того ж самого поняття за допомогою двох категорій. У такому разі порушується відомий принцип «Леза Оккама» (*entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem*), відповідно до якого неприпустимим є «множення понять» [270, с. 95]. Іншими словами, сутність одного і того ж самого явища не слід позначати, використовуючи при цьому різні категорії. В іншому випадку, схожі правові явища позначають збірним поняттям, що також, вважаємо, ускладнює його сприйняття. У такому разі слід визначити, що або ж ці два явища за своєю суттю все ж таки є різними, або ж вказати, що одне є більш широким за інше й включає останнє в свій склад. Саме такої позиції ми й дотримуємося в представленому науковому дослідженні, підтвердженням чого є використання категорії «контроль» як у його назві, так і в тексті. При цьому, вважаємо, що нагляд є більш вузькою за своєю суттю категорією, аніж контроль, оскільки є одним з його різновидів, а точніше формою здійснення. Обґрунтуємо свою позицію більш детально.

Так, як слідує з вищенаведеного, основним критерієм розмежування контролю та нагляду є можливість суб'єкта контролю втручатися в діяльність підконтрольного об'єкта, тоді як в нагляді відбувається лише спостереження, без права втручання. Як в законодавстві, так і на сторінках наукової літератури традиційно одним з основних різновидів нагляду визначають той, що здійснюється прокуратурою. Відповідно до ст. 22 КВК України прокурор здійснює нагляд за додержанням законів в органах та установах виконання покарань при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. При цьому письмові вказівки прокурора щодо додержання встановлених законодавством порядку й умов тримання осіб в органах й установах виконання покарань, а також письмові вказівки прокурора, надані іншим органам, які виконують судові рішення в кримінальних справах, є обов'язковими та підлягають негайному виконанню [76]. Тобто прокурор може не тільки спостерігати за дотриманням законів у діяльності ДКВС України, а й у разі виявлення

порушень надавати письмові вказівки, обов'язкові для виконання, у чому й вбачається здійснення втручання в зазначену діяльність.

Таке положення справ прослідковується не тільки по відношенню до діяльності ДКВС України й не тільки в межах здійснення прокурорського нагляду. В інших сферах суспільного життя також можливі ситуації, коли в рамках реалізації наглядової діяльності компетентні суб'єкти мають права оперативного втручання в діяльність піднаглядного об'єкту. Прикладом цього можуть служити приписи Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 1 грудня 1994 року. Як вказано в ст. 1 вищенаведеного нормативно-правового акта, адміністративний нагляд – це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження та контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами Національної поліції. При цьому, в разі злісного порушення правил адміністративного нагляду, особи, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, притягаються до відповідальності згідно з законодавством [124].

З наведеного слідує, що під час здійснення нагляду компетентні суб'єкти вправі втручатися в діяльність піднаглядного суб'єкта, надаючи йому обов'язкові до виконання вказівки, а також вирішувати питання про притягнення його до відповідного виду юридичної відповідальності. Більш того, аналіз чинного національного законодавства надає можливість прослідкувати й зворотню ситуацію, коли суб'єкти, які здійснюють контроль, права втручання в діяльність підконтрольного об'єкта не мають. Яскравим прикладом такої ситуації є здійснення громадського контролю. Окремі аспекти здійснення даного різновиду контролю визначено в ст. 25 «Участь громадськості у виправленні і ресоціалізації засуджених. Громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань» КВК України. При цьому вказано, що громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання [76]. Зазначимо, що питання,

пов'язані із характеристикою суб'єктів контролю, а також його окремих форм і методів, будуть детально розглянуті нами в межах окремих підрозділів представленого наукового дослідження.

У контексті наведеного законодавчого припису й взагалі здійснення громадського контролю відмітимо, що в більшості випадків, суб'єкти його здійснення аж ніяк не можуть втручатися в діяльність підконтрольних об'єктів – вносити обов'язкові до виконання акти, притягувати винних осіб до відповідальності, зупиняти діяльність тощо. Як цілком з цього приводу відмічає Х. П. Ярмачі, органи громадського контролю можуть оцінювати діяльність підконтрольних суб'єктів як за власною ініціативою, так і за дорученням органів виконавчої влади з широкого кола питань, у тому числі й неправового характеру. Не маючи можливості втручатися в оперативно-господарську діяльність підконтрольних об'єктів, вони, проте, можуть давати оцінку доцільності прийнятих рішень. Основною особливістю діяльності органів громадського контролю сьогодні є та, що їх основним завданням внаслідок неможливості самостійного застосування примусових заходів є інформування компетентних державних органів про виявлені порушення [283, с. 34].

Позиція відносно того, що нагляд є частиною, різновидом або ж формою здійснення контролю доволі часто зустрічаються й на сторінках наукової літератури. Так, під час дослідження адміністративно-правових засад державного контролю у сфері будівництва В. О. Ромасько дійшов висновку стосовно того, що використання законодавцем поняття державний контроль і нагляд насамперед пов'язане з розумінням нагляду як частини контролю, оскільки будь-який із суб'єктів контролю може здійснювати наглядові повноваження (спостерігати, перевіряти, аналізувати, збирати інформацію, виявляти правопорушення тощо), у той час як суб'єкт нагляду чи моніторингу контрольних повноважень (скасовувати акти управління, притягувати до відповідальності) не має [234, с. 33-34]. З'ясовуючи особливості нагляду та взаємодії прокуратури й органів позавідомчого

контролю, Т. В. Корнякова зазначає, що прокурорський нагляд є особливим видом соціального контролю за додержанням і застосуванням законів державної діяльності, спрямованої на забезпечення законності та зміцнення правопорядку. Він здійснюється у вигляді функцій, закріплених у Конституції України, та в межах повноважень, передбачених законом [69, с. 15]. Авторський колектив підручника «Адміністративне право України. Академічний курс» зауважує, що нагляд слід розглядати як окремий вид (форму) контролю, застосування якого при виявленні порушень може супроводжуватися заходами впливу державно-владного характеру [5, с. 350]. Автори монографічного дослідження «Державне управління: теорія і практика» вважають, що контроль є більш широким поняттям щодо нагляду, який варто розглядати як елемент контролю, як «звужений контроль» [32, с. 261].

Аналіз наведених позицій дає підстави стверджувати, що нагляд, в тому числі той, що здійснюється прокуратурою, слід розглядати як одну з форм контролю за діяльністю ДКВС України. Остаточному розумінню сутності останнього повинно сприяти встановлення значення такої діяльності. На окремі аспекти такого значення вже було вказано під час аналізу окремих з позицій учених-правознавців щодо розуміння сутності контролю, основним серед яких буде те, що контроль є одним з найдієвіших засобів забезпечення законності в діяльності ДКВС України, дотриманні прав, свобод та інтересів осіб, по відношенню до яких така діяльність здійснюється. У цілому такі аспекти значення контролю за діяльністю ДКВС України знаходять свій прояв у межах окремих з принципів такого контролю, сутність і різновиди яких будуть розглянуті нами в наступному підрозділі представленого наукового дослідження.

Говорячи ж про інші аспекти значення контролю, в тому числі за діяльністю ДКВС України, слід навести деякі позиції учених-правознавців із цього приводу. Зокрема, фахівці з теорії права відмічають, що мета контрольної діяльності полягає в установленні відхилень у діяльності об'єкта

контролю від формально-визначених нормативів (стандартів). Результатом такого контролю буде вжиття відповідних і адекватних заходів реагування. Зокрема, це можуть бути заохочувальні або штрафні санкції; коригувальні (відновлювальні) заходи; організаційні заходи [242, с. 145]. Тобто значення контролю полягає не тільки в установленні правопорушень під час діяльності ДКВС України, а й позитивних аспектів функціонування даної інституції. Внаслідок цього до осіб, які найбільш ефективно здійснюють свою діяльність, можуть застосовуватись заохочення як стимули для таких осіб ще більш ефективно діяти, так і для оточуючих в якості прикладу. Під час контролю також відбувається двосторонній зв'язок між суб'єктом контролю та підконтрольними об'єктами. Зокрема, досліджуючи систему органів державного нагляду та контролю, В. Ключков зазначає, що контроль у державному управлінні дає можливість порівняти фактичний стан у галузі з вимогами, поставленими перед нею, виявити недоліки та помилки в роботі й запобігти їм, оцінити відповідність здійснення інших функцій управління завданням, що поставлені перед ним [55, с. 204].

Таким чином, аналіз наведених позицій дає змогу визначити сутність контролю за діяльністю ДКВС України як врегульовану нормативно-правовими приписами діяльність суб'єктів контролю, які, реалізуючи свої повноваження, здійснюють спостереження як у цілому за діяльністю ДКВС України, так і за окремими напрямками її функціонування з метою забезпечення законності в даній сфері суспільних відносин, забезпечення, охорони та захисту прав, свобод та інтересів особи, їх відновлення в разі порушення. Значення контролю за діяльністю ДКВС України в цілому проявляється в тому, що під час його здійснення забезпечується додержання законності в такій діяльності. Окрім цього, значення контролю за діяльністю ДКВС України знаходить свій прояв: у виявленні позитивних аспектів функціонування ДКВС України (застосування заохочень); в установленні двостороннього зв'язку між суб'єктом та об'єктом контролю, зокрема

виявленні й усуненні недоліків здійснення окремого напрямку діяльності ДКВС України, наданні оцінки такої діяльності тощо.

1.3 Принципи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України

Діяльність ДКВС України як об'єкт контролю є доволі багатоаспектною та різноплановою. У межах такої діяльності знаходять свій прояв численні суспільні відносини, кожні з яких мають свої особливості. Так само й діяльність компетентних суб'єктів зі здійснення контролю за відповідною групою таких суспільних відносин буде мати свою специфіку, відрізнятися за суб'єктним складом, формами та методами її здійснення. Разом із тим, у межах суспільних відносин щодо здійснення контролю за діяльністю ДКВС України будуть мати місце певні сталі орієнтири або ж підґрунтя, яке не буде змінюватися ані в залежності від суб'єктів, ані форм і методів контролю. Такі сталі орієнтири, на сторінках фахових наукових джерел, отримали назву принципів. Поза з'ясуванням сутності принципів контролю за діяльністю ДКВС України встановити зміст окремих з них, а також охарактеризувати досліджувану сферу суспільних відносин у повноцінний спосіб здається неможливим.

Категорія «принцип» доволі часто використовується як у побуті, так і в положеннях чинного національного законодавства, сторінках фахової наукової літератури. Майже кожне наукове дослідження так чи інакше використовує дану категорію, позначаючи основоположні засади функціонування відповідної сфери суспільних відносин. Категорія «принцип» має й давні історичні коріння. При цьому, як цілком слушно зауважує В. Б. Пчелін, у всі часи «принципом» позначалося дещо важливе, першооснову існуючих у суспільстві явищ [226, с. 76]. Так, якщо провести етимологічний аналіз вказаної категорії, дійдемо висновку відносно того, що її починають використовувати ще в часи античної філософії, де їй

відповідало поняття «архе», тобто перше начало, яке лежить в основі світобудови та зумовлює спосіб її існування [115, с. 167]. У давньогрецькій філософії під «архе» розуміють: відправну точку, початок чого-небудь в просторі, або тимчасовому сенсі; початок як зачин, причина чого-небудь; початок як влада, верховенство. Уперше семантичний опис «архе» надає Аристотель, який розрізняє епістемологічні й онтологічні початки [259, с. 42]. Використовували категорію «принцип» і філософи давнього сходу, причому в дещо схожому значенні. Наприклад, у давньокитайській філософії принципом позначають те, на основі чого діє справжня, шляхетна людина та що відрізняє її від низької людини, людини натовпу [115, с. 167]. Пройшовши значний еволюційний шлях, філософські погляди на відповідні явища всесвіту змінювалися, подекуди зовсім кардинально. Проте це не в повній мірі торкнулося досліджуваної категорії, де і через декілька століть нею все так же позначають основні початки, витoki певного явища, те на чому воно ґрунтується.

Так, активно дана категорія досліджувалася німецькими філософами. Уже Кант розглядає принцип з точки зору його суб'єктивного й об'єктивного сприйняття. У першому випадку він вказує на принципи конститутивні (тільки для емпіричного вживання) та регулятивні (тільки для трансцендентального або тільки для практичного вживання). Принцип є основоположною етичною нормою, яка є або суб'єктивною – максимою – й у такому разі направляє волю, оскільки вона є як керівним моментом по відношенню до окремих індивідів, або об'єктивною – законом – й у такому розумінні визнається значимою для волі кожної розумної істоти [258, с. 363]. Отже, етимологічний аналіз категорії «принцип» свідчить, що в різні часи нею позначали щось основоположне, те, на чому ґрунтується, бере початок відповідне явище, без чого воно не може існувати, розвиватися тощо. Пройшовши значний еволюційний шлях, дана категорія майже не змінює свого сенсу, а лише поглиблюються позиції щодо її сприйняття науковцями відповідного історичного періоду. Зокрема, вона починає сприйматися з

суб'єктивного й об'єктивного розуміння. Схожі підходи до розуміння принципу збереглися й до нині, як у загальному вживанні даної категорії, так і в правовій науці.

Зокрема, Ю. Ю. Коломієць відстоює позицію відносно того, що категорію «принципи» слід сприймати з суб'єктивної й об'єктивної сторони. У першому випадку реалізація та дотримання принципів залежить від конкретної людини. У такому разі необхідно, щоб принципи стали внутрішнім переконанням і керівною ідеєю вчинків цієї людини. У свою чергу, принципи можуть бути й об'єктивним відображенням закономірностей існування та розвитку суспільства [63, с. 13]. Учені-адміністративісти, розкриваючи сутність принципів з точки зору юридичної науки, звертають увагу на те, що в суб'єктивному розумінні вони означають основне припущення, передумову, а в об'єктивному – вихідний пункт, першооснову. Увага акцентується також на тому, що в принципах зміст права розкривається поглиблено, в них безпосередньо виявляється сутність права, його основи, закономірності суспільного життя, тенденції та потреби [6, с. 39, 67]. Схоже розуміння категорії «принцип» прослідковується в сучасній філософській думці. Так, у своїй праці «Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції» В. Л. Петрушенко зауважує, що в наш час принцип – це: вихідне теоретико методологічне положення, яке лежить в основі певного знання та визначає спосіб його побудови, й у такому сенсі вся сукупність даного знання постає як розкриття та реалізація принципу; сформульовані на основі переконань людини загальні положення, стислі тези або висловлення, якими вона керується в своїх діях, і в такому разі принцип є формою зв'язку внутрішнього світу людини із її діяльністю [115, с. 167].

Аналіз наведених позицій свідчить, що знову ж таки принцип сприймається як об'єктивна та суб'єктивна категорія. При цьому слід відмітити те, що принцип не може сприйматися лише з одного з наведених його розумінь, оскільки навіть в разі його об'єктивного існування, неможливість його сприйняття окремо взятим індивідом, зводить його сенс

нанівець. У такому разі цілком слушною виглядає позиція В. Я Малиновського, яку вчений відстоює в навчальному посібнику «Державне управління». Згідно з такою позицією принцип слід представляти як результат наукового пізнання, оскільки його практична дія не залежить від них самих, а повністю визначається ставленням до них людей. Тому, окрім знань принципів, у особи повинні бути навички з їх застосування в своїй діяльності [86, с. 191]. З чого слідує, що загальне розуміння сутності принципів, в тому числі контролю за діяльністю ДКВС України, включає в себе сукупність їх об'єктивного та суб'єктивного сприйняття.

Із цього погляду здається доволі вдалим розкриття сенсу досліджуваної категорії авторським колективом великого тлумачного словника сучасної української мови з точки зору семантики, який зауважує, що під принципом слід розуміти: основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо; основний закон якої-небудь точної науки; особливість, покладену в основу створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства тощо; переконання, норму, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [18, с. 1125]. Схожі підходи до розуміння категорії «принцип» прослідковуються й у працях учених-правознавців незалежно від предмету їх наукових пошуків.

Так, в юридичній довідниковій літературі сутність принципів у загальнотеоретичному сенсі розкривають як основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю та відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього й міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації. При цьому, як наголошує авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії, принципу притаманна властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності, що зумовлює їх особливу роль у структурі широкого кола явищ. Підкреслюється, той факт, що принцип є джерелом багатьох явищ або

висновків, що відносяться до нього, як дія до причини або як наслідки до підстави. Принцип – це внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [276, с. 110-111]. У наведеному визначенні сутності досліджуваної категорії, якщо її сприймати з позиції юридичної науки, упущено один з найсуттєвіших аспектів її розуміння, а саме не вказано на нормативне закріплення принципів, тобто їх об'єктивізацію в приписах правових норм.

Саме тому більш вдалим здається визначення сутності принципів, запропоноване Д. А. Шевченко, на думку якого принципи – це система нормативно закріплених стійких і постійних ідей, що мають об'єктивно-суб'єктивний, фундаментальний та основний характер, що відображають сутність права [269, с. 1015]. Проте й таке визначення має недоліки, оскільки в ньому не вказується конкретне призначення принципів, а лише зазначається спосіб їх закріплення, а також деякі риси, які характеризують їх суть. Це обумовлює необхідність здійснення аналізу сутності принципу по відношенню її застосування до окремо взятої категорії. При цьому з урахуванням специфіки дисертаційного дослідження вважаємо за необхідне приділити увагу сутності принципів по відношенню до такої категорії як «право», оскільки з точки зору юридичної науки з її використанням пов'язане дослідження майже всіх явищ. Так, у фаховій літературі з теорії права під принципами визначають об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Як наголошує О. Ф. Скакун у підручнику «Теорія держави і права», принципи права представляють своєрідну систему координат, у межах якої розвивається право, і одночасно вектор, який визначає напрямок його розвитку [107, с. 221]. Із чого слідує, що принципи контролю за діяльністю ДКВС України визначають як саме будуть розвиватися дані суспільні відносини, з урахуванням яких «орієнтирів» будуть діяти їх суб'єкти. При цьому авторський колектив підручнику

«Загальна теорія держави і права» підкреслює значення принципів права: мають властивість вищої імперативності, загальності, універсальності, значущості, їм притаманні стійкість і стабільність протягом невизначено тривалого часу; спрямовують розвиток і функціонування всієї правової системи; зумовлюють напрямки правотворчої, правозастосовної та інших форм юридичної діяльності; виступають найважливішим критерієм законності дій громадян, посадових осіб та інших суб'єктів права; сприяють заповненню прогалин у праві; забезпечують підвищення рівня правосвідомості в суспільстві [50, с. 198]. Тобто принципи контролю за діяльністю ДКВС України не можуть бути скасовані або ж змінені в інтересах або за бажанням суб'єктів даних суспільних відносин. Будучи нормативно закріпленими, такі принципи протягом невизначеного часу будуть зумовлювати напрямки діяльності суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України, виступати гарантіями забезпечення законності їх дій.

З урахуванням наведених підходів до розуміння сутності категорії «принцип», її етимологічного та семантичного сенсу, здається можливим надати авторське визначення дефініції принципи контролю за діяльністю ДКВС України. Під нею пропонуємо розуміти сукупність закріплених у положеннях законодавчих актів засад, які встановлюють непорушні основи реалізації повноважень суб'єктами контролю за діяльністю ДКВС України як в цілому, так і по окремо взятим напрямкам, внаслідок чого в межах таких суспільних відносин забезпечується дотримання нормативно закріплених правил поведінки таких суб'єктів. Більш глибокому сприйняттю сутності та значення принципів контролю за діяльністю ДКВС України буде сприяти з'ясування окремих з них, а також встановлення їх змісту.

Враховуючи те, що контроль за діяльністю ДКВС України, окремими її напрямками здійснюється як суб'єктами, що не належать до цієї інституції, так і тими, які складають її систему, висвітлення принципів такого контролю слід розпочати із аналізу законодавства, на підставі якого така діяльність здійснюється на предмет встановлення в ньому окремих із досліджуваних

принципів. Такий підхід є доцільним і з огляду на те, що, здійснюючи контроль, компетентні суб'єкти також будуть реалізовувати свої повноваження з урахуванням принципів діяльності власне ДКВС України. Так, як слідує з аналізу ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», основними принципами діяльності ДКВС України є: законність; повага та дотримання прав і свобод людини та громадянина; гуманізм; позапартійність; єдиноначальність; колегіальність при розробці важливих рішень; взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, благодійними і релігійними організаціями; відкритість для демократичного цивільного контролю [131]. У наведеному випадку, визначаючи принципи діяльності ДКВС України, законодавець обмежився лише наведенням їх переліку, без розкриття змісту окремих з них.

Також принципи діяльності ДКВС України можуть бути названі завдяки аналізу законодавства, що регламентує основоположні напрямки функціонування даної інституції, – здійснення попереднього ув'язнення та власне виконання кримінальних покарань. Так, як слідує з аналізу ст. 1 Закону України «Про попереднє ув'язнення», тримання осіб, взятих під варту, відповідно до завдань кримінального судочинства здійснюється на принципах неухильного додержання Конституції України, вимог Загальної декларації прав людини, інших міжнародних правових норм і стандартів поводження з ув'язненими та не може поєднуватися з навмисними діями, що завдають фізичних чи моральних страждань або принижують людську гідність [204]. У свою чергу, в ст. 5 КВК України наведено принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань, до яких законодавець відносить наступні: невідворотності виконання та відбування покарань, законності, справедливості, гуманізму, демократизму, рівності засуджених перед законом, поваги до прав і свобод людини, взаємної відповідальності держави та засудженого, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування

примусових заходів і стимулювання правослукняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, участі громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів та установ виконання покарань [76].

Аналіз наведеного переліку принципів діяльності ДКВС України свідчить, по-перше, про їх значну кількість. По-друге, – про те, що окремі з них можуть бути розглянуті суто в контексті їх застосування до діяльності ДКВС України, яка спрямована на осіб, по відношенню до яких застосовується попереднє ув'язнення, або ж до тих, які відбувають покарання. Такі принципи, в контексті дослідження адміністративно-правових засад контролю за діяльністю ДКВС України наукового інтересу для нас не представляють. Що ж стосується інших, то з огляду на їх значну кількість вважаємо за необхідне здійснити їх наукову класифікацію. Більш того, як цілком слушно відмічають учені-правознавці, проведення наукової класифікації сприятиме більш поглибленому розумінню відповідного явища, яке є предметом дослідження [227, с. 224]. Саме тому наукова класифікація має велике значення для теоретичної й практичної діяльності людини: вона дозволяє групувати предмети, явища залежно від найрізноманітніших потреб пізнавальної діяльності людини й тим самим забезпечує вирішення різних теоретичних і практичних завдань [282, с. 14]. Класифікація (типологія) діяльності може здійснюватися за різними ознаками (підставами), тобто так званими критеріями класифікації. Як зауважує О. М. Музичук, під такими критеріями можна розглядати певні риси й особливості того чи іншого об'єкта (суб'єкта діяльності), на підставі яких можливе його об'єднання в певні класифікаційні групи, визначення як спільних, так і відмінних ознак кожної з них [99, с. 275]. Тобто проведення класифікації принципів контролю за діяльністю ДКВС України дозволить назвати найбільш суттєві ознаки окремого з таких принципів, що дозволить, по-перше, віднести його до відповідної групи однорідних принципів, а, по-друге, внаслідок цього полегшити сприйняття таких принципів і виявити найбільш знакові для такої діяльності.

В юридичній науці принципи, на основі й у відповідності до яких здійснюються певна діяльність, функціонують цілісні інституції класифікують за декількома критеріями. Зокрема, в фаховій літературі з теорії права їх класифікують: 1) за формою нормативного виразу – на такі, що закріплені в міжнародних та внутрішньодержавних деклараціях, конституціях і в поточному законодавстві; 2) за змістом – на загальносоціальні (економічні, політичні тощо) та спеціально-юридичні [50, с. 198-199]; залежно від рівня регульованих суспільних відносин – на загальнолюдські (міжнародні, загальноцивілізаційні), регіонально-континентальні та національні (внутрішньодержавні) [242, с. 254-255]; залежно від функціонального призначення – на соціально-правові та спеціально-правові [51, с. 109]; тощо. Вказані наукові класифікації правових принципів без сумніву мають велике значення в аспекті їх сприйняття в цілому. По відношенню ж до окремо взятої сфери суспільних відносин, в тому числі досліджуваної, наведені класифікації хоча й можуть бути використані, однак, вважаємо, не в повній мірі будуть сприяти розв'язанню поставленого наукового завдання, оскільки знову ж таки будуть вказувати на загальні аспекти дії відповідних правових принципів. Саме тому в контексті досліджуваної проблематики в якості критерію класифікації принципів контролю за діяльністю ДКВС України нами обрано сферу дії таких принципів.

У теорії права за сферою дії правові принципи поділяють на загальні (загальноправові), міжгалузеві та галузеві [50, с. 198]. У монографічному дослідженні «Принципи права України» А. М. Колодій наводить доволі широке визначення сутності загальноправових принципів, розуміючи під ними принципи загальні для: права в міжнародному, всесвітньому та загальнолюдському його розумінні; всіх правових систем одного історичного виду (правової сім'ї) для підсистем (сторін) певної правової системи одного суспільства; всіх галузей певної системи права певного суспільства і держави [62, с. 108]. Наведене розуміння сутності загальноправових

принципів безумовно є слушним, однак, дивлячись на його достатньо багатоаспектний характер, доволі складним для застосування по відношенню до конкретної сфери суспільних відносин. Саме тому більш корисним з огляду на досліджувану проблематику для нас виглядає визначення сутності вказаних принципів, яке було запропоноване Л. В. Могилевським під час дослідження особливостей системи трудового права. На думку науковця, під загальноправовими принципами слід розуміти ті, які характерні для всіх галузей права (наприклад, гуманізм, пріоритет прав людини та громадянина, законність, справедливість, рівність людей перед законом і судом тощо), вони визначають загальну спрямованість і найбільш істотні риси його змісту [98, с. 73]. Тобто загальноправовими принципами контролю за діяльністю ДКВС України будуть ті, які поширюються не тільки на дану сферу суспільних відносин, а й знаходять свій прояв у всіх інших.

Характерною рисою загальноправових принципів, в тому числі контролю за діяльністю ДКВС України, буде те, що вони отримали своє законодавче закріплення в положеннях нормативно-правового акта, який має найвищу юридичну силу, – Конституції України [0]. З огляду на наведений вище перелік законодавчо закріплених принципів діяльності ДКВС України загальноправовими серед них будуть виступати наступні: законність; повага та дотримання прав і свобод людини та громадянина; гуманізм; справедливість; демократизму; рівність [131; 204; 76]. У цьому контексті відмітимо, що окремі з наведених принципів будуть відображати сутність інших, проте в більш вузький спосіб. Саме тому їх доцільно розглядати по відношенню до визначення сутності більш широкого принципу контролю за діяльністю ДКВС України. При цьому перш, ніж перейти до встановлення значення наведених загальноправових принципів контролю за діяльністю ДКВС України, варто вказати на те, що в жодному з випадків законодавець прямо не вказує на один із провідних серед них. У даному випадку мова йде про принцип верховенства права.

Першорядність наведеного загальноправового принципу обумовлена тим, що з урахуванням його положень знаходять свій прояв майже всі інші правові принципи. Своє законодавче закріплення він отримав в ст. 8 Конституції України, відповідно до якої в Україні визнається та діє принцип верховенства права. Окрім того, що даним принципом у своїй діяльності керуються деякі суб'єкти (ст. ст. 129, 147), основний Закон України [0] про нього більш не згадує, в тому числі не розкриває його суті. Однак офіційна позиція щодо розуміння наведеного загальноправового принципу все ж таки існує. Зокрема, однією з перших вона була наведена в рішенні Конституційного суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення більш м'якого покарання. Так, було зазначено, що верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення в правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства [233]. З огляду на це застосування наведеного принципу під час здійснення контролю за діяльністю ДКВС України найбільш притаманно тим суб'єктам, які уповноважені встановлювати правила функціонування даної сфери суспільних відносин, тобто здійснювати правотворчу діяльність. Більш докладно сутність і повноваження таких суб'єктів будуть розглянуті нами в межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження.

Інший аспект розуміння принципу верховенства права в аспекті здійснення контролю за діяльністю ДКВС України може бути названий шляхом аналізу положень нормативно-правових актів, які регулюють інші сфери суспільних відносин, адже в положеннях тих [131; 204; 76], що регламентують досліджувану сферу, прямі згадки про даний принцип

відсутні. У цілому на рівні відповідних нормативно-правових актів сутність принципу верховенства права по відношенню до діяльності певного суб'єкта буде визначатися однаково. Так, наприклад, згідно зі ст. 5 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року, поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями й визначають зміст і спрямованість діяльності держави [193]. У положеннях процесуального законодавства, з урахуванням якого здійснюється відповідний вид судочинства, містяться схожі визначення сутності вказаного загальноправового принципу. Наприклад, згідно зі ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року, суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [58]. Наприкінці, говорячи про більш широкі сфери суспільних відносин, що можуть мати місце як під час безпосередньої діяльності органів виконавчої, так і судової влади, варто навести розуміння вищенаведеного принципу по відношенню до здійснення кримінального провадження. Так, згідно зі ст. 8 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року, кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [73].

Як слідує з аналізу наведених законодавчих приписів, законодавець у цілому однаково розуміє сутність принципу верховенства права, корегуючи його суть по відношенню до тієї сфери суспільних відносин, яка піддається нормативно-правовій регламентації. Можливо саме тому сутність принципу верховенства права в цілому одностайно сприймається й ученими-правознавцями, більшість з яких підкреслюють першочергове значення у межах здійснення відповідної діяльності. Наведемо декілька прикладів таких

позицій. Авторський колектив сучасної правової енциклопедії зазначає, що верховенство права – це принцип, що означає пріоритет найвищих загальнолюдських цінностей і природних прав людини над державою та законодавством [248, с. 53]. Досліджуючи особливості чергового етапу реформування українського адміністративного права, В. Б. Авер'янов вказує на те, що принцип верховенства права полягає в підпорядкуванні всіх без винятку державних інститутів потребам реалізації та захисту прав людини, а також пріоритетність цих прав перед усіма іншими цінностями демократичної соціальної правової держави [18, с. 6-8]. На думку П. М. Рабіновича, критерієм розуміння верховенства права слід визнавати панування в суспільстві саме прав людини [229, с. 20].

З вищенаведеного слідує, що принцип верховенства права є доволі багатоаспектним, а тому, як ми зазначали вище, саме він може поглинати, включати в свій зміст й деякі інші із вказаних принципів як діяльності ДКВС України, так і контролю за такою діяльністю. У даному випадку, в першу чергу, мова йде про такий загальноправовий принцип як гуманізм. Принцип гуманізму – це одна з найважливіших ціннісних характеристик цивілізованого суспільства, що визнає самоцінність людини, її гідність, право на щастя, виявлення своїх здібностей. Його застосування є критерієм прогресивності соціальних інститутів [50, с. 200]. На зв'язку принципів верховенства права та гуманізму наголошує Є. Ю. Подорожній у дослідженні, що присвячено особливостям юридичної відповідальності в трудовому праві України. Зокрема, учений дійшов висновків відносно того, що принципи гуманізму та верховенства права вимагають, щоб відповідальність запроваджувалася тільки з метою захисту людини, її життя та здоров'я, честі та гідності, як найвищих соціальних цінностей, а також інших прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства і держави в цілому [119, с. 155].

Окрім цього, вважаємо, що принцип верховенства права включає в свій склад принцип справедливості. Принцип справедливості передбачає його

тлумачення як зовнішнього щодо права явища і як спеціально-юридичної категорії, що відбиває певні властивості самої юридичної форми. Йдеться про здатність права захищати політичні, економічні й інші інтереси різних соціальних груп (класів), кожна з яких має свої уявлення про справедливість [50, с. 200]. У цьому контексті слід навести деякі положення, які містяться в зазначеному вище рішенні Конституційного Суду України, який з приводу визначення сутності принципу верховенства права зауважує, що справедливість – це одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення [233].

З урахуванням наведених позицій, сутність верховенства права як принципу контролю за діяльністю ДКВС України слід розуміти принаймні з двох аспектів. По-перше, його дія знаходить свій прояв у правотворчій діяльності компетентних суб'єктів під час визначення ними правил здійснення контролю в указаній сфері суспільних відносин. По-друге, даний принцип передбачає, що, здійснюючи контроль за діяльністю ДКВС України, компетентні суб'єкти повинні перш за все враховувати, що права, свободи й інтереси особи є найвищими соціальними цінностями. У такому разі, принцип верховенства права органічно продовжує свою дію у таких загальноправових принципах як гуманізм і справедливість.

Наступним загальноправовим принципом контролю за діяльністю ДКВС України є законність. Даний принцип має тісний взаємозв'язок із принципом верховенства права, що черговий раз підкреслює доцільність позиції щодо першочерговості останнього. Зокрема, у монографічному дослідженні «Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і

практики» О. В. Скрипнюк цілком слушно зауважує, що принцип верховенства права є невід’ємним від основ правової держави, а правовою державою слід вважати таку, в якій здійснюється верховенство закону [243, с. 138-139], тобто панує принцип законності. На сторінках наукової літератури наголошують на тому, що законність – це комплексне (принцип, метод, режим) соціально-правове явище, що характеризує організацію і функціонування суспільства та держави на правових засадах. Як зауважує О. Ф. Скакун, термін «законність» є похідним від терміна «закон» і, будучи комплексним поняттям, охоплює всі сторони життя права – від його ролі в створенні закону до реалізації його норм в юридичній практиці. Законність, наголошує вчена, відображає правовий характер організації суспільно-політичного життя, органічний зв’язок права та влади, права й держави, права та суспільства [242, с. 445-446]. Так само як і розглянутий вище, принцип законності знайшов своє законодавче відображення в положеннях значної кількості нормативно-правових актів, у першу чергу Конституції України. Як закріплено в ст. 6 вищенаведеного нормативно-правового акта, органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження в установлених Конституцією межах і відповідно до законів України. При цьому в ст. 8 вказано, що Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй [0].

Отже, як слідує з аналізу наведених позицій, законність є доволі багатоаспектним правовим явищем і в тому числі сприймається як загальноправовий принцип. В аспекті його розгляду як загальноправового принципу контролю за діяльністю ДКВС України слід зазначити, що він буде вказувати на обов’язок суб’єктів контролю реалізовувати свої повноваження в чітко передбачених нормативно-правовими актами межах. Порухення таких меж буде означити порушення принципу законності, а, отже, недійсність, неправомірність всієї контрольної діяльності компетентних суб’єктів. При цьому слід зазначити, що зазначені межі, форми та методи

контролю, а також конкретні повноваження суб'єктів контролю будуть визначені на рівні відповідного нормативно-правового акта, який буде знаходити своє місце в системі нормативно-правового регулювання з урахуванням його юридичної сили. Вказане складає окремий аспект сприйняття принципу законності контролю за діяльністю ДКВС України. У такому випадку мова йде про правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, які будуть визначені нами в наступному підрозділі представленого наукового дослідження.

В якості ще одного загальноправового принципу контролю за діяльністю ДКВС України слід розглядати принцип рівності. В юридичній енциклопедичній літературі зазначають, що рівність є один з основоположних принципів конституційно-правового статусу людини та громадянина. Одним із підтвердженням чого слід вважати його закріплення конституціями та законами більшості країн і міжнародно-правовими актами [7, с. 329]. З огляду на це зазначимо, що даний принцип також знайшов своє відображення в положеннях Конституції України, відповідно до ст. 24 якої громадяни мають рівні конституційні права та свободи й є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [0]. У цьому контексті слід підкреслити, що вказаний принцип не означає рівність статусу суб'єкта правовідносин, а рівність можливостей здійснення їм законних прав і виконання своїх обов'язків [53, с. 22]. Тобто контроль за діяльністю ДКВС України з урахуванням дії принципу рівності здійснюється поза будь-яких упереджень відносно певних характеристик підконтрольного об'єкту, статі, віросповідання, статусу тощо посадових осіб, які його представляють.

Отже, до загальноправових принципів контролю за діяльністю ДКВС України слід віднести верховенство права, що включає в свій склад гуманізм і справедливість, а також законність і рівність. Такі принципи є

загальноправовими, оскільки з урахуванням їх дії побудовано будь-яку легітимну діяльність. Окрім цього, їх загальноправовий характер обумовлено способом їх законодавчого закріплення – всі вони без виключення закріплені на рівні Основного Закону України. Звичайно, аналізуючи загальноправові принципи контролю за діяльністю ДКВС України, можна назвати їх набагато більшу кількість. Проте ми не ставимо за мету визначити абсолютно всі принципи такої діяльності, а також абсолютно всі їх особливості, оскільки це неможливо зробити не тільки в межах одного підрозділу, а й межах навіть декількох комплексних наукових досліджень. Саме тому нами було обрано принципи, які найбільш дотичні досліджуваній сфері суспільних відносин. З урахуванням цього визначимо й зміст принципів контролю за діяльністю ДКВС України, які ми віднесли до інших груп.

Так, наступну групу принципів за діяльністю ДКВС України утворюють міжгалузеві принципи. Учені-правознавці під міжгалузевими принципами розуміють керівні положення, які закріплені в нормах права чи виводяться із них і відображають сутність суспільних відносин, що входять до предмета не однієї, а декількох споріднених галузей права. У кожній окремій галузі права вони набувають своєї специфіки [82, с. 63]. При цьому наголошується на тому, що, оскільки вказані принципи, як правило, знаходять однакове вираження в нормах декількох галузей права, більшість принципів слід розглядати саме як міжгалузеві [242, с. 256]. У цьому контексті зазначимо, що нами під час визначення сутності й особливостей принципів контролю за діяльністю ДКВС України за основу береться не стільки галузь права, скільки сфера суспільних відносин, яка нею врегульована. А тому в якості міжгалузевих принципів можна розглядати принципи, які мають місце під час функціонування схожих суспільних відносин, наприклад правоохоронної діяльності, оскільки її основним призначенням також буде забезпечення, охорона та захист прав, свобод та інтересів особи. Або ж як ті, що притаманні виключно контролю, однак не суто за діяльністю ДКВС України, а за будь-якою сферою суспільних

відносин. Вважаємо, що найбільш прийнятним буде саме перший із зазначених варіантів, оскільки в останньому випадку мова буде йти про галузеві принципи. Сутність останніх розкривають як таких, що: властиві конкретній галузі права, підкреслюють її особливості [242, с. 256]; властиві певній галузі та відображають її специфіку [118, с. 37].

У контексті наведеного вважаємо за доречно навести позицію А. П. Мукшименко, яка, досліджуючи адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за дотриманням прав людини при виконанні кримінальних покарань, серед спеціальних принципів зазначеного контролю називає реальність контролю, раціонального розподілу повноважень та взаємодії контролюючих органів між собою [100, с. 76]. Вважаємо, що наведені принципи мають місце і під час здійснення компетентними суб'єктами контролю в межах будь-яких суспільних відносин. А тому вони не можуть бути розглянуті виключно з позиції їх приналежності до сфери суспільних відносин, які досліджує вчена. Саме тому ми обрали позицію, відповідно до якої говорити про принципи контролю, які знаходять свій прояв виключно по відношенню до ДКВС України не можна. Це обумовлено й тим, що в разі якщо розглядати такі принципи з урахуванням дії окремої галузі права, то тут будуть знаходити свій прояв норми: адміністративного, трудового, кримінального, кримінального процесуального, кримінального виконавчого, в деякій мірі цивільного права. Отже, розглядаючи міжгалузеві принципи контролю за діяльністю ДКВС України, ми акцентуємо увагу на тих принципах, які знаходять свій прояв у межах схожих суспільних відносин. У свою чергу, під галузевими принципами розуміємо ті, що притаманні виключно контролю, в тому числі за діяльністю ДКВС України.

Так, в якості міжгалузевого принципу контролю за діяльністю ДКВС України вважаємо за необхідне розглянути принцип гласності. У фахових наукових джерелах зауважують, що гласність являє собою один з найважливіших проявів демократичності держави, основа демократії, її фундамент, оскільки тільки інформованість громадян надає їм можливість із

знанням справи брати участь в управлінні державою. Гласність виступає як гарант права на свободу слова, на свободу переконань і вільне їх вираження [70, с. 5]. При цьому, як зазначає П. М. Чистяков, гласність контролю сприяє формуванню громадської думки, яка, в свою чергу, впливає на стан справ у державі, сприяє покращенню стилю роботи державних органів, підприємств, установ організацій, попереджаючи порушення прав і свобод осіб [266, с. 22]. Із чого слідує, що гласність, як принцип контролю за діяльністю ДКВС України, слід розуміти як оприлюднення результатів такої діяльності, а також у вільному доступі до інформації, пов'язаної із здійсненням такого контролю. Однак, з огляду на специфіку функціонування ДКВС України принцип гласності контролю за її діяльністю буде знаходити певні особливості.

У даному випадку мова йде про те, що діяльність ДКВС України пов'язана із оперуванням інформацією, яка має обмежений доступ. Зазначимо, що нормативно-правова регламентація суспільних відносин щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації здійснюється Законом України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року. Як вказано в ч. 2 ст. 6 вищенаведеного нормативно-правового акта, право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету та неупередженості правосуддя. При цьому в ст. 21 вказано, що до інформації з обмеженим доступом відноситься, зокрема таємна інформація [181]. Як зазначено в Законі України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року, державна таємниця – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки й техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України й які у

законодавчо встановленому порядку визнані державною таємницею та підлягають охороні державою [133]. А тому під час здійснення контролю за діяльністю ДКВС України, її окремими напрямками, принцип гласності буде застосований не в повній мірі, зокрема по відношенню до державної таємниці він діє не буде.

У положеннях законодавства [2], що регламентує правовий статус ДКВС України мова йде про такий принцип функціонування даної інституції як позапартійність. Сутність позапартійності може бути визначена як явище, що існує поза партіями, не пов'язаний з ними, не виражає інтересів якої-небудь партії [18, с. 1016]. У даному випадку мова йде про політичні партії, які відповідно до ст. 2 Закону України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року є зареєстрованими згідно з законом добровільними об'єднаннями громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню та вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах [202]. Наголосимо, що в даному випадку мова йде не про приналежність суб'єктів контролю до певних політичних партій, оскільки, наприклад, відповідно до ст. 24 КВК України контроль за діяльністю установи виконання покарань можуть здійснювати народні депутати [76]. Говорячи про позапартійність, маємо на увазі, що контроль за діяльністю ДКВС України проводиться незалежно від поглядів суб'єктів його здійснення. Саме тому вважаємо даний принцип більш доцільно іменувати політичною нейтральністю. На нашу думку, сутність даного принципу вдало сформульовано в положеннях Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до ст. 10 якого політична нейтральність означає, що поліція забезпечує захист прав і свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності [193]. Саме такого змісту й повинен даний принцип набувати під час контролю за діяльністю ДКВС України, тобто такий контроль повинен здійснюватися компетентними суб'єктами незалежно від їх політичних переконань і партійної належності.

Ще одним міжгалузевим принципом контролю є його професіоналізм. Як цілком слушно зауважують В. С. Венедиктов і М. І. Іншин, професіоналізм – це насамперед здатність особи або колективу визначати з урахуванням умов і реальних можливостей найбільш ефективних шляхів та способів реалізації поставлених перед ними завдань у межах нормативно визначених повноважень [19, с. 46]. Таке тлумачення вищенаведеної категорії наводить на думку, що з професіоналізмом контролю за діяльністю ДКВС України тісно пов'язані його ефективність та дієвість, які також можуть бути розглянуті в якості міжгалузевих принципів, що застосовуються в даних суспільних відносинах. При цьому під ефективністю прийнято розуміти характеристику якого-небудь процесу, що відображає його суспільну корисність, продуктивність й інші позитивні якості [18, с. 358]. У фаховій науковій літературі підкреслюють те, що під ефективністю контролю слід розглядати співвідношення між метою, яку ставив перед собою контролюючий орган, і досягнутим результатом, найменшими затратами часу, сил і засобів [236, с. 134-136; 112, с. 150]. У свою чергу, дієвість контролю означає активний вплив контролюючих органів на підконтрольні об'єкти шляхом прийняття ефективних рішень з метою усунення виявлених недоліків та їх попередження в майбутньому [100, с. 26].

Отже, в якості міжгалузевих принципів контролю за діяльністю ДКВС України слід розглядати ті, на основі яких засновано діяльність суб'єктів схожих суспільних відносин, в межах яких також відбувається забезпечення, охорона та захист прав, свобод й інтересів особи. В якості міжгалузевих принципів контролю за діяльністю ДКВС України нами розглянуто гласність, політичну нейтральність, професіоналізм, ефективність та дієвість. Наступна група принципів контролю за діяльністю ДКВС України представлена галузевими принципами, тобто такими, які здебільш притаманні й використовуються в контролі в межах будь-яких суспільних відносин.

Так, в якості одного з галузевих принципів контролю слід розглядати принцип взаємодії його суб'єктів. Взаємодія є різновидом діяльності, який характеризується взаємністю дій її учасників. Причому цим діям притаманний взаємозв'язок, котрий виражається в їх узгодженості та спільності. Разом із тим взаємодія є нічим іншим, як формою допомоги одного органу (служби) іншому. У такому ракурсі взаємодія набуває властивостей взаємопідтримки будь-яких сторін при розв'язанні спільних завдань, урегульованих правом, що здійснюються як однією, так й іншою стороною [14, с. 23; 109, с. 19-20]. Звичайно, діяльність із взаємодії відповідних суб'єктів задля досягнення взаємовизначених цілей у більш ефективний спосіб має місце майже в кожній сфері суспільних відносин. Проте, під час здійснення контролю, особливо за діяльністю ДКВС України, взаємодія відповідних суб'єктів буде набувати особливого характеру. Це пов'язано з тим, що сама суть контролю передбачає необхідність взаємодії всіх суб'єктів даних суспільних відносин, у тому числі тих, чия діяльність становить об'єкт такого контролю. Наприклад, говорячи про діяльність ДКВС України, слід навести деякі з приписів Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу». Відповідно до ст. 5 вищенаведеного нормативно-правового акта ДКВС України взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями здійснюється відповідно до законодавства. Для організації міжнародного співробітництва в сфері виконання кримінальних покарань ДКВС України взаємодіє з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями на основі міжнародних договорів [131]. Також яскравим прикладом реалізації принципу взаємодії під час здійснення контролю за діяльністю ДКВС України є приписи ст. 24 КВК України, з аналізу яких слідує, що представники громадських організацій, експерти, учені та фахівці, залучені Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини на договірних засадах до виконання функцій національного

превентивного механізму, відвідують установи виконання покарань на підставі окремого письмового доручення Уповноваженого [76].

В якості галузевого принципу контролю за діяльністю ДКВС України слід також розглядати безперервність. Так само, як і розглянутий вище, принцип безперервності знаходить свій прояв у діяльності численних суб'єктів відповідних суспільних відносин, однак, при здійсненні контролю набуває певної специфіки. У загальному значенні під терміном «безперервний» розуміють той, який не переривається; суцільний; який відбувається весь час, не припинаючись; постійний, безупинний [18, с. 70]. При цьому безперервність під час здійснення контролю за діяльністю ДКВС України означає не тільки, що він здійснюється в будь-який час, а й те, що у визначених законодавством випадках для його проведення непотрібно будь-яких дозволів, а перешкоди для його здійснення повинні бути якнайшвидше усунуті. Зокрема, в ст. 24 КВК України наведено перелік суб'єктів, які без спеціального дозволу (акредитації) в будь-який час безперешкодно можуть відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю. При цьому зазначено, що такі особи під час відвідування установ виконання покарань вправі безперешкодно, без обмеження в часі, із забезпеченням максимального сприяння працівниками та адміністраціями установ виконання покарань [131] здійснювати ряд заходів, направлених на реалізацію своїх контрольних повноважень.

Серед галузевих принципів контролю за діяльністю ДКВС України також слід назвати плановість та оперативність його здійснення. Плановість слід розглядати як те, що повинно пронизувати управлінську діяльність згори донизу. Дотримання вимог плановості є основною умовою досягнення мети будь-якої діяльності. Принцип плановості забезпечує перспективи здійснення діяльності будь-якої організації [255, с. 42]. У свою чергу, оперативність слід розглядати як властивість суб'єктів контролю швидко реагувати на зміну обстановки й умов [262, с. 98]. Також можна назвати принцип об'єктивності контролю за діяльністю ДКВС України, суть якого полягає в тому, що

суб'єкти контролю повинні здійснювати його безсторонньо, а прийнятті в межах його здійснення рішення повинні відповідати дійсності. У такому разі, як цілком слушно відмічають на сторінках наукової літератури, принцип об'єктивності стає тісно пов'язаним з такими категоріями як неупередженість, всебічність, повнота та достовірність [10, с. 56].

Таким чином, аналіз наведених позицій свідчить про те, що принципи контролю за діяльністю ДКВС України є одними з найважливіших складових адміністративно-правових засад функціонування даної сфери суспільних відносин. Під час здійснення контролю за діяльністю ДКВС України знаходять свій прояв значна кількість найрізноманітніших принципів. Найголовніші серед них – такі, що є найбільш дотичними до досліджуваної сфери суспільних відносин, – можуть бути названі шляхом проведення їх наукової класифікації. Таку класифікацію запропоновано здійснювати з урахуванням сфери дії окремого з принципів. За даним критерієм принципи контролю за діяльністю ДКВС України розподілені на: загальноправові – верховенство права, гуманізм, справедливість, законність, рівність; міжгалузеві – гласність, політична нейтральність, професіоналізм, ефективність, дієвість; галузеві – взаємодія, безперервність, плановість, оперативність, об'єктивність.

Висновки до Розділу 1

Констатовано, що діяльність ДКВС України як об'єкт контролю є доволі багатоаспектною. Запропоновано таку діяльність розглядати шляхом її поділу на дві групи: діяльність ДКВС України як об'єкт контролю в цілому, яка впроваджується за загальним напрямком здійснення державної політики в сфері виконання кримінальних покарань шляхом реалізації правозастосовчих і правоохоронних функцій; більш вузькі напрямки діяльності ДКВС України як об'єкта контролю, які реалізуються структурними елементами даної інституції – Мін'юстом і його

територіальними (міжрегіональними) органами управління, уповноваженими органами з питань пробації, установами виконання покарань і слідчими ізоляторами, підприємствами установ виконання покарань, закладами охорони здоров'я. Звичайно до складу ДКВС України входить ще ряд суб'єктів, які відповідальні за забезпечення функціонування даної інституції. Наприклад, мова може йти про кадрове, фінансове, інформаційно-аналітичне забезпечення. Акцентовано увагу на найголовніших напрямках діяльності ДКВС України, які найбільш тісно пов'язані із сферою виконання покарань у нашій державі. В якості таких напрямків виокремлено: узагальнення практики застосування законодавства з питань, що стосуються завдань ДКВС України, розробка пропозицій, спрямованих на його вдосконалення; керівництво оперативно-службовою та фінансово-господарською діяльністю ДКВС України; здійснення пробації; безпосереднє виконання кримінальних покарань; охорона, запобігання та припинення дій, що дезорганізують роботу виправних центрів; господарська діяльність; професійно-технічне навчання засуджених; медико-санітарне забезпечення осіб, які утримуються в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань.

Визначено сутність контролю за діяльністю ДКВС України як врегульовану нормативно-правовими приписами діяльність суб'єктів контролю, які, реалізуючи свої повноваження, здійснюють спостереження як у цілому за діяльністю ДКВС України, так і за окремими напрямками її функціонування з метою забезпечення законності в даній сфері суспільних відносин, забезпечення, охорони та захисту прав, свобод та інтересів особи, їх відновлення в разі порушення. З'ясовано, що значення контролю за діяльністю ДКВС України в цілому проявляється в тому, що під час його здійснення забезпечується додержання законності в такій діяльності. Окрім цього, значення контролю за діяльністю ДКВС України знаходить свій прояв: у виявленні позитивних аспектів функціонування ДКВС України (застосування заохочень); в установленні двостороннього зв'язку між

суб'єктом та об'єктом контролю, зокрема виявленні й усуненні недоліків здійснення окремого напрямку діяльності ДКВС України, наданні оцінки такій діяльності тощо.

Обґрунтовано, що принципи контролю за діяльністю ДКВС України є одними з найважливіших складових адміністративно-правових засад функціонування даної сфери суспільних відносин. Під час здійснення контролю за діяльністю ДКВС України знаходять свій прояв значна кількість найрізноманітніших принципів. Принципи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України визначено як сукупність закріплених у положеннях нормативно-правових актів засад, які встановлюють непорушні основи реалізації повноважень суб'єктами контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України як в цілому, так і за окремими напрямками, внаслідок чого в межах таких суспільних відносин забезпечується дотримання нормативно закріплених правил поведінки таких суб'єктів. Найголовніші серед них можуть бути названі шляхом проведення їх наукової класифікації. Таку класифікацію запропоновано здійснювати з урахуванням сфери дії окремого з принципів. За даним критерієм принципи контролю за діяльністю ДКВС України розподілені на: загальноправові (верховенство права, гуманізм, справедливість, законність, рівність); міжгалузеві (гласність, політична нейтральність, професіоналізм, ефективність, дієвість); галузеві (взаємодія, безперервність, плановість, оперативність, об'єктивність).

РОЗДІЛ 2 МЕХАНІЗМ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

2.1 Правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України

Особливого значення в межах здійснення контролю за діяльністю ДКВС України набуває питання дотримання всіма суб'єктами даної сфери суспільних відносин встановлених на рівні відповідних нормативно-правових актів приписів стосовно реалізації ними своїх повноважень, форм і методів контрольної діяльності. У своїй сукупності такі приписи утворюють правові засади функціонування механізму контролю за діяльністю ДКВС України. Від того, наскільки повно й якісно сформовано вказані правові засади, напряду залежить ефективність здійснення контролю за діяльністю ДКВС України й як результат стан забезпечення, охорони та захисту прав, свобод й інтересів особи в межах даних суспільних відносин. Ось чому особливої актуальності набуває встановлення сутності та змісту правових засад контролю за діяльністю ДКВС України.

Відправною точкою вирішення поставленого наукового завдання слід обрати з'ясування сутності понятійного апарату, зокрема такої категорії як «правові засади». В якості основного змістовного елементу вказаної категорії слід визначити категорію «право». При цьому, як цілком слушно зауважує В. М. Дубінчак, право є багатоаспектною складною категорією й сучасна юридична наука визначає декілька сутностей права [45, с. 50]. На складності та багатоаспектності досліджуваної категорії наголошують й у фаховій літературі з філософії. Наприклад, у філософському енциклопедичному словнику зазначають, що право – це система загальнообов'язкових соціальних норм, а також відносин, закріплених державою за допомогою цих норм та охоронюваних нею. При цьому вчені наголошують на тому, що,

окрім зазначеного аспекту, право також включає права, обов'язки та свободи людини й громадянина, що визначає правовий статус особистості. З наявністю прав у суспільстві нерозривно пов'язана особлива форма суспільної свідомості – правосвідомість. Виступаючи як важливе й необхідне знаряддя державного управління, як форма реалізації державної політики, право одночасно є важливим показником положення особистості в суспільстві та державі. Права, свободи й обов'язки людини та громадянина виступають важливою складовою частиною права, значно важливою задля оцінки розвиненості та демократичності правової системи. Наявність права означає, що велике коло суспільних відносин приймає характер правових відносин, в яких їх учасники є носіями юридичних прав та обов'язків [259, с. 501]. Аналіз наведеної позиції свідчить про подвійний аспект розуміння сутності права – як права сукупності правових норм та як права, яким наділено певного суб'єкта.

На таке розуміння досліджуваної категорії підштовхує й її семантичний аналіз. Зокрема, в українській мові під правом розуміють: виборювані народом справедливі соціальний лад і законодавство; інтереси певної особи, суспільної групи тощо, які спираються на закон, релігійні постулати, давні звичаї; законодавство; здійснювана державою форма законодавства, залежна від соціального устрою країни; система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю панівного класу або всього народу; обумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь; перевага, привілеї, надані кому-, чому-небудь, користуватися чим-небудь; обумовлений постановою держави, установи захист інтересів і можливостей особи щодо участі в чому-небудь, одержання чогось тощо; офіційний дозвіл, допуск до виконання якихось обов'язків; сукупність міжнародних угод, договорів, що регулюють взаємовідносини держав у певних питаннях [18, с. 1101]. Знову ж таки мова йде про право як

законодавство, сукупність санкціонованих державою правил або ж як про право – здатність, можливість особи.

В юридичні науки прослідковуються аналогічні підходи до визначення сутності вказаної категорії. Так, у довідниковій юридичній літературі в загальнотеоретичному значенні сутність права визначають як систему встановлених або санкціонованих народом чи державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки або діяльності, які виражають волю домінуючої в суспільстві частини населення, спрямовані на врегулювання суспільних відносин відповідно до цієї волі та дотримання яких забезпечується цілеспрямованою діяльністю держави [248, с. 261]. Як зауважує В. В. Добровольський, за допомогою права соціальні сили, які мають державну владу, регулюють поведінку людей та їх колективів, роблять обов'язковими громадські відносини. Право – піднята до закону воля держави, оформлена у вигляді системи норм і правил [36, с. 18]. Доволі лаконічно сутність права характеризує О. Ю. Хабло, вказуючи при цьому на його подвійну природу. Зокрема, науковець визначає об'єктивне право, що являє собою норму, закон, а також суб'єктивне право, яке може бути представлене як можливості суб'єктів відповідних суспільних відносин діяти певним чином в рамках об'єктивного права [261, с. 39]. Ще більш широкий підхід до розуміння сутності права наводить О. Ф. Скакун у підручнику «Теорія держави і права (Енциклопедичний курс)», яка називає його наслідком державної діяльності, втіленням волевиявлення держави. Право, наголошує вчена, є спеціально-соціальним явищем, яке може сприйматися як об'єктивне й у такому разі представляти собою систему діючих у державі правових норм і приписів. А також як суб'єктивне, тобто правові норми та принципи як певні юридично визнані можливості або ж свободи суб'єкта права задовольняти власний інтерес. Об'єктивне означає, що право одержало об'єктивізацію в офіційних джерелах, тоді як суб'єктивне – наданими суб'єкту можливостями. Суб'єкт, вступаючи в громадське життя, вже стикається з «готовими» юридичними нормами, які виникли до нього та

незалежно від нього. Суб'єктивне юридичне право є похідним від об'єктивного, виникає на його підґрунті та в його межах [242, с. 235].

Отже, правові засади контролю за діяльністю ДКВС України можна розуміти принаймні з двох позицій. Як сукупність нормативно-правових актів, на рівні яких встановлено правила поведінки суб'єктів даних суспільних відносин. А також як власне прояви такої поведінки, тобто сукупність повноважень вказаних суб'єктів, реалізуючи які вони здійснюють контроль за діяльністю ДКВС України. У цьому контексті зазначимо, що правовий статус суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України, в тому числі їх повноваження, які вони реалізують у цьому напрямку, будуть досліджені нами в рамках окремого підрозділу. У рамках цього ж підрозділу під правовими засадами діяльності ДКВС України ми розглядаємо лише об'єктивний аспект даної категорії, тобто сукупність нормативно-правових актів, на основі та на виконання яких функціонують вказані суспільні відносини.

На сьогодні можна назвати значну кількість нормативно-правових актів, які визначають правові засади як у цілому діяльності ДКВС України, формування та реалізації державної політики в сфері виконання кримінальних покарань, так і здійснення контролю за даною сферою суспільних відносин значною кількістю уповноважених суб'єктів. Саме тому відразу необхідно визначити критерій з урахуванням якого будуть проаналізовані вказані нормативно-правові акти. Найбільш вдало, на нашу думку, в якості такого критерію обрати юридичну силу окремо взятого нормативно-правового акта. У юридичній енциклопедичній літературі сутність юридичної сили визначають як основну властивість правових актів діяти та породжувати правові наслідки: виникнення, зміну, припинення правовідносин. Більш того, як зауважує авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії, юридичну силу необхідно розглядати з двох аспектів: співвідношення правових актів між собою й обов'язковість до виконання. Зі співвідношенням встановлюється ієрархія, тобто система

підпорядкованості правових актів. Це означає, що кожний акт займає своє місце в загальній системі правових актів [253, с. 476]. Із чого слідує, що нормативно-правові акти, на рівні яких визначено правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, необхідно розглядати з урахуванням юридичної сили окремо взятого з таких актів, від акта, що має найбільшу юридичну силу до того, який має найменшу. Такий підхід дозволить як у цілому охарактеризувати систему нормативно-правового регулювання вказаної сфери суспільних відносин, так і визначити особливості правової регламентації окремих напрямків контролю за діяльністю ДКВС України. Як цілком слушно із цього приводу відмічає В. М. Кравчук, вища юридична сила – це відносна, а не абсолютна категорія. Актами вищої юридичної сили можуть бути Конституція України стосовно законів, закони – стосовно указів Президента України, постанови Уряду – стосовно актів голів місцевих державних адміністрацій і так далі [71, с. 117].

Безпосередньо в положеннях Конституції вказано, що вона є Основним Законом України, актом, який має найвищу юридичну силу [0]. Категорія «контроль» доволі часто зустрічається в положеннях вищенаведеного нормативно-правового акта, однак про діяльність ДКВС України, а також здійснення контролю за такою діяльністю згадки відсутні. Разом із тим, можна стверджувати, що на рівні даного нормативно-правового акта закріплено основоположні правові засади контролю за діяльністю ДКВС України. Зокрема, в попередньому підрозділі представленого наукового дослідження проаналізовані загальноправові принципи контролю за діяльністю ДКВС України. При цьому зазначено, що їх характерною особливістю є те, що вони отримали своє законодавче закріплення в положеннях Основного Закону України. Окрім цього, мова йде про визначення основоположних прав і свобод особи в цій сфері: людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3); правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений

робити те, що не передбачено законодавством (ст. 19); усі люди є вільні та рівні в своїй гідності та правах (ст. 21); кожна людина має невід'ємне право на життя (ст. 27); кожен має право на повагу до його гідності; ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню; жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом (ст. 28); кожна людина має право на свободу й особисту недоторканність (ст. 29); кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); особа вважається невинуватою в учиненні злочину й не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку та встановлено обвинувальним вироком суду (ст. 62); тощо [0]. Саме на забезпечення, охорону й захист вказаних прав і свобод особи й спрямована діяльність уповноважених зі здійснення контролю суб'єктів.

Також на рівні Конституції визначено основні засади правового статусу окремих з суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України: Верховної Ради України (Розділ IV); Президента України (Розділ V); Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади (Розділ VI); органів судової влади (Розділ VIII); прокуратури (ст. 131-1); органів місцевого самоврядування (Розділ XI); тощо [0]. Окрім цього, Конституція України, як акт найвищої юридичної сили, слугує основою для прийняття всіх інших нормативно-правових актів, які містять правові засади контролю за діяльністю ДКВС України. У ст. 8 Конституції України встановлено, що закони й інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй. Також слід підкреслити, що згідно з п. 14 ч. 1 ст. 92 вищенаведеного нормативно-правового акта діяльність органів та установ виконання покарань може бути визначено виключно законами України [0], що унеможлиблює підзаконний рівень нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин.

Отже, як слідує з наведеного, Конституція України посідає особливе місце серед інших нормативно-правових актів, які визначають правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, що обумовлено закріпленням в її положеннях: загальноправових принципів здійснення такого контролю; регламентації основних прав, свобод та інтересів особи, на забезпечення, охорону й захист яких спрямована діяльність суб'єктів контролю; правового статусу окремих з суб'єктів контролю; загальних засад подальшої нормативно-правової регламентації даної сфери суспільних відносин.

Наступною групою нормативно-правових актів, які визначають правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, є міжнародні договори України. Як встановлено в ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [0]. Порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України визначено в положеннях Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року, відповідно до ст. 2 якого міжнародний договір – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо). При цьому, як вказано в ч. 2 ст. 19 вищенаведеного нормативно-правового акта, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [188]. З огляду на це міжнародні договори України, які визначають правові засади здійснення контролю ДКВС України, розглядаються відразу після Конституції України, оскільки вони наділені меншою за неї юридичною силою, однак більшою за все інше законодавство.

Говорячи про міжнародні договори України, на рівні яких визначено правові засади здійснення контролю за діяльністю ДКВС України, в першу чергу слід назвати ті, дія яких направлена на забезпечення дотримання, охорону та захист прав, свобод та інтересів особи. Провідними серед таких актів є: Загальна декларація з прав людини від 10 грудня 1948 року [49]; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [66]; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [94]; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року [95]; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року [67]; Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 9 грудня 1975 року [30]; Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями від 30 серпня 1955 року [97]; Резолюція 45/111 Генеральної Асамблеї ООН Основні принципи поводження з в'язнями від 14 грудня 1990 року [231]; Резолюція 43/173 Генеральної Асамблеї ООН «Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином» від 9 грудня 1988 року [230]; тощо.

Окрім цього, в контексті досліджуваного питання слід вказати на один з провідних міжнародних правових актів, на рівні якого визначено правові засади здійснення контрольної діяльності. У даному випадку мова йде про Лімську декларацію з керівних принципів контролю від 1 січня 1977 року, яка визначає міжнародні стандарти створення та діяльності суб'єктів контролю [83]. Дія ряду міжнародних правових актів направлена на встановлення правових засад міжнародної взаємодії суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України, в якості прикладу яких слід назвати наступні: Договір між Україною та Урядом Малайзії про видачу правопорушників від 4 серпня 2016 року [43]; Договір між Україною та Республікою Узбекистан про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого

відбування покарання від 19 лютого 1998 року [42]; Договір між Україною та Республікою Казахстан про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 17 вересня 1999 року [41]; Договір між Україною та Республікою Білорусь про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 12 червня 2009 року [40]; Договір між Україною і Республікою Вірменія про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 1 березня 2001 року [38]; Договір між Україною та Об'єднаними Арабськими Еміратами про видачу правопорушників від 26 листопада 2012 року [39]; Договір між Україною і Грузією про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 14 лютого 1997 року [37]; тощо.

Отже, на рівні міжнародних договорів України закріплено правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, які встановлюють міжнародні стандарти щодо: забезпечення дотримання, охорони та захисту прав, свобод та інтересів особи; порядку формування та діяльності суб'єктів контролю; міжнародної взаємодії суб'єктів контролю за окремими напрямками. Такі міжнародні стандарти є основою формування національного законодавства, яке, в свою чергу, також визначає правові засади контролю за діяльністю ДКВС України. Основою такого законодавства слід визнати наступний рівень нормативно-правової регламентації досліджуваної сфери суспільних відносин, який представлений численними законами України.

В юридичній енциклопедичній літературі зазначають, що під законом слід розуміти нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, який регулює найважливіші суспільні відносини. приймається органом законодавчої влади або референдумом. При цьому авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії наголошує на тому, що закон є основною категорією законодавчої системи, тому його вивчення займає центральне місце в юридичній теорії та законодавчій техніці [54, с. 474]. Із чого слідує, що на рівні законів України визначено найголовніші, основні аспекти здійснення

контролю за діяльністю ДКВС України. Серед законів України, на рівні яких визначено правові засади досліджуваної діяльності, передусім слід назвати ті, що встановлюють основи функціонування ДКВС України. У даному випадку мова йде про власне Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу» [131] від 23 червня 2005 року та Закон України «Про попереднє ув'язнення» від 30 грудня 1993 року [204]. Положення даних нормативно-правових актів вже були проаналізовані нами на предмет визначення в них правових засад контролю за діяльністю ДКВС України. Окремі аспекти здійснення ними нормативно-правової регламентації даної сфери суспільних відносин по відповідним напрямкам також будуть нами розглядатися в наступних підрозділах представленого наукового дослідження. До цього ж слід додати, що правовий статус ДКВС України, а також окремі напрямки функціонування даної інституції як об'єкту контролю будуть визначені ще в ряді законів України, в якості прикладу яких наведемо наступні: Закон України «Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України» від 2 березня 2000 року [225]; Закон України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ» від 22 лютого 2006 року [134]; Закон України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року [207]; Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [137]; Закон України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 року [138]; Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року [195]; Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 1 грудня 1994 року [124]; Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року [136]; Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року [180]; Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 року [125]; Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 1 січня 1992 року [200]; Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17 березня 2011 року [216]; тощо.

Також серед законів України, якими закріплено правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, слід назвати ті, на рівні яких визначено правовий статус окремих з суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України: Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 року [183]; Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року [214]; Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року [222]; Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року [182]; Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року [224]; Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року [209]; Закон України «Про статус народного депутат України» від 17 листопада 1992 року [217]; Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року [202]; Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року [219]; Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року [215]; Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року [191]; Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року [130]; Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 року [197]; Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року [193]; Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року [190]; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року [189]; Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року [123]; Закон України «Про Національну безпеку України» від 21 червня 2018 року [192]; тощо.

Окреме місце серед законів України, які визначають правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, посідають акти кодифікованого законодавства. На сторінках наукової літератури зауважують, що кодифікований закон являє собою юридично цільний, внутрішньо погоджений законодавчий акт, в якому об'єднані та систематизовані

найважливіші, основні правові норми конкретної галузі права, або галузі суспільних відносин. Як наголошує О. Ф. Скакун, кодифікований закон є результатом кодифікації – систематизуючої форми законотворчого процесу, в ході якого законодавство приводиться в погоджену систему. Учена підкреслює, що це є акт поточного законодавства, присвячений регулюванню найважливіших сфер суспільних відносин [242, с. 462]. Серед кодифікованих актів законодавства, які закріплюють правові засади здійснення контролю за діяльністю ДКВС України, в першу чергу слід назвати КВК України, який у деякій мірі був проаналізований нами раніше та ще буде в подальшому на предмет здійснення ним нормативно-правової регламентації окремих напрямків функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин. Також в якості прикладу таких актів, що визначають правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, слід назвати: Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [73]; Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [72]; Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року [60]; Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року [28]; Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року [108]; Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року [59]; тощо.

Отже, на рівні законів України, в тому числі кодифікованого законодавства, визначено найголовніші правові засади контролю за діяльністю ДКВС України. Зокрема, на їх рівні закріплено: правовий статус ДКВС України, її структурних підрозділів, а також напрямки її діяльності як об'єктів контролю; правовий статус суб'єктів здійснення такого контролю та напрямки реалізації ними своїх повноважень у цій сфері суспільних відносин. Вказані правові засади деталізовано на наступному рівні нормативно-правової регламентації даної сфери суспільних відносин, що представлений підзаконними нормативно-правовими актами.

Як зауважує Л. В. Могілевський, підзаконним нормативно-правовим актом є правовий акт, що містить загальнообов'язкові приписи (норми

права), на основі яких здійснюється правове регулювання відповідних суспільних відносин, що виданий компетентним органом влади на основі та на виконання закону [98, с. 250]. Акцентуючи увагу на значенні вказаного рівня правової регламентації суспільних відносин, О. Ю. Дрозд зауважує, що не можна недооцінювати зміст і значення підзаконних нормативно-правових актів. Учений підкреслює той факт, що кожний рівень нормативно-правових актів має власне значення у визначенні основ правового статусу органу державної влади й у процесі реалізації його повноважень. За їх допомогою здійснюється закріплення організаційно-правових засад діяльності органу [44, с. 220]. Слушною здається й позиція В. Б. Пчеліна, на думку якого рамки закону не дозволяють повною мірою передбачити весь комплекс ситуацій, що підлягають правовій регламентації. У зв'язку з цим на законодавчому рівні передбачена можливість самостійного регулювання суспільних відносин органами виконавчої влади, що дозволяє, наприклад, оперативно визначати компетенцію різних державних органів, права й обов'язки їхніх посадових осіб і службовців [228, с. 18-19].

У теорії права відмічають, що існування підзаконних нормативних актів у правовій системі зумовлено багаторівневою структурою самих суспільних відносин, що потребують як законодавчого врегулювання, так і вторинного, більш детального та конкретизуючого нормативного регулювання з метою оперативного вирішення питань в окремих сферах життєдіяльності суспільства. Такі акти різняться між собою й утворюють складну ієрархічну систему [50, с. 286]. При цьому підзаконні нормативно-правові акти різняться за своєю юридичною силою, що залежить від становища органів держави, які видають ці акти, їх компетенції, а також від характеру та призначення самих актів. Підзаконність нормативно-правових актів означає відповідність нормативно-правових актів не лише законам, але й іншим актам, що мають більш високу юридичну силу. Акт нижчої державної інстанції має знаходитись не лише «під законом», а й «під»

нормативними актами всіх вищих державних органів, яким він покликаний відповідати [242, с. 477-478].

З аналізу наведених позицій слідує, що шляхом видання підзаконного нормативно-правового акта компетентні суб'єкти в змозі в оперативний спосіб вирішувати значну кількість питань у сфері контролю за діяльністю ДКВС України. Підзаконні нормативно-правові акти, на рівні яких визначено правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, як структурний елемент системи нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин, самі утворюють складну ієрархічну систему й розташовані в ній з урахуванням юридичної сили окремого з таких актів, що залежить від компетенції суб'єкта їх видання.

Досліджуючи організаційно-правові питання забезпечення законності підзаконних нормативно-правових актів, Л. М. Горбунова сутність останніх визначає через наведення їх переліку – постанови Верховної Ради України нормативного характеру, відповідні офіційні документи Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, що містять правила загальнообов'язкової поведінки, дія яких не обмежується одноразовим застосуванням [27, с. 65-70]. На підставі чого можна стверджувати, що провідними суб'єктами видання підзаконних нормативно-правових актів є представники вищих органів влади – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України.

В юридичній енциклопедичній літературі зазначають, що постановами Верховної Ради України вирішуються питання, віднесені до відання даного органу, крім тих, що повинні бути розв'язані виключно законами України [279, с. 80]. В якості прикладу вказаних нормативно-правових актів, в положеннях яких знайшли свою об'єктивізацію правові засади контролю за діяльністю ДКВС України слід назвати наступні: постанова Верховної Ради України від 28 квітня 1992 року, якою було затверджено Концепцію судово-

правової реформи, одним з напрямків проведення якої було проголошено реформування системи кримінальних покарань [186]; постанова Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29 серпня 2019 року, якою, зокрема, визначено правовий статус комітетів Верховної Ради України як суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України [201]; постанова Верховної ради України від 25 червня 1993 року, якою затверджено Державну програму боротьби із злочинністю, якою було визначено окремі напрямки діяльності установ виконання покарань та здійснення за ними [132]; постанова Верховної Ради України від 4 жовтня 2019 року, якою затверджено Програму діяльності Кабінету Міністрів України, в якій визначено правовий статус Уряду, в тому числі як суб'єкта контролю за діяльністю ДКВС України [208]; тощо.

Наступним суб'єктом прийняття підзаконних нормативно-правових актів, на рівні яких визначено правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, є Президент України. Відповідно до ст. 106 Конституції України Президент України на основі та на виконання Конституції та законів України видає укази й розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України [0]. Більш детально порядок видання Президентом України вказаних актів визначено на рівні Положення «Про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України», затвердженого указом Президента України від 15 листопада 2006 року. Аналіз положень вищенаведеного нормативно-правового акта, зокрема переліку рішень, які розв'язуються шляхом видання указу або розпорядження Президента України [203], свідчить, що останні нормативно-правового характеру не мають, тобто правил поведінки суб'єктів правовідносин щодо контролю за діяльністю ДКВС України не встановлюють, а тому в контексті досліджуваного питання інтересу для нас не представляють. Відносно указів Президента України, учені правознавці визначають їх сутність як юридичних актів глави держави, що містить загальнообов'язкові правила поведінки, направлених на

регулювання широкого кола суспільних відносин, розрахованих на постійну, тривалу дію та спрямованих на невизначене коло суб'єктів. Провівши системно-функціональний аналіз джерел конституційного права, О. П. Васильченко підкреслює той факт, що за своєю юридичною силою та характером укази Президента України є актами прямої дії та мають однакову юридичну силу на всій території України [16, с. 112-113].

В якості прикладу вказаних актів законодавства, на рівні яких визначено правові засади контролю за діяльністю ДКВС України слід назвати наступні: указ Президента України від 8 листопада 2012 року, яким затверджено Концепцію державної політики в сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, в якій було наголошено на необхідності усунення недоліків здійснення контролю за окремими напрямками функціонування ДКВС України [185]; указ Президента України «Про додаткові заходи щодо дальшої демократизації суспільства та посилення цивільного контролю за діяльністю правоохоронних та розвідувальних органів України» від 18 лютого 2004 року [135]; указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу» від 1 листопада 2000 року, яким передбачалося вжиття вказаних в його назві заходів, в тому числі в установах виконання покарань під контролем уповноважених суб'єктів [194]; указ Президента України від 21 квітня 2015 року, яким затверджено Положення «Про порядок здійснення помилування» [205]; указ Президента України «Питання Комісії при Президентові України у питаннях помилування» від 21 серпня 2019 року [116]; указ Президента України від 20 травня 2015 року, яким схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів 2015-2020 роки [218]; указ Президента України від 17 вересня 1996 року, яким затверджено Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2020 роки [184]; указ Президента України «Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини» від 11 серпня 2011 року [117]; тощо.

Значна кількість правових засад контролю за діяльністю ДКВС України сформована в положеннях актів Кабінету Міністрів України. Відповідно до ст. 117 Конституції України Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови та розпорядження, які є обов'язковими до виконання [0]. При цьому в ст. 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» прямо вказано, що розпорядження Кабінету Міністрів України видаються з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань, тоді як постанови мають нормативний характер [182], а тому перші в контексті досліджуваного питання наукового інтересу для нас не становлять. Що ж стосується постанов Кабінету Міністрів України, то під час дослідження теоретичних засад їх видання та реалізації О. О. Томкіна цілком слушно зауважує, що вони являють собою правові акти вищого органу в системі органів виконавчої влади України, які видаються в межах його компетенції з питань нормативного характеру, а також інших питань державного управління найбільш важливого чи загального значення, колегіально та з додержанням визначеної в законодавстві процедури на основі й на виконання Конституції та законів України, постанов Верховної Ради України, актів Президента України, а також відповідно до чинних декретів Кабінету Міністрів України [252, с. 32].

В якості прикладу вказаних підзаконних нормативно-правових актів, на рівні яких закріплено правові засади контролю за діяльністю ДКВС України, в першу чергу слід назвати ті, якими регламентовано правовий статус суб'єктів даних суспільних відносин: постанова Кабінету Міністрів України від 2 червня 2014 року № 228, якою затверджено Положення «Про Міністерство юстиції України» [150]; постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878, якою затверджено Положення «Про Міністерство внутрішніх справ України» [148]; постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877, якою затверджено Положення «Про Національну поліцію» [151]; постанова Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 року № 429, якою затверджено Положення «Про спостережні

комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах» [157]; постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 709, у відповідності до якої було створено Адміністрацію ДКВС України [223]; тощо. Також у значній кількості постанов Кабінету Міністрів України визначено правові засади здійснення компетентними суб'єктами контролю за окремими напрямками діяльності ДКВС України, в якості прикладу яких можна навести наступні: постанова Кабінету Міністрів України від 25 січня 2014 року № 205, якою затверджено Порядок надання медичної допомоги хворим на туберкульоз особам, взятим під варту, чи які тримаються в установах виконання покарань, в якій визначено окремі аспекти здійснення інфекційного контролю [167]; постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 року № 527, якою затверджено норми забезпечення осіб, взятих під варту, постільними речами, одягом і взуттям [142]; постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 року № 396, якою затверджено Порядок оптимізації діяльності слідчих ізоляторів, установи виконання покарань і підприємств установ виконання покарань [206]; постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 року № 80, якою затверджено Порядок відшкодування витрат на утримання засуджених в установах виконання покарань [163]; постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 року № 24, якою затверджено Порядок розроблення та реалізації пробаційних програм [175]; постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2007 року № 1017, якою затверджено Перелік платних послуг, які можуть надаватися органами й установами Державної кримінально-виконавчої служби [143]; постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2012 року № 1122, якою затверджено Порядок надання екстреної медичної допомоги особам, узятим під варту або яким призначено покарання у виді позбавлення волі [166]; тощо.

Отже, на рівні підзаконних нормативно-правових актів вищих органів влади визначено декілька ключових аспектів нормативно-правової регламентації здійснення контролю за діяльністю ДКВС України. По-перше,

саме на рівні таких актів сформовано першочергові заходи, реалізація яких спрямована на вдосконалення даної сфери діяльності відповідних суб'єктів. По-друге, правовий статус окремих суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України, зокрема центральних органів виконавчої влади, буде визначено саме на даному рівні нормативно-правового регулювання вказаної сфери суспільних відносин. Окрім цього, по-третє, на даному рівні нормативно-правового регулювання закріплено правові засади контролю за окремими напрямками та сферами діяльності ДКВС України.

Ще одну групу підзаконних нормативно-правових актів, на рівні яких закріплено правові засади контролю за діяльністю ДКВС України складають акти центральних органів виконавчої влади. Як свідчить аналіз положень Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року, центральні органи виконавчої влади утворюються як міністерства й інші центральні органи виконавчої влади (інспекції, агентства, служби, зі спеціальним статусом тощо) задля реалізації своїх повноважень, відповідні центральні органи виконавчої влади видають накази, які за своєю юридичною силою є меншими аніж акти розглянуті вище, оскільки повинні прийматися на їх основі та на їх виконання [224]. На сьогодні можна з упевненістю говорити про значну кількість найрізноманітніших центральних органів виконавчої влади. Вичерпний перелік вказаних органів влади міститься в постанові Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року № 442, аналіз положень якої дозволяє дійти висновку, що зараз в Україні функціонує 15 міністерств, а також 58 інших центральних органів виконавчої влади [196]. З огляду на це проаналізуємо лише нормативно-правові акти провідного серед вказаних органів державної влади суб'єкта контролю за діяльністю ДКВС України.

В якості такого провідного суб'єкта без сумніву слід розглядати Мін'юст, оскільки саме даний центральний орган виконавчої влади є відповідальним за реалізацію державної політики в сфері виконання

кримінальних покарань. До його складу входить й ДКВС України, діяльність якої в представленому науковому дослідженні розглядається в якості об'єкту контролю. Тому природньо, що акти даного центрального органу виконавчої влади повинні бути проаналізовані в першу чергу. Враховуючи значну кількість нормативно-правових актів Мін'юсту, їх аналіз на предмет визначення в них правових засад контролю за діяльністю ДКВС України доцільно здійснити шляхом віднесення окремого з таких актів до певної групи, яка буде вказувати на його найбільш значимі положення.

Так, мова може йти про нормативно-правові акти, якими визначено правовий статус суб'єктів внутрішнього контролю за діяльністю ДКВС України, в тому числі напрямки такого контролю: наказ Мін'юста від 10 травня 2019 року № 1419/5, яким затверджено Положення про експертно-перевірну комісію галузевого державного архіву Міністерства юстиції України у сфері виконання кримінальних покарань та пробації [147]; наказ Мін'юста від 8 червня 2012 року № 847/5, яким затверджено Інструкцію про роботу відділів (груп, секторів, старших інспекторів) контролю за виконанням судових рішень установ виконання покарань та слідчих ізоляторів [141]; наказ Мін'юста від 28 серпня 2018 року № 2823/5, яким затверджено Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань [178]; наказ Мін'юста «Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими» від 4 листопада 2013 року № 2300/5, яким затверджено Положення «Про відділення соціально-психологічної служби», а також Типові посадові обов'язки психолога установи виконання покарань та слідчого ізолятора [198]; наказ Мін'юста від 5 червня 2006 року № 46/5, яким затверджено Положення «Про Громадську раду з питань дотримання прав людини в установах виконання покарань» [129]; наказ Мін'юста від 27 лютого 2017 року № 680/5, яким затверджено Положення про центральну та міжрегіональну комісії з питань визначення засудженим до позбавлення волі виду установи виконання покарань, місця відбування покарання особам, засудженим до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення

волі, арешту та обмеження волі, їх направлення і переведення для відбування покарання [162]; наказ Мін'юста від 18 серпня 2017 року № 2649/5, яким затверджено Типове положення про уповноважений орган з питань пробації та Типове положення про сектор ювенальної пробації [179]; наказ Мін'юста від 12 серпня 2014 року № 1334/5, яким затверджено Положення про відомчу пожежну охорону Державної кримінально-виконавчої служби України [145]; тощо.

Окрему групу нормативно-правових актів Мін'юсту складають ті, що направлені на інформаційно-аналітичне забезпечення контролю за діяльністю ДКВС України: наказ Мін'юста від 8 вересня 2015 року № 1674/5, яким затверджено Інструкцію з оформлення посадовими особами установ виконання покарань та слідчих ізоляторів матеріалів про адміністративні правопорушення [140]; наказ Мін'юста від 2 лютого 2017 року № 254/5, яким затверджено Порядок прийняття та обліку в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події [171]; наказ Мін'юста від 2 грудня 2014 року № 2024/5, яким затверджено Порядок інформування установами виконання покарань та слідчими ізоляторами Державної кримінально-виконавчої служби України дипломатичних представництв та (або) консульських установ іноземних держав в Україні стосовно іноземців, узятих під варту, або засуджених, або до яких застосовано тимчасовий чи екстрадиційний арешт [165]; наказ Мін'юста від 23 липня 2013 року № 1475/5, яким затверджено Порядок розгляду звернень громадян у Державній кримінально-виконавчій службі України [174]; наказ Мін'юста від 26 червня 2018 року № 2025/5, яким затверджено Перелік технічних засобів нагляду і контролю, що використовуються у виправних та виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України та Порядок використання технічних засобів нагляду і контролю у виправних та виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України [144]; наказ Мін'юста від 26 червня

2018 року № 2023/5, яким затверджено Порядок формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту [177]; тощо

Також значна кількість нормативно-правових актів Мін'юсту визначають правові засади контролю за діяльністю ДКВС України в сфері кадрового забезпечення даної інституції: наказ Мін'юста від 24 січня 2017 року № 172/5, яким затверджено Порядок проведення атестування осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України [172]; наказ Мін'юста від 8 вересня 2015 року № 1675/5, яким затверджено Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України [152]; наказ Мін'юста від 26 грудня 2018 року № 4091/5, яким затверджено Положення про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України [154]; наказ Мін'юста від 30 серпня 2017 року № 2771/5, яким затверджено Інструкції з організації обліку кадрів у Державній кримінально-виконавчій службі України [139]; наказ Мін'юста від 12 березня 2015 року № 356/5, яким затверджено Порядок проведення службових розслідувань у Державній кримінально-виконавчій службі України [173]; тощо

Ряд нормативно-правових актів Мін'юсту визначає правові засади контролю за діяльністю ДКВС України за іншими напрямками: наказ Мін'юста від 25 квітня 2017 року № 1408/5, яким затверджено Порядок здійснення заходів щодо забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах [164]; наказ Мін'юста від 3 січня 2013 року № 26/5, яким затверджено Порядок організації виробничої діяльності та залучення засуджених до суспільно корисної праці на підприємствах виправних центрів, виправних та виховних колоній Державної кримінально-виконавчої служби України [169]; наказ Мін'юста від 6 серпня 2012 року № 1166/5, яким затверджено Порядок розслідування та обліку нещасних випадків і аварій, що сталися в органах і установах

Державної кримінально-виконавчої служби України [176]; тощо. Окрім цього, здійснюючи взаємодію з іншими суб'єктами контролю за діяльністю ДКВС України, Мін'юст приймає спільні з ними накази, наприклад: спільний наказом Мін'юсту, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 3 квітня 2018 року № 974/5/467/609/280, яким затверджено Порядок взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк [161]; спільний наказ Міністерства охорони здоров'я, Міністерства внутрішніх справ та Мін'юсту від 5 вересня 2012 року № 692/775/1311/5, яким затверджено Порядок взаємодії закладів охорони здоров'я, територіальних органів внутрішніх справ, установ виконання покарань і слідчих ізоляторів у частині забезпечення наступності диспансерного спостереження за ВІЛ-позитивними особами, здійснення клініко-лабораторного моніторингу за перебігом хвороби та проведення антиретровірусної терапії [158]; тощо.

Отже, нормативно-правовими актами Мін'юсту визначено правові засади здійснення контролю за діяльністю ДКВС України за декількома напрямками: встановлення правового статусу та напрямків діяльності суб'єктів внутрішнього контролю; визначення особливостей інформаційно-аналітичного забезпечення контролю за діяльністю ДКВС України; врегулювання питання щодо здійснення контролю за діяльністю ДКВС України в сфері кадрового забезпечення; закріплення спільних правових засад взаємодії суб'єктів контролю; врегулювання інших питань. З наведеного слідує, що наразі можна говорити про вкрай великий масив підзаконних нормативно-правових актів, які визначають правові засади контролю за діяльністю ДКВС України. Більшість з таких актів було прийнято саме Мін'юстом. При цьому нами було розглянуто лише основні з них в якості прикладу. Якщо навести всі з таких нормативно-правових актів,

при цьому не тільки ті, що стосуються контролю за діяльністю ДКВС України, а в цілому такої діяльності, їх кількість буде перевалювати за декілька сотень, якщо не тисяч. Із чого слідує, що на сьогодні є нагальна проблема, пов'язана з вкрай високим ступенем підзаконної нормативно-правової регламентації досліджуваної сфери суспільних відносин.

Отже, під правовими засадами контролю за діяльністю ДКВС України слід розуміти сукупність нормативно-правових актів, які з урахуванням юридичної сили окремо взятого з них закріплюють правовий статус суб'єктів такого контролю, в тому числі визначають особливості й напрямки реалізації ними своїх повноважень у даній сфері суспільних відносин. Правові засади контролю за діяльністю ДКВС України у своїй сукупності, будучи системою нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин, можуть бути представлені наступним чином: Конституція України; міжнародні договори України; закони України, в тому числі акти кодифікованого законодавства; підзаконні нормативно-правові акти: а) акти вищих органів державної влади – постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України; б) акти центральних органів виконавчої влади – міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

2.2 Форми та методи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України

В якості провідного структурного елементу механізму контролю за діяльністю ДКВС України слід розглядати форми та методи його здійснення. Аналіз сутності, встановлення окремих форм та методів контролю за досліджуваною сферою суспільних відносин, а також визначення їх взаємозв'язку дозволить з'ясувати як саме й за допомогою яких засобів він здійснюється по відношенню як до діяльності ДКВС України в цілому, так й

окремих її проявів. Справедливою є позиція відносно того, що форми та методи є найважливішими складовими елементами методологічної бази контролю в сфері будь-яких суспільних відносин [23, с. 46]. Саме тому в контексті визначення адміністративно-правових засад контролю за діяльністю ДКВС України, зокрема механізму такого контролю, окрему увагу необхідно приділити встановленню сутності й значенню окремих форм і методів його здійснення.

Етимологічний аналіз категорії «форма» свідчить, що вона використовувалася ще в дані часи, зокрема в латинській мові їй відповідало слово «forma», що на українську мову в буквальному значенні може бути перекладано як вигляд, зовнішність, устрій або ж різновид [275, с. 294]. Проведений семантичний аналіз досліджуваної категорії підтверджує, що в сучасній українській мові слово «форма» майже зберегло своє значення й до наших часів. Так, як зауважує авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови, значення вказаної категорії може бути розкрито наступним чином: тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд; спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вираз; пристрій шаблон, за допомогою якого чому-небудь надають певних обрисів, якогось вигляду [18, с. 1543]. Як свідчить етимологічний і семантичний аналіз досліджуваної категорії, в загальному розумінні нею позначають зовнішній вираз певного явища, практичний прояв відповідної діяльності, тобто те, що реально може бути спостережено або ж відчуте відповідним суб'єктом.

Схожі позиції до розуміння сутності категорії «форма» прослідковуються й в ряді галузевих наук. Наприклад, в філософії під формами розуміють: спосіб упорядкування змісту, його організація та функціонування; просторово-геометричні параметри будь-яких матеріальних утворень; те, що може розглядатись відокремлено від матерії, субстрату як їх

визначеність [115, с. 231]; зовнішній обрис, зовнішній вигляд предмета, зовнішній вираз якогось змісту, а також і внутрішня будова, структура, визначений порядок предмета або порядок перебігу процесу на відміну від його аморфного матеріалу, змісту й вмісту [258, с. 489]. З аналізу наведених позицій до розуміння сутності досліджуваної категорії слідує, що в філософії нею також позначають зовнішні прояви певного явища, те, що вказує на його вираз зовні, який його характеризує. Як зовнішнє відображення відповідного явища або ж діяльності сутність категорії «форма» розглядають й у юридичній науці.

Так, авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії під формою розуміє зовнішній вигляд, обрис речі, дії тощо або зовнішній вираз певного змісту; устрій, вид, тип, структура відповідних суспільних утворень або процесів, а також порядок чогось [275, с. 294]. У навчальному посібнику «Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні» О. Н. Ярмиш і В. О. Серьогін сутність форм визначають з урахуванням їх приналежності до діяльності органів влади, зокрема розуміє під ними зовнішню сторону їх функціонування, тобто сукупність однорідних дій, які здійснюються в певних організаційних рамках, визначених в положеннях нормативно-правових актів [265, с. 61]. Більш розширене визначення сутності категорії «форма» наводиться авторами підручника «Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс», які застосовують її по відношенню до управлінської діяльності. Учені зазначають, що форма управлінської діяльності – це її зовнішній прояв, спосіб вираження її змісту в конкретних умовах [6, с. 306]. Із аналізу чого можна стверджувати, що саме в межах окремої форми контролю за діяльністю ДКВС України буде знаходити свій зовнішній прояв реалізація його суб'єктами своїх повноважень. Більш того, як підкреслюють зазначені вчені, форми управлінської діяльності відіграють в управлінському процесі важливу роль, оскільки, за їх допомогою забезпечується додержання встановленого порядку управління, гласність і прозорість діяльності, зміцнення законності [6, с. 306-307]. Тобто у межах

форм контролю за діяльністю ДКВС України будуть знаходити свій зовнішній прояв усі аспекти функціонування суб'єктів такого контролю.

З урахуванням вищенаведених підходів під формами контролю за діяльністю ДКВС України пропонуємо розуміти закріплені на нормативно-правовому рівні напрямки зовнішнього відображення особливостей реалізації суб'єктами контролю своїх повноважень у цій сфері. Повноцінне розуміння сутності форм контролю за діяльністю ДКВС України неможливе поза встановленням змісту окремих з таких форм. У цьому контексті слід зауважити, що на сьогодні мову можна вести про значну кількість форм відповідної діяльності, в тому числі й контролю. Саме тому вважаємо за необхідне здійснити дослідження форм контролю за діяльністю ДКВС України з урахуванням їх наукової класифікації.

Класифікація форм контролю за діяльністю ДКВС України може бути проведена за багатьма критеріями, з огляду на що необхідно обрати ті, які будуть вказувати на найбільш значимі аспекти зовнішнього прояву такого контролю, характеризувати його зміст. З огляду на запропоноване визначення сутності контролю за діяльністю ДКВС України, одним з ключових критеріїв їх класифікації необхідно обрати суб'єктів їх здійснення. Вказаний критерій класифікації форм контролю досліджуваної сфери суспільних відносин дозволить виявити зовнішні прояви повноважень окремого з суб'єктів такого контролю, вказати на його значення й місце в системі таких суб'єктів, особливості його діяльності. Тісно пов'язаним з вказаним критерієм класифікації досліджуваних форм є спрямованість контролю, що також вказує на суб'єктний склад даних суспільних відносин, однак з позиції приналежності їх до ДКВС України або ж інших державних інституцій. У даному випадку мова йде про внутрішньовідомчий (внутрішній) контроль, який здійснюється ДКВС України та її структурними елементами, а також – зовнішній, що реалізується всіма іншими суб'єктами такого контролю. При цьому варто підкреслити, що суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України слід розглядати як і складову частину механізму

його здійснення, категорію, яка набуває особливого значення в аспекті дослідження адміністративно-правових засад такого контролю. З огляду на це сутність і види суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України, їх контрольні повноваження будуть визначені нами в наступному підрозділі представленого наукового дослідження.

Також, враховуючи зміст наведеного визначення, в якості окремого критерію класифікації форм контролю за діяльністю ДКВС України слід обрати об'єкт такого контролю. З урахуванням цього форми такого контролю можуть бути названі як ті, що знаходять свій прояв у межах загальної діяльності ДКВС України щодо реалізації державної політики в сфері виконання кримінальних покарань, а також за окремими напрямками, що здійснюються структурними елементами даної інституції. Діяльність ДКВС України, в тому числі окремі її напрямки як об'єкт контролю досліджувались нами раніше, тому більш не будемо приділяти увагу даному питанню. Разом із тим, слід відмітити, що вказаний критерій класифікації форм контролю за діяльністю ДКВС України має тісний зв'язок із таким критерієм як призначення контролю.

Так, наведений критерій класифікації досліджуваних форм є одним із найбільш значущих, оскільки безпосередньо вказує на те, які сфери діяльності ДКВС України підлягають контролю. За даним критерієм на сторінках наукової літератури називають, зокрема форми контролю, які здійснюються за всіма напрямками функціонування відповідної сфери суспільних відносин [64, с. 664; 23, с. 136; 3, с. 288; 264, с. 288], тобто мова йде про загальний контроль. У такому разі дійсно можна стверджувати, що такі форми контролю будуть майже співпадати й визначатися його об'єктами, тобто загальною діяльністю ДКВС України й її окремими напрямками. Разом із тим, за вказаним критерієм називають ще цільовий контроль. Такий контроль здійснюється за чітко визначеною галузевою сферою діяльності ДКВС України та може знаходити свій прояв у наступних формах його здійснення: медичний контроль; інфекційний контроль;

контроль якості харчування; комунально-побутовий контроль; контроль пожежної безпеки; контроль режиму секретності; контроль законності утримання під вартою та відбування покарання особою; контроль санітарно-епідемічного стану; інженерно-технічний контроль; архітектурно-будівельний контроль. Кожну з наведених форм здійснення контролю за діяльністю ДКВС України буде реалізовувати відповідний суб'єкт контролю, в межах наданих йому законодавством повноважень. Таке твердження черговий раз підкреслює, що класифікація вказаних форм контролю є умовною, так як критерії закладені в її основу тісно взаємопов'язані.

Одним із критеріїв класифікації форм контролю, згадки про який доволі часто зустрічаються в фахових юридичних джерелах є час його здійснення. Також, учені-правознавці, розглядаючи окремі форми контролю за вказаним критерієм їх класифікації, можуть позначати його як: в залежності від стадій розгляду контрольних питань [15, с. 61]; за часовими параметрами [249, с. 88]; в залежності від мети та часу здійснення [85, с. 122]; в залежності від стадії діяльності з виконання управлінських рішень [255, с. 192] або ж залежно від управлінської стадії, на якій здійснюється контроль [23, с. 136; 4, с. 385]. Усі названі критерії класифікації форм контролю по суті відображають сутність єдиного критерію – час його проведення, оскільки за таким критерієм називається попередній, поточний і подальший контроль. Так, попередній контроль здійснюється до початку реалізації того чи іншого проекту, до приведення акта до виконання. Тому контроль на цій стадії має характер оцінки, аналізу стану чи констатації формального дотримання чинного законодавства. Він повинен забезпечувати ефективний підбір людських, матеріальних і фінансових ресурсів, необхідних для нормального функціонування контрольних органів у процесі досягнення поставлених завдань [45, с. 23-31; 249, с. 88]. Яскравим прикладом реалізації вказаної форми контролю за діяльністю ДКВС України є реалізація контрольних повноважень такими суб'єктами як спостережні комісії. Зокрема, як слідує з аналізу п. 4 Положення «Про спостережні

комісії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 року № 429, відповідно до покладених завдань спостережні комісії погоджують постанови начальника кримінально-виконавчої установи закритого типу щодо зміни умов тримання засуджених осіб у межах однієї виправної колонії, якщо постанови передбачають збільшення обсягу встановлених обмежень і більш суворі умови тримання [157]. У свою чергу, поточний контроль дозволяє визначити стан об'єкта контролю в процесі його функціонування, дотримання ним вимог нормативних актів, які визначають порядок здійснення окремих дій (операцій) [47, с. 139]. Тобто поточний контроль здійснюється відповідним суб'єктом під час безпосередньої реалізації діяльності ДКВС України, що становить об'єкт такого контролю. Наприкінці, подальший контроль – це контроль, який передбачає перевірку реалізованих управлінських рішень, і під час якого аналізуються допущені помилки, виявляються їхні причини, а також узагальнюється, поширюється позитивний досвід [264, с. 144]. Прикладом реалізації такої форми контролю за діяльністю ДКВС України може бути законодавчо закріплений обов'язок адміністрації установ виконання покарань повідомляти суд, який виніс вирок, про приведення його до виконання, а також про місце відбування засудженим покарання. Такий обов'язок закріплено ст. 91 КВК України [76], а також у п. 2 Розділу V Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затвердженого наказом Мін'юсту від 28 серпня 2018 року № 2823/5 [178].

Також в якості критерію класифікації форм контролю за діяльністю ДКВС України можна обрати й територіальний аспект його здійснення. У даному випадку мова йде про здійснення контролю в залежності від місця його проведення. Основною формою реалізації контролю за діяльністю ДКВС України, враховуючи вказаний критерій, буде виїзний контроль, тобто такий, що здійснюється компетентними суб'єктами безпосередньо на території органів управління чи господарських об'єктів контролюваного суб'єкта [238, с. 102]. Більшість суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС

України реалізують свої контрольні повноваження шляхом безпосереднього відвідування установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Однак є й ті, які реалізують контрольні повноваження без здійснення таких відвідувань. У даному випадку мова може йти про здійснення такої форми контролю за діяльністю ДКВС України як дистанційний контроль, сутність якого визначають як такого, що проводиться контролюючим органом за місцем свого розташування на підставі отриманої документальної, електронної чи усної інформації [238, с. 102]. Наприклад, відповідно до Положення «Про порядок здійснення помилування», затвердженого указом Президента України від 21 квітня 2015 року № 223/2015, Департамент з питань громадянства, помилування, державних нагород Офісу Президента України для виконання покладених на нього завдань має право в установленому порядку запитувати й одержувати від установ виконання покарань необхідні для розгляду клопотання про помилування документи, матеріали й інформацію [205].

Форми контролю за діяльністю ДКВС України можуть відрізнятися в залежності від його передбачуваності. За даним критерієм можна виокремити плановий контроль за діяльністю ДКВС України. Приклади реалізації вказаної форми контролю можуть бути названі завдяки аналізу положень Порядку оптимізації діяльності слідчих ізоляторів, установ виконання покарань та підприємств установ виконання покарань, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 року № 396, в п. 11 якого вказано, що міжрегіональні управління з питань виконання кримінальних покарань Мін'юсту здійснюють планові перевірки законсервованих слідчих ізоляторів, установ виконання покарань згідно із затвердженими планами. Під час планових перевірок проводиться оцінка технічного стану основних фондів законсервованих слідчих ізоляторів, установ виконання покарань [206]. Окрім цього, за даним критерієм слід назвати позаплановий контроль. Яскравим прикладом реалізації даної форми контролю за діяльністю ДКВС України є приписи ст. 24 КВК України, в яких

наведено перелік суб'єктів, які без спеціального дозволу в будь-який час безперешкодно можуть відвідувати установи виконання покарань задля здійснення контролю [76].

Аналіз наведеного матеріалу свідчить про те, що на сьогодні можна назвати значну кількість форм контролю за діяльністю ДКВС України. Нами було названо лише основні з них, які, вважаємо, найбільш суттєво відображають зміст та особливості такого контролю: за суб'єктом здійснення; за об'єктом; за призначенням; за спрямованістю; за часом здійснення; за передбачуваністю; за місцем проведення. У межах відповідної форми контролю за діяльністю ДКВС України будуть знаходити свою реалізацію особливості методів його здійснення. Як цілком слушно із цього приводу відмічають у фахових наукових джерелах, форма дає життя методам управління, а значить – опосередковано й функціям управління. Оскільки в формі практично реалізуються функції та методи управління, вони й є зовнішніми проявами управлінської діяльності, способом вираження змісту управлінської діяльності в конкретних умовах [35, с. 423-424]. Слушною є й позиція О.М. Музичука, який наголошує на тому, що методи діяльності відповідають на запитання: яким чином здійснюються (реалізуються) форми такої діяльності [99, с. 392]. Тобто методи контролю за діяльністю ДКВС України будуть мати свої особливості в залежності від форми його здійснення. При цьому встановленню окремих з методів контролю за діяльністю ДКВС України, розкриття їх змісту, повинен передувати стислий аналіз щодо визначення їх сутності.

Так, з точки зору етимології слово «метод» походить з грецької мови від «methodos», що на українську мову в буквальному значенні може бути перекладено як шлях, дослідження, простеження [258, с. 266]. У фаховій літературі з філософії сутність категорії метод визначають як: свідомо фіксовані порядок і послідовність дій у будь-якій галузі людської діяльності, спосіб предметної або теоретичної (пізнавальної) діяльності, сукупність (система) певних правил і засобів, які при цьому використовуються [115, с.

126]; спосіб досягнення визначеної мети, сукупність прийомів та операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності [258, с. 266]. Наводячи розуміння вказаної категорії з точки зору семантики, авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови зазначає, що нею прийнято позначати: прийом або систему прийомів, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності; спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; спосіб дії, боротьби й таке інше [18, с. 664; 268, с. 127]. З аналізу наведеного етимологічного, семантичного аналізу, а також підходів, що мають місце в філософії, слідує, що, визначаючи сутність категорії «метод», у всіх випадках використовуються такі її змістовні складові як спосіб, засіб, захід або прийом, за допомогою здійснення яких досягається певний результат, мета діяльності.

Схожі підходи до розуміння сутності методів висловлюють і учені-правознавці незалежно від предмету їх наукових пошуків. Наприклад, на думку авторського колективу підручника «Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс», методи управління являють собою різноманітні способи, засоби, прийоми безпосереднього впливу суб'єктів управління та їх посадових осіб на об'єкти управління з метою виконання поставлених перед цими суб'єктами завдань і функцій [6, с. 345]. На нашу думку, з урахуванням того, що в наведеному випадку й у цілому при визначенні сутності методів відповідної діяльності категорії «спосіб», «прийом», «засіб» набувають синонімічного характеру, при визначенні сутності досліджуваного явища в його змісті необхідно вказати лише на одну з них. З урахуванням наведених позицій під методами контролю за діяльністю ДКВС України пропонуємо розуміти закріплену на законодавчому рівні сукупність прийомів (способів, заходів), здійснюючи які суб'єкти такого контролю вчиняють вплив на дану сферу суспільних відносин.

Враховуючи достатньо різноманітний і багатоплановий характер діяльності ДКВС України, компетентні суб'єкти, здійснюючи контроль за

нею й окремими її напрямками, використовують значну кількість методів такого контролю. При цьому, як цілком слушно відмічає О. М. Хольченко, одним із методів, який найчастіше використовується відповідними суб'єктами контролю є перевірка [263, с. 111]. На сторінках фахової юридичної літератури сутність перевірки визначають як основного метод контролю, який передбачає вивчення окремих ділянок діяльності підконтрольних суб'єктів на предмет дотримання дисципліни та законності [238, с. 105]. Як наголошують в юридичній енциклопедичній літературі, перевірка проводиться з метою встановлення фактичного стану дотримання законодавства, виконання завдань і прийнятих рішень, доцільності застосування відповідних прийомів і способів тощо. Вона є підставою для прийняття уповноваженими на те органами чи посадовими особами рішень, спрямованих на усунення недоліків, поліпшення дисципліни, дотримання законності в галузі здійснення певної діяльності, функціонування окремих органів [280, с. 481]. За діяльністю ДКВС України, окремих її структурних підрозділів щоденно здійснюються численні перевірки, в якості прикладу яких слід назвати наступні. Так, відповідно до Положення про порядок розслідування та ведення обліку аварій і нещасних випадків на виробництві, що сталися з особами, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затвердженого наказом Державного департаменту з питань виконання кримінальних покарань від 11 березня 2009 року № 44, служба державного нагляду за охороною праці та навколишнього середовища систематично перевіряє ефективність роботи з профілактики нещасних випадків в установах і вживає заходів щодо виявлення й усунення порушень вимог законодавства [176]. У Порядку розгляду звернень громадян у ДКВС України, затвердженого наказом Мін'юста від 23 липня 2013 року № 1475/5, вказано, що при розгляді звернень громадян необхідно створювати умови для участі заявників у перевірці поданих ними заяв чи скарг, можливості знайомитися з матеріалами перевірок відповідних звернень [174]. Із чого слідує, що перевірка є методом контролю за діяльністю ДКВС

України, що використовується найрізноманітнішими суб'єктами його здійснення по відношенню до майже будь-якого об'єкта такого контролю.

Наступним методом здійснення контролю за діяльністю ДКВС України слід вважати облік. У юридичній енциклопедичній літературі відмічають те, що облік являє собою належним чином організовану систему збору, нагромадження, обробки, групування, узагальнення та реєстрації (фіксації) необхідної інформації або її сукупних даних, що відображають кількісну чи якісну характеристику подій, явищ, фактів, процесів, об'єктів тощо [280, с. 219]. Яскравим прикладом застосування обліку як методу контролю за діяльністю ДКВС України є кроки щодо запровадження обліку засуджених та осіб, взятих під варту. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України «Деякі питання обліку засуджених та осіб, узятих під варту» від 6 вересня 2017 року № 608-р було підтримано пропозицію Мін'юста запровадити облік вказаних осіб задля забезпечення отримання інформації про них [34]. Задля належної реалізації вказаного методу контролю за діяльністю ДКВС України на сьогодні тривають роботи щодо налагодження функціонування Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, процедури формування, ведення та користування відомостями якого визначено в Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, затвердженого наказом Мін'юста від 26 червня 2018 року № 2023/5 [177].

В якості ще одного методу контролю за діяльністю ДКВС України слід розглядати моніторинг. Як зауважує авторський колектив навчального посібнику «Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні», моніторинг слід визначити як метод збору наявних фактів та аналізу процесів з метою відстеження тенденцій і прогнозування змін [256, с. 189]. В якості прикладу використання даного методу контролю за діяльністю ДКВС України слід навести певні аспекти функціонування такого суб'єкта його здійснення як відділ моніторингу діяльності кримінально-виконавчої інспекції, який відповідно до Положення «Про управління кримінально-

виконавчої інспекції Державного департаменту України з питань виконання покарань», затвердженого наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 30 березня 2007 року № 68, зокрема забезпечує контроль за якісним і своєчасним виконанням у підпорядкованих підрозділах законодавчих актів, рішень вищих органів державної влади й управління з питань діяльності кримінально-виконавчої інспекції [156].

Окремим методом контролю за діяльністю ДКВС України є аудит. Досліджуючи особливості забезпечення ефективності державного управління на засадах демократичного врядування, Л. Л. Приходченко сутність аудиту визначає як діяльності з незалежного, об'єктивного засвідчення та надання рекомендацій, що допомагає організації в вдосконаленні своєї діяльності, досягненні цілей шляхом застосування систематичних і регламентованих підходів до оцінки та підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління [122, с. 257]. Відповідно до положень Порядку обліку особистих грошей, цінностей і речей осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, а також виданого їм речового майна, затвердженого наказом Мін'юста від 23 серпня 2013 року № 1782/5, перевірку дотримання процедури надання адміністрацією колонії дозволу на переказ особистих грошей іншим одержувачам, а також аналіз цих переказів здійснюють підрозділи внутрішнього аудиту ДКВС України [168].

Аналіз положень чинного національного законодавства, що визначає правові засади діяльності ДКВС України за окремими напрямками, в тому числі здійснення контролю за ними, дозволяє назвати ще декілька основних методів такого контролю. Так, одним з найдієвіших методів контролю за діяльністю ДКВС України й таким, що доволі часто використовується під час діяльності компетентних суб'єктів такого контролю є метод опитування. Як зауважує С. А. Купенко, в загальнотеоретичному розумінні опитування може бути представлено як постановка питань за обставинами, якими цікавиться одна сторона, й отримання на них відповідей [80, с. 94]. Відповідно до ст. 24

КВК України окремі з таких суб'єктів під час відвідування установ виконання покарань вправі спілкуватися з будь-якими їх працівниками та засудженими задля здійснення контролю за діяльністю ДКВС України [76]. У Положенні про порядок розслідування та ведення обліку аварій і нещасних випадків на виробництві, що сталися з особами, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах вказано, що члени комісії із спеціального розслідування мають право та зобов'язані одержувати письмові й усні пояснення від персоналу установи виконання покарань та свідків події або проводити їх опитування [153].

Також у контексті досліджуваного питання в якості методу контролю за діяльністю ДКВС України слід назвати ревізію. Як зауважує С. В. Сарана навчальному посібнику «Фінансове право України», під ревізією варто розуміти основний метод контролю, який передбачає перевірку первинних документів, фактичної наявності фінансових ресурсів (коштів і товарно-матеріальних цінностей), звітності, облікових документів на предмет дотримання чинного законодавства та фінансової дисципліни [238, с. 105]. Тобто ревізія як метод контролю за досліджуваною сферою суспільних відносин застосовується з метою виявлення порушень фінансово-господарської діяльності ДКВС України та її структурних підрозділів. При цьому, як зазначено в Порядку проведення службових розслідувань у ДКВС України, затвердженого наказом Мін'юста від 12 березня 2015 року № 356/5, службове розслідування проводиться за рішенням уповноваженого на те начальника, зокрема в разі порушення фінансово-господарської діяльності органів і установ, виявлені під час ревізій або перевірок, інших контрольних заходів [173]. Також у контексті досліджуваного питання слід назвати такий метод контролю за діяльністю ДКВС України як інспектування. І. М. Козьяков сутність інспектування визначає як метод контролю, який включає в себе комплексне обстеження (перевірку) оперативно-службової діяльності, усіх ліній і ділянок роботи, підлеглих даному органу чи керівникам самостійних оперативних підрозділів, освітніх і науково-дослідних установ із

метою оцінки їх діяльності в цілому [61, с. 133-134]. Тобто на відміну від звичайної перевірки інспектування як метод контролю за діяльністю ДКВС України буде мати більш комплексний характер. Як зазначено в Правилах внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, комплексне інспектування установ виконання покарань здійснюється Адміністрацією ДКВС один раз на п'ять років і один раз на два роки міжрегіональними управліннями. У кожній установі виконання покарань ведеться книга зауважень і пропозицій, що зберігається в черговій частині установи та до якої особи, які проводять інспектування або перевірку, вносять свої зауваження і пропозиції [178].

Окрему увагу слід приділити такому методу контролю за діяльністю ДКВС України як оскарження, що в науково-правових колах розглядається також як важлива гарантія забезпечення законності прийнятих рішень. Зокрема, автори шеститомної юридичної енциклопедії зауважують, що оскарження являє собою звернення зі скаргою до державних органів та органів місцевого самоврядування громадян та їх об'єднань з приводу незаконності чи необґрунтованості рішень і дій службових осіб [280, с. 329]. Про можливість оскарження відповідних рішень, дій, бездіяльності в межах діяльності ДКВС України доволі часто згадується в положеннях чинного національного законодавства, що визначає правові засади діяльності ДКВС України та здійснення контролю за нею. Зокрема, в якості прикладу наведемо наступні: рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності особи, яка відбуває покарання, має бути детально вмотивоване та може бути оскаржене особою, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, або її представником до органу виконання покарань вищого рівня, прокурора чи суду (ст. 135 КВК України [76]); рішення, дії (бездіяльність) у сфері управлінської діяльності органів (установ) ДКВС України можуть бути оскаржені в разі: порушення прав і законних інтересів громадян (групи громадян); створення перешкод здійсненню громадянином його прав і законних інтересів; незаконного покладення на громадянина обов'язків або

його незаконного притягнення до відповідальності (п. 6 Порядку розгляду звернень громадян у ДКВС України [174]).

Таким чином, формами контролю за діяльністю ДКВС України є закріплені на нормативно-правовому рівні напрямки зовнішнього відображення особливостей реалізації суб'єктами контролю своїх повноважень у цій сфері. На сьогодні можна назвати значну кількість форм такого контролю, з огляду на що їх доречно класифікувати за наступними критеріями: суб'єктом здійснення; об'єктом; призначенням; спрямованістю; часом здійснення; передбачуваністю; місцем проведення. У межах окремо взятої форми контролю за діяльністю ДКВС України будуть знаходити особливості методи його здійснення. Під такими методами пропонуємо розуміти закріплену на законодавчому рівні сукупність прийомів (способів, заходів), здійснюючи які суб'єкти такого контролю вчиняють вплив на дану сферу суспільних відносин. Основними методами контролю за діяльністю ДКВС України є: перевірка, облік, моніторинг, аудит, опитування, ревізія, інспектування, оскарження. При цьому, як свідчить проведений вище аналіз законодавчого закріплення методів контролю за діяльністю ДКВС України, вони знайшли своє відображення (інколи доволі фрагментарне) в численних положеннях підзаконних нормативно-правових актів, що ускладнює як їх сприйняття, так і ефективне застосування компетентними суб'єктами. З огляду на це вважаємо за доречне закріпити їх перелік в положеннях Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» із стислим визначенням їх змісту, підстав і порядку здійснення.

2.3 Поняття та види суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України

Як було відмічено раніше, провідним елементом механізму контролю за діяльністю ДКВС України є його суб'єкти. Саме суб'єкти контролю за діяльністю ДКВС України, реалізуючи свої контрольні повноваження, здійснюють відповідні методи такого контролю у межах його форм, що має свій вирішальний вплив на дані суспільні відносини, забезпечує стан дотримання в їх межах прав, свобод та інтересів відповідних осіб. Тому дослідження сутності суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України, а також окреслення правового статусу основних з них, має одне з ключових аспектів визначення адміністративно-правових засад його здійснення.

Встановленню сутності досліджуваної дефініції повинен передувати аналіз наукової літератури, підходів учених стосовно розуміння категорії «суб'єкт». Так, з точки зору семантики, під суб'єктом розуміють: істоту, здатну до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності; особу, групу осіб, організацію тощо, яким належить активна роль у певному процесі, акті; особу чи організацію як носіїв певних прав та обов'язків; людину як носія певних фізичних і психічних якостей; людину як об'єкт дослідження; людину, особу тощо [18, с. 1408-1409]. Тобто під суб'єктом розуміється або індивід, тобто конкретна особа, або ж колектив – об'єднання декількох індивідів.

Досліджуючи сутність вказаної категорії, учені-правознавці увагу акцентують на наявності в певної особи в межах відповідних суспільних відносин певних прав та обов'язків. Зокрема, на думку О. Г. Фролової, в теорії права суб'єктом є носій прав та обов'язків, учасник правовідносин [260, с. 99]. Дане визначення сутності досліджуваної категорії здається доволі лаконічним і в цілому вдалим, однак воно є й доволі вузьким з огляду на те, що в ньому не враховується значення таких категорій як «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин». При цьому слід відмітити, що окремі з

науковців ототожнюють вказані категорії, розглядаючи їх як ідентичні, що, на нашу думку, не може бути прийнято. Зокрема, підтримуємо позицію Л. І. Миськів, яка акцентує увагу на тому, що в конкретному випадку суб'єкт права може й не бути учасником правовідносин. Учена підкреслює, що суб'єкт права має лише потенційну можливість вступати в правовідносини, для чого він об'єктивним правом наділяється відповідною правосуб'єктністю [91, с. 111]. Вірною задається й позиція, висловлена І. С. Окунєвим під час дослідження проблематики загально-теоретичних засад правового статусу суб'єкта права, на думку якого під останнім слід розуміти потенційного учасника правовідносин, який розглянутий законодавцем у статичному стані, з погляду володіння ним правосуб'єктністю, а суб'єкт правовідносин – це особа, визнана суб'єктом права, але виступаюча в якості вже не потенційного носія суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, а дійсного учасника самого процесу дії норм, реалізації правосуб'єктності [106, с. 23].

Суб'єкт контролю за діяльністю ДКВС України звичайно не може бути розглянутий у статичному стані, тобто лише як особа, яка наділена відповідними повноваженнями. Такі суб'єкти внаслідок своєї активної поведінки здійснюють регулятивний вплив на досліджувану сферу суспільних правовідносин, а, отже, можуть бути розглянуті як суб'єкти таких відносин. При цьому слід підкреслити відмінності категорій суб'єкт контролю за діяльністю ДКВС України та власне суб'єкту таких відносин. Зокрема, остання є набагато ширшою за суб'єкта контролю, оскільки включає в свій склад і тих суб'єктів, по відношенню до яких такий контроль здійснюється, діяльність яких слід розглядати в якості його об'єкта. Саме тому доволі вдалим виглядає підхід стосовно того, що суб'єкт контролю – це особа, соціальна спільнота, організація або орган держави, який має повноваження (право) здійснювати контрольну діяльність [271, с. 27]. Тобто суб'єкти контролю за діяльністю ДКВС України будуть реалізовувати свої контрольні повноваження по відношенню до його об'єктів – діяльності ДКВС України та його окремих структурних підрозділів.

З огляду на наведене встановленню окремих з суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України буде сприяти аналіз приписів нормативно-правових актів, на рівні яких закріплено їх контрольні повноваження в цій сфері. Також це дозволить сформувати авторську позицію щодо розуміння їх сутності в цілому. Так, в якості одних з провідних суб'єктів здійснення контролю за діяльністю ДКВС України слід розглядати тих, що належать до державних органів. З аналізу положень норм чинного національного законодавства, на рівні якого закріплено правовий статус таких суб'єктів, слідує, що на сьогодні можна говорити про значну кількість державних органів та їх посадових осіб, уповноважених здійснювати контроль за діяльністю ДКВС України. Враховуючи це, державних суб'єктів контролю в досліджуваній сфері суспільних відносин варто поділити на певні групи. З огляду на специфіку правового статусу окремих з суб'єктів, до першої групи пропонуємо віднести представників вищих органів державної влади – Верховну Раду України, Президента України та Кабінет Міністрів України. У підрозділі 2.1 нами вже було вказано на окремі напрямки діяльності даних суб'єктів, а саме прийняття ними нормативно-правових актів, на рівні яких закріплено окремі правові засади контролю за діяльністю ДКВС України. Тому увагу приділимо іншим аспектам здійснення ними інших проявів такого контролю.

Так, говорячи про Верховну Раду України як суб'єкта контролю за діяльністю ДКВС України, варто вказати, що даним органом влади здійснюється парламентський контроль. Дане повноваження закріплено за Верховною Радою України п. 33 ч. 1 ст. 85 Конституції України [0]. Сутність парламентського контролю на сторінках фахової юридичної літератури визначають як особливий вид державного контролю, який здійснюється Верховною радою України на підставі й у межах, визначених Конституцією та законами України, що дає змогу парламентові отримувати достовірну й об'єктивну інформацію про фактичне виконання своїх обов'язків і повноважень відповідними органами влади та їх посадовими особами,

належним чином реагувати на виявлені порушення і, відтак, спрямований на забезпечення конституційної законності та державної дисципліни в сферах їх безпосередньої владно-управлінської діяльності [250, с. 241]. Даний вид контролю за діяльністю ДКВС України Верховна Рада України реалізує через суб'єктів, які входять до її складу або утворені нею.

Так, у першу чергу мова йде про народних депутатів України, правовий статус яких визначено на рівні Закону України «Про статус народного депутат України» від 17 листопада 1992 року. Як слідує з аналізу приписів вищенаведеного нормативно-правового акта, народний депутат України є обраний представник Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України [217]. Відповідно до ст. 24 КВК України народні депутати України, їх помічники-консультанти можуть без спеціального дозволу (акредитації) в будь-який час безперешкодно відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю та перевірок [76].

Окрім цього, від імені Верховної Ради України контроль за діяльністю ДКВС України уповноважені здійснювати її комітети. Правовий статус комітетів Верховної Ради України визначено на рівні Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 року, відповідно до ст. 1 якого комітет Верховної ради України – це орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій [183]. Правовий статус комітетів Верховної Ради України деталізовано в постанові Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29 серпня 2019 року. Аналіз положень вищенаведеного нормативно-правового акта свідчить, що на сьогодні в нашій державі функціонує 23 комітета Верховної Ради України. При цьому серед

тих, діяльність яких найбільш пов'язана зі здійсненням контролю за діяльністю ДКВС України, слід назвати наступні:

1) комітет з питань антикорупційної політики, до предмету відання якого належить: формування антикорупційної політики; запобігання та протидія корупції; запобігання корупції в діяльності юридичних осіб; запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; правила етичної поведінки на публічній службі; фінансовий контроль стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування; відповідальність за вчинення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією; діяльність правоохоронних і державних органів в частині їх повноважень у сфері запобігання та протидії корупції;

2) комітет з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування, до предмету відання якого належить: державна політика в сферах боротьби із соціально небезпечними захворюваннями (СНІД, туберкульоз, наркоманія тощо), інфекційного контролю та епідемічної безпеки;

3) комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки, до предмету відання якого належить: національна безпека України; захист державної таємниці; здійснення цивільного, у тому числі парламентського, контролю над Воєнною організацією держави; військові формування, утворені відповідно до законів України, та їх реформування;

4) комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин, до предмету відання якого належить: додержання прав і свобод людини і громадянина; запровадження європейських стандартів захисту прав і основоположних свобод людини в національне законодавство; діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; співробітництво з Радою Європи (РЄ), Організацією з безпеки і

співробітництва в Європі (ОБСЄ) у сфері додержання (захисту) прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин;

5) комітет з питань правової політики, до предмету відання якого належить: стандарти нормотворчої діяльності та планування законодавчої діяльності Верховної Ради України; кримінально-виконавче законодавство; організація і діяльність органів та установ виконання кримінальних покарань та пробації; виконання судових рішень, організація та діяльність органів юстиції;

6) комітет з питань правоохоронної діяльності, до предмету відання якого належить: формування стратегії функціонування правоохоронної системи України; кримінальне законодавство; кримінальне процесуальне законодавство; організація та діяльність правоохоронних органів; оперативно-розшукова діяльність; запобігання злочинам та здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі; державний захист працівників правоохоронних органів; соціальний захист працівників правоохоронних органів і членів їх сімей; міжнародне співробітництво та координація з питань правоохоронної діяльності [201].

Окрім цього, парламентський контроль за діяльністю ДКВС України здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений). Зокрема, як встановлено в ст. 101 Конституції України, парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений [0]. У фахових джерелах відмічають, що Уповноважений – це призначуваний Верховною Радою України незалежний, політично нейтральний, одноосібний контрольно-наглядовий, правозахисний орган державної влади в формі посадової особи, який покликаний за власною ініціативою чи зверненнями здійснювати на постійній основі парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина в межах і порядку, передбачених Конституцією та законами України і міжнародно-правовими договорами, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України [87, с. 42-43].

Правовий статус Уповноваженого в детальний спосіб регламентовано в положеннях Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року, в ст. 1 якого закріплено, що парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений, який у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. При цьому в якості мети такого контролю законодавець називає, зокрема: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України; дотримання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, визначеними в законодавстві; запобігання порушенням прав і свобод людини та громадянина або сприяння їх поновленню [222]. Відповідно до ст. 24 КВК України Уповноважений з метою здійснення контролю за діяльністю установ виконання покарань, може без спеціального дозволу (акредитації) в будь-який час безперешкодно їх відвідувати [76].

Наступним суб'єктом контролю за діяльністю ДКВС України є Президент України. О. М. Музичук зауважує, що президентський контроль – це контроль, який здійснюється Президентом України як безпосередньо під час реалізації ним нормотворчих та установчих повноважень, так і за допомогою спеціально утворених ним органів (підрозділів, служб) з перевірки дотримання відповідними органами чинного законодавства, якості виконання покладених на них завдань, функцій та обов'язків, реалізації наданих повноважень [99, с. 160-161]. Із чого слідує, що окремі аспекти здійснення Президентом України контролю за діяльністю ДКВС України можуть бути названі шляхом аналізу правового статусу дотичних йому суб'єктів. Так, відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 106 Конституції України Президент України очолює Раду національної безпеки і оборони (далі – РНБО) [0]. Правовий статус РНБО визначено на рівні Закону України «Про Раду

національну безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року, відповідно до ст. 1 якого РНБО є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. При цьому аналіз положень вищенаведеного нормативно-правового акта свідчить, що РНБО наділено наступними контрольними повноваженнями, що можуть бути реалізовані даним органом, в тому числі в сфері діяльності ДКВС України: координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони; залучення контрольних, інспекційних і наглядових органів, що функціонують у системі виконавчої влади, до здійснення контролю за своєчасністю та якістю виконання прийнятих РНБО рішень, введених в дію указами Президента України; забезпечення і контролю надходження й опрацювання необхідної інформації, її збереження, конфіденційності та використання в інтересах національної безпеки України; координує виконання прийнятих РНБО рішень, введених в дію указами Президента України, і здійснює поточний контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, подає Президентові України відповідні висновки та пропозиції; координує і контролює діяльність органів виконавчої влади з протидії корупції; тощо [211].

Також в якості суб'єкта контролю слід розглядати Комісію при Президентові України з питань помилування, яка відповідно до Положення «Про порядок здійснення помилування», затвердженого указом Президента України від 21 квітня 2016 року № 223/2015, уповноважена звертатися до Офісу Президента України з клопотанням про здійснення помилування [205]. Персональний склад вказаного суб'єкта контролю за діяльністю ДКВС України визначено в указі Президента України «Питання Комісії при Президентові України у питаннях помилування» від 21 серпня 2019 року № 615/2019 [116]. При цьому слід відмітити, що згідно з приписами ст. 24 КВК України Комісія при Президентові України у питаннях помилування, так само як і Президент України, без спеціального дозволу (акредитації) в

будь-який час безперешкодно може відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю та проведення перевірок [76].

Провідне місце Кабінету Міністрів України серед інших суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України обумовлено його правовим статусом. Зокрема, згідно із ст. 113 Конституції України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади [0]. У фаховій юридичній літературі контроль, який здійснюється Кабінетом Міністрів України, визначають як урядовий [3, с. 288]. Правовий статус Кабінету Міністрів України, в тому числі як суб'єкта контролю за діяльністю ДКВС України деталізовано в положеннях Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року. Зокрема, серед основних завдань Кабінету Міністрів України, які він здійснює в цій сфері суспільних відносин, з огляду на приписи ст. 2 вищенаведеного нормативно-правового акта слід назвати наступні: вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості; спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю. Окрім цього, слід зазначити, що Кабінет Міністрів України здійснює постійний контроль за виконанням органами виконавчої влади Конституції України та інших актів законодавства України, вживає заходів щодо усунення недоліків у роботі зазначених органів [182]. Також варто вказати й на те, що згідно зі ст. 24 КВК України Прем'єр-міністр України без спеціального дозволу (акредитації) в будь-який час безперешкодно відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю та проведення перевірок [76].

Отже, як слідує з наведеного, Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України є одними з провідних суб'єктів здійснення державного контролю за діяльністю ДКВС України. Зокрема, Верховна Рада України реалізує контрольні повноваження в окресленій сфері як безпосередньо, шляхом встановлення правових засад його здійснення, так через суб'єктів, які входять до її складу та утворюються нею: народних

депутатів України, комітети Верховної Ради України, Уповноваженого. Президентом України здійснюється президентський контроль через дотичні йому органи – РНБО та Комісію при Президентові України у питаннях помилування. Наприкінці, роль Кабінету Міністрів України, як суб'єкта контролю за досліджуваною сферою суспільних відносин, обумовлена його правовим статусом, оскільки він є вищим органом виконавчої влади, внаслідок чого здійснює контроль за дотриманням законності, а також спрямовує й координує діяльність усіх органів виконавчої влади, в тому числі тих, що утворюють ДКВС України.

Одну з найчисельніших груп суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України складають центральні органи виконавчої влади, правовий статус яких визначено в Законі України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року [224], а перелік наведено в постанові Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року [196]. Як зазначалося раніше, провідним серед таких суб'єктів слід вважати Мін'юст, правовий статус якого визначено в Положенні «Про Міністерство юстиції України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2014 року № 228, безпосередньо в якому зазначено, що Мін'юст: організовує здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; забезпечує контроль за організацією охорони установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, дотриманням правопорядку та забезпеченням безпеки в них; сприяє здійсненню спостережними комісіями та громадськими об'єднаннями громадського контролю за дотриманням прав і законних інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань; організовує здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду, медичного контролю за станом здоров'я засуджених та осіб, узятих під варту, надання їм медичної допомоги, забезпечує належний санітарно-епідемічний стан в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах і на їх території; тощо [150].

Також Мін'юст здійснює контроль за діяльністю ДКВС України через свої структурні підрозділи, зокрема підрозділи центрального апарату. Серед таких структурних підрозділів слід назвати: Департамент з питань правосуддя та національної безпеки; Департамент з питань люстрації; Управління з питань запобігання та виявлення корупції; Управління внутрішньої безпеки ДКВС України і органів юстиції; Департамент персоналу; Департамент внутрішнього аудиту; Управління пенітенціарних інспекцій [247]. Провідне місце в системі суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України посідають міжрегіональні територіальні органи Мін'юста, серед яких, в першу чергу слід назвати Адміністрацію ДКВС України. Адміністрація ДКВС України утворена відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 709 як міжрегіональний територіальний орган з питань виконання кримінальних покарань [223]. Слід визначити, що на офіційних інформаційних джерелах Адміністрація ДКВС України визначена як територіальний орган Мін'юсту з питань виконання покарань вищого рівня [96]. При цьому вказівки по відношенню до яких органів Адміністрація ДКВС України є вищою відсутні, так само як відсутні, принаймні у вільному доступі, будь-які нормативно-правові акти, які визначають правовий статус даного органу.

Схожа ситуація прослідковується й з іншими міжрегіональними територіальними органами Мін'юсту, якими відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції» від 18 травня 2016 року № 348 є наступні: Західне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста; Південне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста; Південно-Східне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста; Північно-Східне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста;

Центральне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста; Центрально-Західне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юста [187]. У вищенаведеному нормативно-правовому акті визначено лише перелік міжрегіональних територіальних органів, без позначення їх правового статусу (завдань, функцій, повноважень тощо). Лише в Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» вказано, що територіальні органи управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері виконання кримінальних покарань, здійснюють керівництво оперативно-службовою та фінансово-господарською діяльністю підпорядкованих їм органів і установ та виконують функції, передбачені положеннями про територіальні органи управління. При цьому положення про територіальні органи управління затверджуються Міністерством юстиції України [131]. Однак на сьогодні можна з упевненістю казати, що вказане положення відсутнє або ретельно приховується заінтересованими в цьому суб'єктами. На окремі аспекти та шляхи вдосконалення адміністративного законодавства, що визначає правові засади здійснення контролю за діяльністю ДКВС України буде наголошено в підрозділі 3.2 представленого наукового дослідження.

З наведеного слідує, що одним з провідних суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України є Мін'юст, складові його центрального апарату, Адміністрація ДКВС України та міжрегіональні територіальні органи з питань виконання покарань та пробації. При цьому варто відміти, що особливістю вищенаведеного контролю за діяльністю ДКВС України буде те, що він здійснюється суб'єктами, які є складовою однієї системи. Тобто за своєю спрямованістю такий контроль буде внутрішньовідомчим. На сторінках наукової літератури відмічають, що внутрішньовідомчий контроль – це найважливіший елемент керівництва, складова частина організаторської роботи відповідних органів, кожного їх структурного елементу [2, с. 140]. Тобто одним з основних суб'єктів здійснення

внутрішньовідомчого контролю, в тому числі за діяльністю ДКВС України, буде керівник відповідного органу або ж підрозділу. У навчальному посібнику «Основи адміністративного менеджменту» з цього приводу цілком слушно відмічають, що кожний керівник незалежно від своєї посади здійснюватиме контроль, навіть якщо ніхто йому цього персонально не доручає [105, с. 225]. У цьому контексті, в якості прикладу, слід навести п. 7 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, відповідно до якого персонал Адміністрації ДКВС та міжрегіональних управлінь перевіряє установи виконання покарань на підставі приписів або планів-завдань, затверджених начальником Адміністрації ДКВС або його заступниками, начальниками міжрегіональних управлінь або їх заступниками [178]. Отже, позначаючи, що вищенаведений центральний орган виконавчої влади й окремі його структурні підрозділи здійснюють внутрішньовідомчий контроль за діяльністю ДКВС України, слід мати на увазі, що безпосереднім суб'єктом його здійснення є керівник відповідного органу або підрозділу.

Раніше неодноразово було відмічено, що контроль за діяльністю ДКВС України здійснюють численні центральні органи виконавчої влади. При цьому шляхом аналізу законодавчих положень, що визначають правовий статус окремого з таких органів, можна назвати основних з них:

- 1) Міністерство внутрішніх справ України, яке відповідно до Положення «Про Міністерство внутрішніх справ України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх

виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [148];

2) Міністерство охорони здоров'я України, яке відповідно до Положення «Про Міністерство охорони здоров'я України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 267, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, захисту населення від інфекційних хвороб, протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним захворюванням, забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження), забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів і медичних виробів, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, а також забезпечує формування державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення [149];

3) Національна поліція України, яка відповідно до Положення «Про Національну поліцію», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877, є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [151].

4) Державна служба України з надзвичайних ситуацій, яка відповідно до Положення «Про Державну службу України з надзвичайних ситуацій», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1052, є центральним органом виконавчої влади, який реалізує

державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності [146].

Окреме місце в системі органів виконавчої влади посідають місцеві органи виконавчої влади, які реалізують свої контрольні повноваження в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці держави. Так, зазначені вище суб'єкти задля реалізації наданих їм повноважень, згідно з приписами Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», утворюють свої територіальні органи [224]. Також, відповідно до ст. 24 КВК України Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим може без спеціального дозволу (акредитації) в будь-який час безперешкодно відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю та проведення перевірок [76]. Відповідно до ч. 3 ст. 1 Закону України «Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим» Рада міністрів Автономної Республіки Крим здійснює виконавчу владу в Автономній Республіці Крим безпосередньо та через міністерства Автономної Республіки Крим, республіканські комітети Автономної Республіки Крим, інші органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим, спрямовує, координує та контролює діяльність таких органів [210]. Дещо аналогічними повноваженнями щодо здійснення контролю за діяльністю ДКВС України наділені місцеві державні адміністрації. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року місцева державна адміністрація є місцевим органом виконавчої влади і входить до системи органів виконавчої влади. При цьому місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою [190]. Місцеві державні адміністрації, як суб'єкт контролю за діяльністю ДКВС України,

наділені ще рядом повноважень, зокрема із забезпечення функціонування інших суб'єктів такого контролю, які будуть розглянуті нами нижче.

В якості окремої групи суб'єктів, уповноважених здійснювати контроль за діяльністю ДКВС України, слід розглядати й тих, яких з огляду на їх правовий статус взагалі не можна віднести до жодної з гілок влади. Серед таких суб'єктів слід назвати Службу безпеки України, яка відповідно до ст. 1 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. Як слідує з аналізу положень вищенаведеного нормативно-правового акта, Служба безпеки України, відповідно до своїх основних завдань зобов'язана брати участь у розробці та здійсненні відповідно до законодавства про державну таємницю заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та здійснення контролю за додержанням порядку обліку, зберігання й використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, в сфері оборони країни [215]. Тобто Служба безпеки України, як суб'єкт контролю за вказаною сферою суспільних відносин, здійснює його шляхом забезпечення охорони державної таємниці в межах окремих напрямків діяльності ДКВС України.

Особливе місце серед інших суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України посідають органи прокуратури, які, як зазначено в ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року, здійснюють нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [209]. Раніше було обґрунтовано, що прокурорський нагляд за вказаною сферою суспільних відносин слід розцінювати як специфічну форму контролю за діяльністю ДКВС України. При цьому слід відмітити, що прокуратура повинна позбавитися даної функції, оскільки серед функцій прокуратури, які закріплені за нею в ст. 131-

1 Конституції України, вона відсутня. Однак відповідно до п. 9 Розділу XV «Перехідні положення» вищенаведеного нормативно-правового акта прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій [0]. А тому до створення вказаних інспекцій прокуратура продовжує здійснювати прокурорський нагляд за діяльністю ДКВС України.

Специфічною формою контролю за діяльністю ДКВС України є та, що здійснюється органами судової влади або ж судовий контроль. Зокрема, досліджуючи статус Вищих спеціалізованих судів в системі судової влади України, С. В. Глущенко вказує на те, що судовий контроль – це комплексне явище, яке суттєво відрізняється від контролю з боку спеціалізованих контролюючих органів. Сутність такого контролю пояснюється тим, що він здійснюється не систематично, а одноразово під час розгляду судових справ. Тому контроль судів загальної юрисдикції за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб має особливості [25, с. 185]. Наголошуючи на вказаних особливостях судового контролю, В. В. Сердюк зазначає, що такий контроль передбачає право суду безпосередньо скасовувати, змінювати незаконний (необґрунтований) акт іншого органу держави, що має юридичне значення, анулювати (скасовувати) результат правової дії (прямий контроль) або фактично позбавляти акт юридичної сили з подальшою формальною його зміною відповідним органом (непрямий контроль). Тобто, підкреслює вчений, йдеться про забезпечення законності в діяльності інших суб'єктів права, а не самого суду [239, с. 216]. Із чого слідує, що специфікою судового контролю за діяльністю ДКВС України є те, що по-перше, він здійснюється не за ініціативою суб'єкта контролю, тобто суду, а шляхом волевиявлення зацікавленої в його

проведенні особи. По-друге, такий контроль реалізується в межах здійснення відповідного виду судочинства.

Так, яскравим прикладом зазначеної заінтересованої особи є засуджений, який згідно з приписами ст. 8 КВК України має право, зокрема звертатися до суду [76]. Такі звернення можуть стосуватися незаконних, на думку засудженого (іншої заінтересованої особи), дій, рішень і бездіяльності ДКВС України, її окремих структурних підрозділів, посадових осіб. Як слідує з аналізу положень Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року, оскарження рішень, дій і бездіяльності вказаних суб'єктів здійснюється в порядку адміністративного судочинства, завданням якого є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Вирішення таких публічно-правових спорів законодавством віднесено до компетенції адміністративних судів [58], на підставі чого їх слід розглядати як провідних суб'єктів судового контролю за діяльністю ДКВС України.

За таким критерієм класифікації форм контролю як суб'єкт його здійснення, може бути названо громадський контроль. Як цілком слушно з цього приводу зауважує С. В. Шестак, в умовах демократизації суспільства коло суб'єктів контролю розширюється за рахунок інституцій громадянського суспільства, які мають реальні можливості спостерігати за державою та її органами. [271, с. 27]. При цьому як відмічає С. Г. Стеценко, громадський контроль – це різновид контролю, за якого останній здійснюється громадськими організаціями чи окремими громадянами. Однією із ключових ознак демократичної країни є ступінь контролю громадянського суспільства за державою Це нормальна світова практика розвинених країн, коли громадянське суспільство має реальні важелі впливу на прийняття державних управлінських рішень і контроль за діяльністю органів виконавчої влади [246, с. 209]. Так, говорячи про громадський

контроль за діяльністю ДКВС України, що здійснюються окремими громадянами, слід зазначити, що його правовою основою є приписи ст. 40 Конституції України, відповідно до яких усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [0]. Деталізовано вказаний конституційні припис в положеннях Закону України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року. Відповідно до ст. 1 вищенаведеного нормативно-правового акта громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення [180].

Контроль за діяльністю ДКВС України може бути здійснено громадянами шляхом їх об'єднаннями. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. При цьому громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка. Так, громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. У свою чергу, громадська спілка – це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи [128].

Одним із спеціальних суб'єктів громадського контролю за діяльністю ДКВС України слід назвати Громадську Раду при Міністерстві юстиції України, яка відповідно до Положення «Про Громадську раду при Міністерстві юстиції України» від 16 травня 2011 року є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян у формуванні та реалізації державної правової політики. Даний орган, як слідує з аналізу положень вищенаведеного правового акта, здійснює громадський контроль за діяльністю Мін'юста [120], складовою якої, як було зазначено, є сфера функціонування ДКВС України.

В якості провідного суб'єкта здійснення громадського контролю за діяльністю ДКВС України слід назвати спостережні комісії та піклувальні ради. Зокрема, відповідно до ст. 25 КВК України громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань у виправних колоніях, арештних домах, виправних центрах та слідчих ізоляторах здійснюють спостережні комісії, а у виховних колоніях – піклувальними радами [76]. Відповідно до Положення «Про спостережні комісії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 року № 429, спостережні комісії утворюються місцевими державними адміністраціями, а в разі делегування таких повноважень – виконавчими комітетами міських (за винятком міст районного значення) рад. При цьому основними завданнями спостережних комісій є: організація та здійснення громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів засуджених осіб та осіб, звільнених від відбування покарання; сприяння органам і установам виконання покарань у виправленні і ресоціалізації засуджених осіб та створенні належних умов для їх тримання, залучення до цієї діяльності громадських організацій, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та громадян; організація виховної роботи з особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання, та громадського контролю за їх поведінкою протягом невідбутої частини

покарання; надання допомоги в соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання [157]. Завдання, функції та повноваження піклувальних рад при спеціальних виховних установах визначено в Положенні «Про піклувальні ради при спеціальних виховних установах», що затверджено вказаною вище постановою Кабінету Міністрів України. З аналізу приписів вказаного нормативно-правового акта слідує, що основними завданнями піклувальних рад є надання допомоги спеціальним виховним установам з питань соціального захисту засуджених неповнолітніх осіб; сприяння громадським організаціям, органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам і організаціям незалежно від форми власності у вирішенні питань, пов'язаних з поліпшенням становища засуджених, дотриманням їх прав і законних інтересів; здійснення заходів, спрямованих на вдосконалення навчально-виховного процесу у виховних колоніях, зміцнення їх матеріально-технічної бази, вирішення питань трудового і побутового влаштування неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання [157].

Громадський контроль за діяльністю ДКВС України також здійснюють органи місцевого самоврядування. Відповідно до ст. Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. При цьому сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами [189]. У ст. 24 КВК України вказано, що на території відповідної місцевої ради без спеціального дозволу (акредитації) в

будь-який час безперешкодно відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю та проведення перевірок можуть сільський, селищний, міський голова [76].

Отже, як слідує з аналізу вищенаведених положень, громадський контроль за діяльністю ДКВС України здійснюється окремими громадянами, громадськими об'єднаннями, Громадською Радою Мін'юста, спостережними комісіями та піклувальними радами, органами місцевого самоврядування. Такий доволі значний перелік суб'єктів громадського контролю за діяльністю ДКВС України є свідченням того, що дана сфера суспільних відносин побудована з урахуванням принципу демократизму. Разом із тим, вважаємо, що в даній сфері суспільних відносин повинна відбуватися тенденція до поступового збільшення повноважень суб'єктів громадського контролю, що буде відповідати функціонуванню схожих інституцій в провідних країнах світу. Досвід таких країн буде розглянуто нами в наступному підрозділі представленого наукового дослідження.

В якості окремої групи суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України слід розглядати суб'єктів, які не належать ані до державних органів влади, ані до громадськості, взагалі українського суспільства. У даному випадку мова йде про міжнародних суб'єктів здійснення контролю за діяльністю ДКВС України. Так, згідно з приписами ст. 24 КВК України без спеціального дозволу (акредитації) в будь-який час безперешкодно відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю та проведення перевірок можуть члени Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню [76]. Правовий статус даного суб'єкта визначено в положеннях Європейської конвенції про запобігання катуванням про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26 листопада 1987 року [46], яку було ратифіковано Законом України від 24 січня 1997 року [212].

В якості ще одного міжнародного суб'єкта контролю за діяльністю ДКВС України слід назвати Міжнародний Комітет Червоного Хреста, який відповідно до ст. 32 Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання від 23 вересня 2005 року [257], ратифікованого Законом України від 21 липня 2006 року [213]. Положення вказаного міжнародного правового акта знайшли своє відображення й у приписах національного законодавства. Зокрема, відповідно до ст. 12 Закону України «Про попереднє ув'язнення» представники Міжнародного Комітету Червоного Хреста побачення із особами, взятими під варту, надається адміністрацією місця попереднього ув'язнення безперешкодно, без обмеження кількості таких побачень та їх тривалості з повідомленням слідчого або суду, які здійснюють кримінальне провадження, у вільний від виконання слідчих дій та судових засідань час [204]. Також в цьому контексті слід вказати й на всеукраїнську добровільну громадську гуманітарну організацію Товариство Червоного Хреста України, правовий статус якого визначено в положеннях Закону України «Про Товариство Червоного Хреста України» від 28 листопада 2002 року [221].

Таким чином, аналіз вищенаведених положень свідчить, що під суб'єктами контролю за діяльністю ДКВС України слід розуміти сукупність органів влади (їх посадових і службових осіб), міжнародних організацій і представників громадськості, які на основі та на виконання приписів національного законодавства реалізують свої контрольні повноваження задля врегулювання вказаної сфери суспільних відносин у цілому та за окремими напрямками. З огляду на значну кількість суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України, доречно провести їх угруповання. Так, окрему групу суб'єктів складають міжнародні суб'єкти контролю за діяльністю ДКВС України – Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, а також Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Найчисельніша група

суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України представлена органами, що здійснюють державний контроль: парламентський; президентський; урядовий; судовий; прокурорський; з боку Служби безпеки України; з боку центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів; місцевих державних адміністрацій. Наприкінці, в якості суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України варто розглядати тих, які здійснюють громадський контроль: спостережні комісії, громадські ради, піклувальні ради, громадські об'єднання й окремі громадяни.

Висновки до Розділу 2

Запропоновано під правовими засадами контролю за діяльністю ДКВС України розуміти сукупність нормативно-правових актів, які з урахуванням юридичної сили окремо взятого з них закріплюють правовий статус суб'єктів такого контролю, в тому числі визначають особливості й напрямки реалізації ними своїх повноважень у даній сфері суспільних відносин. Відзначається, що правові засади контролю за діяльністю ДКВС України у своїй сукупності, будучи системою нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин, представлені Конституцією України; міжнародними договорами України; законами України, в тому числі актами кодифікованого законодавства; підзаконними нормативно-правовими актами: а) актами вищих органів державної влади – постановами Верховної Ради України, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України; б) актами центральних органів виконавчої влади – міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Акцентовано увагу на вкрай високому ступені підзаконної нормативно-правової регламентації здійснення контролю за діяльністю ДКВС України.

Визначено, що під формами контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України слід розуміти закріплені на нормативно-правовому рівні напрямки зовнішнього відображення

особливостей реалізації суб'єктами контролю своїх повноважень у цій сфері. Здійснено класифікацію форм контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України за такими критеріями як: суб'єкти, уповноважені його здійснювати; об'єкт контролю; його призначення; спрямованість; час здійснення; передбачуваність; місце проведення. Встановлено сфери цільового контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, серед яких названо: медичний контроль; інфекційний контроль; контроль якості харчування; комунально-побутовий контроль; контроль пожежної безпеки; контроль режиму секретності; контроль законності утримання під вартою та відбування покарання особою; контроль санітарно-епідемічного стану; інженерно-технічний контроль; архітектурно-будівельний контроль. Під методами контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України запропоновано розуміти закріплену на законодавчому рівні сукупність прийомів (способів, заходів), здійснюючи які суб'єкти такого контролю вчиняють вплив на дану сферу суспільних відносин. Серед методів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України виділено: перевірку, облік, моніторинг, аудит, опитування, ревізію, інспектування, оскарження.

Обґрунтовано, що під суб'єктами контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України слід розуміти сукупність органів влади (їх посадових і службових осіб), міжнародних організацій і представників громадськості, які на основі та на виконання приписів національного законодавства реалізують свої контрольні повноваження задля врегулювання вказаної сфери суспільних відносин у цілому та за окремими напрямками. Суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України запропоновано класифікувати на міжнародні, державні та громадські. Досліджено призначення і роль провідних суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України: Верховної Ради України (народних депутатів, комітетів Верховної Ради

України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини); Президента України, а також дотичних йому суб'єктів у цій сфері (Ради національної безпеки і оборони України, Комісії при Президентові України у питаннях помилування); Кабінету Міністрів України; центральних органів виконавчої влади (Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Національної поліції України, Державної служби з надзвичайних ситуацій тощо); Служби безпеки України; прокуратури; судів; суб'єктів, які здійснюють контроль в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці: Ради міністрів АРК, органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій; представників громадськості.

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

3.1 Зарубіжний досвід здійснення контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів і можливості його використання Україною

Одним з ключових показників, який характеризує відповідну державу в світовому масштабі, зокрема вказує на її приналежність до дійсно правових, демократичних та орієнтованих на забезпечення громадських інтересів держав, є стан розвитку в ній пенітенціарної системи. Яскравим прикладом цього твердження є така країна як Нідерланди, яка вже декілька років поспіль визначається однією з найкомфортніших країн світу для проживання. При цьому пенітенціарну систему в даній країні цілком справедливо позначають як установу з найсучаснішими в Європі засобами охорони та психіатричної реабілітації засуджених [240, с. 132; 89, с. 256]. Також у цьому контексті вважаємо за доречне навести вислів одного з найвідоміших борців за права людини Нельсона Мандели, який свого часу стверджував про те, що неможливо добре зрозуміти країну, поки не побуваєш у її в'язниці. На його переконання, країну не слід оцінювати на підставі того, як в ній ставляться до представників вищого суспільства, а треба судить країну по відношенню до тих, хто знаходиться на нижчому рівні [121]. Вказане твердження не втратило свої актуальності й нині та мабуть і ніколи не втратить. Саме тому нашій державі необхідно розвивати вітчизняну пенітенціарну систему у відповідності до найкращих світових стандартів її побудови.

Досліджуючи адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності органів та установ виконання покарань, А. Є. Круглова цілком слушно зауважує, що в Україні, на жаль, залишається

досить багато прогалин у нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин, які виникають у роботі органів та установ виконання покарань, а для їхнього усунення необхідно досить детально та зважено підходити до формування та безпосередньої реалізації пенітенціарної політики в державі. І важливим кроком у цьому залишається аналіз та впровадження норм зарубіжного законодавства [77, с. 210-211]. З огляду на наведене, особливого значення набуває аналіз й узагальнення зарубіжного досвіду функціонування пенітенціарних систем, здійснення контролю за діяльністю її складових елементів. При цьому, як цілком слушно відмічає Х. Гнот, дослідження діяльності зарубіжних пенітенціарних систем є необхідною умовою для впровадження позитивного пенітенціарного досвіду іноземних держав у вітчизняну практику. Однак, наголошує вчена, під час запозичення досвіду зарубіжних країн щодо організації та забезпечення виконання судових рішень установами виконання покарань варто враховувати проблеми та специфіку економічного й соціального розвитку України, історичний досвід та особливості розвитку й функціонування вітчизняної кримінально-виконавчої системи [26, с. 62].

Іншими словами, при визначенні можливостей запозичення досвіду той чи іншої країни щодо функціонування пенітенціарної системи необхідно враховувати сучасні українські реалії, а також вітчизняний менталітет, особливості національної правової системи. Більш того, необхідно підкреслити, що в даному випадку мова може йти не тільки про позитивні аспекти діяльності зарубіжних установ виконання покарань, зокрема здійснення контролю за ними, а й негативні, оскільки їх вивчення й аналіз дозволить нашій країні уникнути допущених нами помилок і прорахунків, а значить у більш ефективний спосіб досягти наміченої цілі до побудови пенітенціарної системи, що відповідає найкращим світовим стандартам.

Досліджуючи адміністративно-правові засади управління ДКВС України, Є. Ю. Бараш вказує, що аналіз зарубіжного досвіду реалізації організаційно-правових форм управління дозволяє виділити певні

інституційні моделі систем виконання покарань залежно від приналежності системи виконання покарань до того або іншого державного відомства: 1) модель, за якої система виконання покарань повністю підзвітна Міністерству внутрішніх справ або його еквіваленту; 2) модель, за якої система виконання покарань повністю управляється Міністерством юстиції; 3) модель, за якої система виконання покарань знаходиться під управлінням об'єднаного Міністерства юстиції і внутрішніх справ (поліції); 4) модель, за якої система виконання покарань знаходиться у віданні окремого державного департаменту, не підконтрольного ні Міністерству юстиції, ні Міністерству внутрішніх справ; 5) змішана модель, за якої різні види покарань або заходи процесуального примусу знаходяться у віданні різних відомств (пенітенціарні установи, в яких тримають засуджених осіб, – у віданні Міністерства юстиції, а місця попереднього ув'язнення – у віданні Міністерства внутрішніх справ) [8, с. 364]. Наведене дозволяє стверджувати про існування в світі значної кількості моделей управління установами виконання покарань та в цілому функціонування пенітенціарної системи. При цьому в межах будь-якої з наведених моделей особливе місце відводиться питанню здійснення контролю за діяльністю установ виконання покарань.

Так, аналіз особливостей функціонування пенітенціарної системи найбільш розвинутих країн світу свідчить, що питанню здійснення контролю за установами виконання покарань приділяється якщо не найбільш, то принаймні значна увага. При цьому здійснення такого контролю за діяльністю установ виконання покарань буде відрізнятися, подекуди кардинально, від аналогічних вітчизняних механізмів забезпечення прав і свобод особи. Так, якщо навести досвід Великобританії, слід зазначити, що формально роботою пенітенціарної системи керує міністр внутрішніх справ. Проте безпосередню таку роботу здійснює Тюремна служба Її Величності, яка являє собою багаторівневу організаційну структуру, який надається можливість реалізовувати оперативний контроль за всіма елементами

пенітенціарної системи [102, с. 196]. У Великобританії будь-який процес, що має на меті поліпшення стану справ в установах виконання покарань розпочинається з розгляду питань, які включають в себе такі аспекти: поведження з засудженими, в тому числі жорстоке поведження; одиночне ув'язнення; засоби стримування; засоби захисту; процедури подачі скарг; дисциплінарні стягнення; журнали; розмежування різних категорій ув'язнених; матеріальні умови, харчування; освітлення та вентиляція; особиста гігієна; санітарні умови; одяг та спальні принадлежности; переповненість камер; режими та заняття, контакти з зовнішнім світом; прогулянки на свіжому повітрі; освіта; вільний час; релігія; корисна праця; медичне обслуговування; трансмісивні хвороби; медичний персонал; тюремний персонал; підготовка персоналу [245; 267, с. 135]. Дослідження вказаних питань на предмет їх відповідності стандартам пенітенціарної політики Великобританії здійснюється шляхом реалізації контрольних повноважень відповідних суб'єктів.

Так, у Великобританії контроль за пенітенціарною системою включає декілька складових, що реалізуються відповідними суб'єктами. По-перше, мова йде про головного інспектора в'язниць, який здійснює планові відвідування кожної в'язниці один раз на п'ять років. Проте, в разі виявлення суттєвих недоліків у роботі установ виконання покарань, він може здійснювати позапланові відвідування. По-друге, слід назвати незалежні контролюючі органи, якими є ради візитерів. Дані органи здійснюють свою діяльність на громадських засадах і повинні бути присутні в установах виконання покарань не менше восьми годин на місяць [56, с. 85]. Окрім цього, ради візитерів мають право в будь-який час відвідувати установи виконання покарань і мати доступ до всіх приміщень. Якщо начальник установи не вирішує проблемне питання, то візитер доповідає про це начальнику Головної служби в'язниць (міністру в'язниць). Проте такі ситуації трапляються не часто, оскільки візитери намагаються вирішити всі питання з начальниками в'язниць. Усі члени Ради візитерів постійно

підвищують кваліфікацію. Правом відвідувати в'язниці наділений також Омбудсман з прав ув'язнених. Він проводить перевірки за їхніми скаргами, зустрічається з членами Ради візитерів, залучає їх до перевірок. Окрім Омбудсмана з прав ув'язнених, у Великобританії діє і парламентський Омбудсман, який розглядає скарги, подані членам парламенту, проте лише після розгляду їх Радою візитерів [103, с. 81-82].

Наведене свідчить, що у Великобританії суб'єкти контролю за діяльністю установ виконання покарань доволі тісно співпрацюють один з одним. При цьому наявне чітке розмежування повноважень таких суб'єктів, що в якійсь мірі унеможливорює дублювання їх функцій, здійснення зайвих контрольних заходів. Особлива роль відведена громадськості, яка представлена Радою візитерів. Здійснюючи громадський контроль, візитери, взаємодіючи з адміністрацією установи виконання покарань, вирішують більшість проблемних питань, що дозволяє в оперативний спосіб відновити порушенні права особи, покращити умови її тримання й взагалі забезпечити ефективність функціонування всієї пенітенціарної системи.

Ще однією країною, яка так само, як і розглянута вище, є представником англосаксонської правової сім'ї, й досвід якої буде корисно проаналізувати, є Сполучені Штати Америки (далі – США). Як відмічають О. Ш. Чомахашвілі та І. М. Микитась, США зробили значний внесок у розвиток світової пенітенціарної ідеї та системи. Пенітенціарна система США складається із в'язниць, які поділяються на: федеральні, в'язниці штатів і місцеві муніципальні чи окружні. Діяльність федеральних в'язниць регламентується спеціальним законодавством: нормами розділу «В'язниці й ув'язнені», главою XVII Кодифікованого кримінального і кримінально-процесуального законодавства [267, с. 135]. Одним з основних суб'єктів контролю за діяльністю установи виконання покарань в США є Федеральне бюро в'язниць, яке підконтрольне та входить до складу міністерства юстиції. Окрім цього наведений напрямок контролю реалізують Офіс управління та бюджету, Комісія з питань надання рівних можливостей працевлаштування,

Федеральне управління з трудових питань тощо. Контроль здійснюють і суди, які розглядають скарги в'язнів [275, с. 85]. Окремо слід підкреслити той факт, що в США відсутній характерний для України інститут прокуратури, а отже й прокурорський нагляд. Дещо схожою інституцією є аторнейська служба, однак вона немає повноважень щодо здійснення нагляду за пенітенціарною системою США. До речі так само прокуратура відсутня й у Великобританії [103, с. 81].

Усі питання, пов'язані з в'язницею, вирішує губернатор. Він призначає губернаторську комісію в складі восьми чоловік, які є пересічними громадянами штату. Саме комісія вирішує питання умовно дострокового звільнення, їхнє рішення остаточне й оскарженню не підлягає, його можуть відвідати усі охочі [267, с. 135]. Наведене підкреслює значення діяльності громадськості в межах функціонування пенітенціарної системи США. Також громадський контроль за діяльністю установ виконання покарань у США здійснюють декілька неурядових організацій, провідне місце серед яких посідає Американська асоціація виправних закладів. Діяльність даної організації спрямована на політику виправлення, задля чого вона: відстежує ефективність державної політики у виправленні, сприяє безперервній освіті та розширенню освітніх програми, що стосуються виправлення, формує позитивне суспільне сприйняття у виправній сфері [103, с. 82].

Аналіз наведених позицій щодо здійснення контролю за діяльністю установ виконання покарань у Великобританії та США свідчить про те, що провідними його суб'єктами є громадськість. Громадський контроль передбачає здійснення взаємодії з адміністрацією установ виконання покарань. При цьому особливої уваги заслуговує відсутність інституту прокурорського нагляду за діяльністю установ виконання покарань. Як ми зазначали в попередньому підрозділі представленого наукового дослідження, в Україні тривають процеси до позбавлення прокуратури вказаної функції, що може відбутися лише після налагодження функціонування подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій. Такі законодавчі новели мали

місце ще в 2016 році, коли до Основного Закону України [68] було внесено відповідні зміни [127].

Однак і по нині дані інспекції не створені, а прокуратури й досі здійснюють нагляд за діяльністю ДКВС України. Із цього приводу цілком слушною здається позиція Д. В. Ягунова, який наголошує на тому, що прокурор як представник сторони обвинувачення, який намагався з усіх сил реалізувати за законною процедурою увесь обсяг кримінальної репресії проти певної особи в кримінальному провадженні, після набуття вироком законної сили не може бути особою, на яку покладено функції піклування за цю особу під час відбування кримінального покарання. Учений вважає, що поєднання прокурором двох функцій (функції процесуального керівництва та функції нагляду під час виконання рішень судів у кримінальних справах) є вкрай нелогічним і неприродним, адже йдеться про поєднання того, що не може поєднуватися в принципі [281, с. 115]. Саме тому на сьогодні прокуратуру необхідно позбавити невластивій їй функції прокурорського нагляду за діяльністю ДКВС України, що вимагає як найшвидшого запровадження вказаних пенітенціарних інспекцій.

Такі процеси будуть відповідати й визнаним міжнародним стандартам функціонування установ виконання покарань і здійснення нагляду за ними. У даному випадку мова йде про стандарти запровадженні Резолюцією 70/175 «Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з ув'язненими», які відомі ще як Правила Нельсона Мандели. У даних Правилах зокрема йдеться про необхідність існування подвійної системи регулярних інспекцій установ виконання покарань, які складаються з двох елементів: 1) внутрішні або адміністративні інспекції, які здійснюються центральними органами управління в'язничною системою; 2) зовнішні перевірки, які реалізуються незалежним від адміністрації установи виконання покарань органом, яким може бути компетентний міжнародний або регіональний орган. Основна мета діяльності таких суб'єктів в тому, щоб упевнитися, що управління установами виконання покарань здійснюється

згідно з чинними законами, нормативно-правовими актами, політикою та процедурами, що їхня робота відповідає завданням, поставленим перед пенітенціарними та виправними службами, що права ув'язнених захищені. Задля реалізації цього інспекції наділяються наступними повноваженнями: отримувати доступ до всієї необхідної інформації; безперешкодно вибирати в'язниці, які вони бажають відвідати, у тому числі шляхом проведення незапланованих інспекцій за власної ініціативи, і ув'язнених, із якими вони бажають поговорити; проводити в ході відвідувань бесіди з ув'язненими та персоналом в'язниць без свідків і в умовах повної конфіденційності; надавати рекомендації керівництву в'язниць та іншим посадовим особам пенітенціарної системи й іншим компетентним органам [232]. Аналіз вказаних міжнародних стандартів свідчить про те, що вони успішно імplementовані в діяльність пенітенціарних систем вказаних вище країн, де однією стороною є громадськість, а іншою – адміністрація установи виконання покарань. Дані стандарти успішно запроваджені й у ряді інших країн світу.

Зокрема, у контексті наведеної позиції можна вказати на досвід Франції. У даній країні управління установами виконання покарань здійснює міністерством юстиції. При цьому самі установи виконання покарань поділяються на центральні, які призначені для засуджених до покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад один рік, а також місцеві [267, с. 135]. Пенітенціарну систему Франції становлять такі установи: арештні будинки (*maisons d'arrêt*); центри ув'язнення (*centres de détention*); центральні тюрми (*maisons centrales*); пенітенціарні центри (*centres penitentiaires*); центри напіввільного режиму (*centres de semi-liberte*); центри полегшеного покарання (*centres pour peines aménagees*); виправні заклади для неповнолітніх (*établissements penitentiaires pour mineurs*); медичний заклад Френ (*public de santé national de Fresnes*) [244, с. 19; 101, с. 242]. У 2007 році на законодавчому рівні в Франції було запроваджено посаду Головного контролера місць ув'язнення, який здійснює нагляд за дотриманням прав

засуджених, умовами утримання у пенітенціарних закладах та щороку звітує про їх стан [89, с. 257].

При цьому в Франції доволі чітко виражена подвійна модель пенітенціарних інспекцій, що знаходить свій прояв в тому, що внутрішні інспекції в'язниць проводять регіональні управління Служби в'язниць та Інспекторат Служби в'язниць, які відіграють важливу роль у розслідуванні інцидентів, але вони не здійснюють щоденний нагляд за пенітенціарними установами. У свою чергу зовнішні інспекції на вимогу міністерства юстиції проводять Генеральні інспекторати. Іншими зовнішніми наглядовими інституціями є суди, представникам яких формально доручено відвідувати установи попереднього затримання, і місцеві наглядові комітети, створені при кожній в'язниці [56, с. 85; 103, с. 82]. Також слід вказати й на те, що в Франції, так само, як і в розглянутих вище країнах, відсутній інститут прокурорського нагляду за діяльністю установ виконання покарань. При цьому в цій країні доволі ефективно й масштабно здійснюється громадський контроль за діяльністю установ виконання покарань. Серед найбільших організацій, уповноважених його здійснювати слід назвати наступні: «Національна асоціація відвідувачів в'язниць», «Лист від Бове», «ГРЕТА», «CLIP», французький Червоний хрест тощо [103, с. 83].

Схожі інституції подвійного інспектування існують і в ряді інших країн, зокрема Норвегії. Управління пенітенціарною службою в Норвегії здійснює Виправна служба, яка є агенцією в складі міністерства юстиції та поліції Норвегії. Її складається з трьох рівнів: центральний, регіональний і місцевий [89, с. 257; 114, с. 37]. Громадський контроль у Норвегії здійснюють Наглядові ради, до складу яких можуть входити і громадські активісти, і звичайні громадяни. Наглядові ради мають повноваження відвідувати будь-які приміщення будь-якої в'язниці у будь-який час доби. Проте мінімально встановленими й обов'язковими є чотири відвідування кожної в'язниці регіону на рік. Члени Наглядових рад можуть попереджати тюремну адміністрацію про свій візит, а можуть здійснювати моніторинг і

без попередження. Під час відвідування члени Наглядових рад можуть спілкуватися з будь-яким засудженим або ув'язненим, який перебуває у в'язниці, за винятком певних обмежень, які можуть встановлюватись слідчими органами або судом щодо осіб, взятих під варту. Проте переглядати і вивчати особові справи засуджених і ув'язнених члени Наглядових рад можуть тільки з їх згоди. За результатами своїх візитів Наглядові ради готують спеціальні звіти до міністра юстиції [114, с. 43-44].

Говорячи про таку країну як Німеччина, слід відмітити те, що загальні засади пенітенціарної політики в ній регулюються Федеральним кримінальним кодексом і спеціальним законом – Законом «Про виконання покарання у вигляді позбавлення волі і заходи виправлення та безпеки, що виражаються в позбавленні волі» [9, с. 240]. Здійснення нагляду за забезпеченням виконання вироків покладено на прокурорів та рейхтспфлегерів – чиновників судового відомства. При цьому до компетенції міністра юстиції Землі та утворюваних при ньому спеціальних відомств із питань виконання покарань належить здійснення перевірки загальних умов тримання осіб в ув'язненні [56, с. 85; 103, с. 84]. Говорячи про установи виконання покарань Німеччини, слід відмінити, що ними є: відкриті установи; закриті установи, де засуджених тримають під озброєною охороною; установи, призначені для використання заходів виправлення та безпеки – соціально-терапевтичні установи, установи для тримання рецидивістів після відбування ними строку покарання, психіатричні лікувальні установи, установи для засуджених жінок; установи для неповнолітніх правопорушників; установи попереднього ув'язнення [267, с. 136]. У Німеччині зберігаються різні моделі контролю за діяльністю вказаних вище установ виконання покарань, зокрема який проводять суди, у віданні яких перебувають заклади позбавлення волі, фінансові та аудиторські служби, Державна Рада працівників в'язниць, Комітет з розгляду скарг, громадські установи, підприємства [56, с. 85].

В якості провідних суб'єктів контролю за діяльністю установи виконання покарань в Німеччині слід розцінювати відповідні релігійні організації. Зокрема, досліджуючи зарубіжний досвід роботи зі засудженими, Є. Ю. Бараш звертає увагу на те, що Німеччині історично склалась традиційна участь церкви в наданні соціальної допомоги, тому проблемами засуджених опікуються не лише державні організації, а й релігійні організації [9, с. 14]. Також, як підкреслює В. Неділько, значною мірою дорадчу й наглядову діяльність в Німеччині здійснює Рада «Beiräte», до складу якої зазвичай входять пересічні громадяни та місцеві представники парламенту Землі, представники організацій соціального забезпечення та інколи – бізнесових структур. Ці організації було створено з метою забезпечення зовнішнього нагляду таким чином, щоб до них безпосередньо могли звертатися в'язні [103, с. 85]. Вказане знову ж таки свідчить про значну роль громадськості в здійсненні контролю за діяльністю установ виконання покарань у наведеній країні.

Таким чином, як свідчить аналіз таких провідних країн світу як Великобританія, США, Франція, Німеччина, Норвегія та Нідерланди, в них успішно функціонують доволі розвинені моделі пенітенціарної системи. Можна з упевненістю стверджувати, що успішність діяльності в них органів та установ виконання покарань, забезпечення прав та свобод особи напрямую пов'язано із здійсненням компетентними суб'єктами контролю за їх діяльністю. Основними суб'єктами такого контролю є громадськість, яка здійснюючи його, тісно співпрацює з адміністрацією установ виконання покарань. При цьому така співпраця, в першу чергу, спрямована на вирішення проблемних питань функціонування установ виконання покарань. Окрім цього, характерною рисою здійснення контролю за діяльністю установ виконання покарань є те, що в більшості із розглянутих країн світу відсутній характерний для України інститут прокурорського нагляду за їх діяльністю, що аж ніяк не впливає на ефективність здійснення контролю в цілому. З огляду на це, вважаємо, що для України корисним буде запозичення

зарубіжного досвіду в частині розширення повноважень суб'єктів, які здійснюють громадський контроль за діяльністю ДКВС України. Також мову слід вести про необхідність створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій з одночасним позбавленням прокуратури функції нагляду за діяльністю ДКВС України. Такі кроки без сумніву будуть мати позитивний ефекти як в аспекті забезпечення прав та свобод особи, так і підвищення ефективності функціонування вітчизняної пенітенціарної системи.

3.2 Вдосконалення адміністративного законодавства у сфері контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України

Не викликає сумніву, що від того, наскільки якісно й повно, а можливо й досконало визначено нормативну основу здійснення відповідної діяльності, напряду залежить ефективність функціонування суб'єктів, відповідальних за її здійснення. Особливого значення це набуває з огляду на діяльність суб'єктів, призначенням яких є забезпечення дотримання, охорони та захисту прав, свобод та інтересів особи. Одними з таких суб'єктів є ті, що уповноважені здійснювати контроль за діяльністю ДКВС України. У своїй діяльності такі суб'єкти керуються численними приписами адміністративного законодавства, на рівні якого, як відмічалося раніше, закріплено як їх правовий статус, так і регламентовано значну кількість питань, пов'язаних з організаційно-правовими аспектами здійснення контролю за досліджуваною сферою суспільних відносин. На жаль, доводиться констатувати, що вказане адміністративне законодавство може бути охарактеризовано як доволі суперечливе, таке, що має багато недоліків і в цілому в неефективний спосіб регламентує вказану сферу суспільних відносин. З огляду на це, на сьогодні гостро стоїть питання щодо визначення

можливих шляхів вдосконалення адміністративного законодавства в сфері контролю за діяльністю ДКВС України.

Виявлення вказаних недоліків слід розпочати з аналізу положень одного з основних нормативно-правових актів, положення якого визначають як правовий статус ДКВС України, так і основи здійснення контролю за її діяльністю. У даному випадку мова йде про Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (далі – Закон) [131]. Раніше нами відмічався факт доволі поверхневої правової регламентації даним нормативно-правовим актом відносин щодо здійснення контролю за діяльністю ДКВС України. А тому основну увагу звернемо на інші, дотичні цьому аспекту питання. Так, у першу чергу увагу слід звернути на те, що вказаним нормативно-правовим актом не зовсім вдало сформульовано напрямки діяльності ДКВС України, які, окрім іншого, можуть бути розглянуті як об'єкти контролю з боку компетентних суб'єктів. У загальному вигляді даний недолік може бути названий шляхом аналізу ст. 6 Закону, яка, маючи назву «структура та чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України», в першу чергу визначає напрямки діяльності ДКВС України – здійснення правоохоронної та правозастосовчої функції. При цьому ст. 4 Закону, яка має назву «діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України та забезпечення прав і свобод людини та громадянина» [131], регламентує окремі аспекти реалізації принципу верховенства права та законності в діяльності ДКВС України. Зокрема, в ній зазначено, що діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України проводиться на основі дотримання прав і свобод людини та громадянина. Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України зобов'язаний поважати гідність людини, виявляти до неї гуманне ставлення. Непередбачене законодавством обмеження прав і свобод людини та громадянина неприпустиме і тягне за собою відповідальність згідно із законом [131].

Тобто мова йде про невідповідність назви правової норми її змісту, що як вносить плутанину в аспекті визначення правового статусу ДКВС України, встановлення її основного функціонального призначення, так і негативно впливає на чітке визначення окремих напрямків контролю за її діяльністю. З огляду на це, на нашу думку, до Закону необхідно внести певні корегування. По-перше, в ст. 6 Закону виключити згадки про здійснення ДКВС України правозастосовчих та правоохоронних функцій, а залишити лише аспекти, пов'язані із визначенням її структури та чисельності. У свою чергу, ст. 1 Закону, в якій наведено завдання ДКВС України, доповнити ч. 2, позначивши при цьому, що такі завдання ДКВС України реалізує шляхом здійснення правозастосовчих та правоохоронних функцій із визначенням сутності таких напрямків діяльності ДКВС України. У цьому контексті відмітимо, що їх сутність була розкрита нами в підрозділі 1.1 представленого наукового дослідження під час здійснення характеристики діяльності ДКВС України як об'єкта контролю. Говорячи про принципи діяльності ДКВС України, слід зазначити, що їх перелік міститься в ст. 2 Закону й, як ми відмічали в підрозділі 1.3, він є далеко не повним, навіть дивлячись на перелік основних з таких принципів. Саме тому, на нашу думку, зміст ст. 3 Закону необхідно перенести до ст. 2, де при цьому розкрити й зміст інших принципів діяльності ДКВС України. Більш того, в Розділі VII «Контроль і нагляд за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України» пропонуємо окремо навести перелік принципів контролю за діяльністю ДКВС України із стислим розкриттям їх змісту.

Досліджуючи окремі з недоліків здійснення нормативно-правової регламентації контролю за діяльністю ДКВС України, варто відміти й не коректне формулювання правового статусу деяких з суб'єктів його здійснення. Так, у ч. 2 ст. 7 Закону зазначено, що центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері виконання кримінальних покарань узагальнює практику застосування законодавства з питань, що стосуються завдань Державної кримінально-виконавчої служби

України, розробляє пропозиції, спрямовані на його вдосконалення, і вносить їх на розгляд Міністерству юстиції України [131]. Як слідує з аналізу Положення «Про Міністерство юстиції України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 червня 2014 року № 228 [150], вказаним у вищенаведеній нормі Закону [131] центральним органом виконавчої влади є Міністерство юстиції України, так як у ньому чітко зазначено, що Міністерство юстиції України є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику, зокрема в сфері виконання кримінальних покарань та пробації [150]. Тобто, якщо з огляду на зазначені законодавчі приписи переформулювати ч. 2 ст. 7 Закону [131], вийде, що Міністерство юстиції України розробляє та вносить вказані пропозиції на розгляд Міністерства юстиції України. Такі законодавчі положення явно слід вважати не допустимими й скоріш за все розцінювати як технічну помилку законодавця.

У наведеному випадку мова йде про те, що останні зміни до вищенаведеного припису Закону були внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» від 16 жовтня 2012 року [126], коли ще функціонувала Державна пенітенціарна служба України. У такому разі приписи ч. 2 ст. 7 Закону виглядали цілком логічними. Разом з тим, постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» від 18 травня 2016 року № 343 Державна пенітенціарна служба України була ліквідована [33], а постановою Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції» від 18 травня 2016 року було ліквідовано й її територіальні підрозділи [187]. З огляду на те, що відповідно до Положення

«Про Міністерство юстиції України» Міністерство юстиції України є єдиним центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в сфері виконання кримінальних покарань, а також те, що його діяльність спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України [150], ч. 2 ст. 7 Закону повинна бути скорегована, внаслідок чого набути такого змісту: «Міністерство юстиції України узагальнює практику застосування законодавства з питань, що стосуються завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, розробляє пропозиції, спрямовані на його вдосконалення, і вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України».

Окрім цього, варто вказати на те, що в ряді статей Закону мова йде про такий структурний підрозділ ДКВС України як кримінально-виконавча інспекція. При цьому в ст. 10 вищенаведеного нормативно-правового акта стисло характеризується правовий статус даного суб'єкта, зокрема визначається, що кримінально-виконавча інспекція являє собою орган, який виконує покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт та здійснює контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років [131]. Раніше нами відмічалось, що на сьогодні кримінально-виконавчих інспекцій фактично не існує, а їх роль перейняли на себе уповноважені органи з питань пробації. Це відповідає й напрямку державної політики щодо виконання кримінальних покарань і здійснення пробації. Однак в положеннях Закону [131] слово «пробація» взагалі не зустрічається, а до ст. 10 з моменту його прийняття жодного разу не вносилися зміни.

Більш того, вказаний орган згадується й у ряді інших законів України, які є ключовими в аспекті визначення правового статусу ДКВС України та здійснення контролю за її діяльністю. Так, наприклад, такі згадки містить Закон України «Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби

України» від 2 березня 2000 року, який встановлює, що чисельність персоналу кримінально-виконавчої служби становить п'ять відсотків кількості осіб, які перебувають на обліку в цій інспекції [225]. У положеннях КВК України кримінально-виконавча інспекція вказана як орган, уповноважений виконувати покарання у виді штрафу (ст. 26), а також позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 30). Хоча в ч. 1 ст. 11 КВК України серед органів виконання покарань кримінально-виконавчі інспекції відсутні, однак є уповноважені органи з питань пробації. Взагалі категорія «пробація» доволі часто зустрічається в положеннях вищенаведеного нормативно-правового акта [76]. Також слід вказати й на ряд підзаконних нормативно-правових актів, положення яких визначають окремі аспекти правового статусу кримінально-виконавчих інспекцій й досі залишаються чинними. Наприклад, мова йде про: Положення «Про управління кримінально-виконавчої інспекції Державного департаменту України з питань виконання покарань», затвердженого наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 30 березня 2007 року № 68 [156]; Порядок взаємодії кримінально-виконавчої інспекції і центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо забезпечення соціального супроводу і контролю за поведінкою дітей та молоді, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, звільнені від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, затверджений спільним наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань і Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 28 жовтня 2008 року № 288/4322 [160]; тощо.

На сьогодні мету, завдання, підстави, види пробації, правовий статус персоналу органу пробації та суб'єктів пробації визначено на рівні Закону України «Про пробацію», в п. 6 ч. 1 ст. 2 якого вказано, що пробація – це система наглядових і соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та

забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [207]. Механізм розроблення та реалізації пробації закріплено в Порядку розроблення та реалізації пробації, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 року № 24, в якому зазначено, що метою реалізації пробаційних програм є виправлення суб'єктів пробації, звільнених від відбування покарання з випробуванням, на яких судом покладено обов'язок проходження пробаційних програм, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. Завданням реалізації пробаційних програм є застосування комплексу заходів, необхідних для корекції соціальної поведінки суб'єктів пробації або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити [175]. Окрім цього, відповідно до Положення «Про уповноважений орган з питань пробації», затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 18 серпня 2017 року, уповноважений орган з питань пробації є органом виконання покарань, який забезпечує реалізацію державної політики в сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та пробації. Орган пробації безпосередньо підпорядковується Державній установі «Центр пробації» та є відокремленим підрозділом без права юридичної особи. Орган пробації утворюється Міністром юстиції України в адміністративно-територіальних одиницях України для забезпечення виконання завдань ДКВС України [179179].

Отже, в якості окремого напрямку діяльності ДКВС України як об'єкта контролю слід розглядати здійснення даною інституцією пробації. Відповідальний за реалізацію даного напрямку діяльності ДКВС України є уповноважений орган з питань пробації. З метою належної нормативно-правової регламентації даного напрямку діяльності ДКВС України, ряд законодавчих актів потребує внесення змін до їх положень. Зокрема, в Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», Законі України «Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби

України», КВК України, а також інших законодавчих актів слова «кримінально-виконавча інспекція» в усіх відмінках необхідно замінити відповідно словами «уповноважений орган з питань пробації». Такі зміни, окрім іншого, слід розцінювати як один з шляхів вдосконалення організації контролю за діяльністю ДКВС України, оскільки об'єкт контролю буде чітко визначений. При цьому слід відмітити, що свого перегляду потребує й підзаконний рівень нормативно-правового регулювання вказаної сфери суспільних відносин. Однак в даному випадку вести мову лише про внесення так би мовити технічних правок не можна.

Зокрема, як відмічалось раніше, в своїй більшості питання, пов'язані зі здійсненням контролю за діяльністю ДКВС України, визначені в положеннях підзаконних нормативно-правових актів. На сьогодні більшість з таких актів, будучи чинними, є морально застарілими. В їх положення доволі часто містяться посилання як на не існуючих протягом значного часу суб'єктів, так і на нечинне законодавство. І таке положення цілком природньо, адже основним призначенням підзаконного рівня нормативно-правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин, у більшості випадків, є здійснення нормативного впливу на них в найбільш оперативний спосіб. А окремі з таких актів (в якості прикладу можна назвати вищенаведені) було прийнято більше десяти років тому й протягом всього періоду їх існування вони не зазнали жодної правки. Підзаконні нормативно-правові акти, які було прийнято не так давно, з огляду на їх значну кількість також не можуть будуть визнані ефективним інструментарієм нормативного регулювання контролю за діяльністю ДКВС України, що обумовлено декількома аспектами. У першу чергу, мова йде про значну кількість суб'єктів їх прийняття. Якщо взяти тільки такі акти, що були прийняті лише Міністерством юстиції України, їх кількість сягає десятків. Якщо ж навести абсолютно всіх них, то цифри будуть набагато більші.

Наведене обумовлює наявність конфліктів між приписами окремих з таких нормативно-правових актів, не сприяє уніфікації законодавчих

положень, а їх значна кількість вносить плутанину в дану сферу суспільних відносин, ускладнює їх сприйняття суб'єктами, яким вони адресовані й у цілому негативно впливає на правозастосовчу практику. Також у цьому контексті цілком слушними здаються позиції окремих з учених-правознавців, які наголошують на тому, що правове суспільство покликане забезпечити закону статус не тільки основного, первинного, але в перспективі й єдиного регулятора суспільних відносин. Концепція правової держави виходить з того, що пріоритет права з неминучістю повинен виступати як безумовний пріоритет (верховенство) закону в усій системі правових актів. Саме тому підзаконні акти в принципі повинні втратити характер нормативного регулятора, оскільки їх пряме призначення – забезпечувати правозастосовну діяльність. Досліджуючи проблеми правового регулювання трудових прав поліцейських, С. М. Бортник цілком слушно зауважує, що підзаконні нормативно-правові акти повинні значно звузити свій нормативний зміст, надавши можливість видання актів, що містять правові норми, органам законодавчої влади. При цьому принципове підвищення ролі представницьких органів – це важливий напрямок розвитку правової держави, усунення елементів авторитаризму в його діяльності [265, с. 190; 13, с. 133]. Тобто кількість підзаконних нормативно-правових актів, які складають основу адміністративного законодавства в сфері здійснення контролю за діяльністю ДКВС України, повинна мати тенденцію до зменшення, перенесення їх положень на рівень законів.

Наведена проблематика може бути вирішена шляхом перегляду системи підзаконного нормативно-правового регулювання контролю за діяльністю ДКВС України. При цьому такий перегляд може бути здійснено за допомогою систематизації адміністративного законодавства в цій сфері. В юридичній енциклопедичній літературі відмічають, що систематизація законодавства – це впорядкування законодавства, приведення його до внутрішньо узгодженої системи. При цьому систематизація законодавства є передумовою ефективності чинного законодавства, усунення суперечностей,

прогалин і застарілих норм у праві, що робить його більш зручним і доступним для користування, сприяє зміцненню законності в регулюванні суспільних відносин [276, с. 489]. Як зауважує О. Ф. Скакун, існують три види систематизації законодавства: кодифікація, інкорпорація та консолідація. Кодифікація являє собою вид систематизації нормативних актів, що полягає в їх удосконалюванні шляхом зміни змісту вміщених там юридичних норм, пов'язаних загальним предметом правового регулювання (усунення протиріч, прогалин, відновлення), і в об'єднанні в новий єдиний нормативно-правовий акт. Кодифікація виражається в підготовці та прийнятті нових актів, до яких входять погодженні між собою норми колишніх актів, що виправдали себе, та нові нормативні приписи [242, с. 376]. З огляду на наведене, кодифікація є доволі складним, зокрема таким, що потребує значних ресурсів, процесом. При цьому в більшості випадків кодифікація застосовується до актів, які мають найбільшу юридичну силу, тобто законів. З огляду на це, в найближчій перспективі даний вид систематизації не зовсім доречно застосовувати задля підвищення ефективності нормативно-правової регламентації досліджуваної сфери суспільних відносин.

Схожого змісту набуває процедура консолідації, сутність якої визначають як вид систематизації нормативно-правових актів, що полягає в об'єднанні певної кількості розрізнених нормативних актів, виданих у різний час по тому самому предмету правового регулювання в єдиний укрупнений нормативно-правовий акт з усуненням повторень і протиріч, як правило, без зміни змісту [242, с. 379]. До ознак консолідації відносять те, що: по-перше, вона завжди є офіційною систематизацією, що здійснюється виключно в межах нормотворчої діяльності; по-друге, нові норми права внаслідок її здійснення не з'являються, втручання в тексти нормативно-правових актів можливе лише на рівні редакційної правки; по-третє, результатом консолідації є видання нового нормативно-правового акта; по-четверте, з моменту набуття чинності консолідованим нормативно-правовим актом

втрачають чинність попередні акти, що входять до його складу [50, с. 320]. Як цілком слушно із цього приводу зауважує Р. О. Павлюков, консолідований акт є новим за формою, однак природа та характер правового впливу при цьому не оновлюються. Це положення є основним недоліком консолідації, підкреслюючим переваги кодифікації, оскільки остання, крім перетворення форми, принципово змінює і зміст правових актів [111, с. 50]. З урахуванням цього при консолідації сутність нормативно-правового регулювання відповідних суспільних відносин не змінюється, що з огляду на наведену вище проблематику, в досліджуваному випадку використано бути не може.

Під інкорпорацією на сторінках фахової юридичної літератури розуміють вид систематизації нормативно-правових актів, що полягає в їх упорядкуванні (розташуванні в тому чи іншому порядку) і технічній обробці, як правило, без зміни змісту норм права, виражених у нормативних приписах. При цьому технічна обробка нормативно-правового акта полягає в наступному: з нього видаляються положення, що втратили силу; включаються внесені до них змін і доповнення; виключаються положення, що не містять норм права; вилучаються відомості про осіб, що підписали нормативно-правовий акт. Сутність такої обробки зводиться лише в тому, що нормативний матеріал стає більш зручним для практичного користування [242, с. 378]. З урахуванням чого в якості першого кроку на шляху вдосконалення адміністративного законодавства в сфері контролю за діяльністю ДКВС України слід обрати його систематизацію за способом інкорпорації. При цьому ми вважаємо, що такі процеси слід розпочати з актів Міністерства юстиції України, оскільки саме ними найбільш «зарегульована» вказана сфера суспільних відносин.

Таким чином, аналіз наведеного матеріалу дає змогу стверджувати, що адміністративне законодавство в сфері контролю за діяльністю ДКВС України на сучасному етапі може бути охарактеризовано як таке, що не позбавлено недоліків, при цьому подекуди доволі значних. Один з основних

нормативно-правових актів, що складає основу діяльності ДКВС України та контролю за нею – Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу» майже увесь потребує відповідних корегувань, внесення змін і доповнень. Протягом всього представленого наукового дослідження, особливо в даному підрозділі, нами було наголошено на можливих варіантах таких змін і доповнень, які торкаються лише такого аспекту як здійснення контролю за діяльністю ДКВС України. І навіть у такому разі вказаний нормативно-правовий акт майже повністю втрачає свою суть. Вказане є свідченням необхідності прийняття зовсім нового Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», положення якого, вважаємо, повинні бути наповнені запропонованими нами змінами. Звичайно це складна й доволі тривала за часом робота. Тому першочерговим кроком на шляху її здійснення слід вважати перегляд підзаконного рівня нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин, що може бути здійснено за допомогою систематизації способом інкорпорації адміністративного законодавства в сфері контролю за діяльністю ДКВС України, в першу чергу нормативно-правових актів Міністерства юстиції України.

Висновки до Розділу 3

Наголошено на тому, що сфера виконання кримінальних покарань, в тому числі здійснення контролю за нею, за час незалежності України зазнавала постійних змін і реформувань, що з огляду на існуючі в ній проблеми не свідчить про досягнення в цьому напрямку позитивних результатів. З'ясовано, що такий стан справ обумовлено низкою факторів, ключовим серед яких є відсутність досвіду ефективного проведення реформ у цій сфері. Встановлено, що одним із ключових факторів успішності реформування сфери діяльності ДКВС України є налагодження ефективного

контролю в цій сфері. Задля підвищення ефективності такого контролю вивчено позитивний і негативний досвід здійснення контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів у провідних європейських країнах (Великобританія, Франція, Німеччина, Норвегія, Нідерланди), а також Сполучених Штатах Америки. Досвід окремих країн свідчить, що контроль за діяльністю кримінально-виконавчих органів здійснюється шляхом поєднання внутрішньовідомчого та зовнішнього контролю, що свідчить про необхідність і доцільність запровадження в Україні подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій. З'ясовано, що ключову роль у здійсненні контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів у вказаних зарубіжних країнах відведено громадськості. Встановлено, що громадськість здійснює вказаний контроль як самостійно, так і в тісній співпраці з органами влади, в тому числі кримінально-виконавчими органами. Обґрунтовано доцільність створення подібних вітчизняних суб'єктів контролю за діяльністю ДКВС України, а також розширення повноважень існуючих наразі громадських суб'єктів контролю.

Відмічається, що здійснення результативного контролю за діяльністю ДКВС України є неможливим без ефективної нормативно-правової регламентації даної сфери суспільних відносин. Наголошено на тому, що чинний Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу» вкрай поверхнево здійснює нормативно-правову регламентацію діяльності ДКВС України, особливо що стосується питань, пов'язаних із визначенням напрямків такої діяльності та контролю за ними уповноважених суб'єктів. У зв'язку з чим обґрунтовано доцільність першочергового внесення змін до вищенаведеного нормативно-правового акта, а в подальшій перспективі прийняття нового Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». Запропоновано постатейне наповнення Розділу «Контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України», зокрема окремою нормою запропоновано визначити принципи, на основі яких здійснюється такий контроль.

Наголошено на необхідності вдосконалення адміністративного законодавства в частині здійснення нормативної регламентації окремих напрямків діяльності ДКВС України як об'єкта контролю, зокрема діяльності кримінально-виконавчих інспекцій щодо здійснення всіх видів пробації. У зв'язку з чим запропоновано уніфікувати положення Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», Закону України «Про пробацію». Акцентовано увагу на проблемі підзаконної нормативно-правової регламентації здійснення контролю за діяльністю ДКВС України, що знаходить свій прояв у занадто чисельній кількості правових актів, за допомогою яких вона здійснюється. Запропоновано провести систематизацію актів Міністерства юстиції України за таким способом упорядкування як предметна інкорпорація.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, а також у визначенні шляхів удосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють правовідносини у досліджуваній сфері суспільних відносин. У результаті дослідження сформульовано низку нових теоретичних та практичних положень, основні з них такі:

1. Встановлено, що діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкт контролю слід розглядати з декількох позицій, зокрема: як діяльність, що впроваджується за загальним напрямком здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань шляхом реалізації правозастосовних і правоохоронних функцій; як діяльність окремих структурних елементів Державної кримінально-виконавчої служби України – уповноважених структурних підрозділів центрального апарату Міністерства юстиції України та його територіальних (міжрегіональних) органів управління, уповноважених органів з питань пробації, установ виконання покарань і слідчих ізоляторів, підприємств установ виконання покарань, закладів охорони здоров'я – з узагальнення практики застосування законодавства з питань, що стосуються завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, розробки пропозицій, спрямованих на його вдосконалення; керівництва оперативно-службовою та фінансово-господарською діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України; здійснення пробації; безпосереднього виконання кримінальних покарань; охорони, запобігання та припинення дій, що дезорганізують роботу виправних центрів; реалізації господарської діяльності; професійно-технічного навчання засуджених; медико-санітарного забезпечення осіб, які утримуються в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань.

2. Сутність контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України визначено як врегульовану нормативно-правовими приписами діяльність суб'єктів контролю, які, реалізуючи свої повноваження, здійснюють спостереження як у цілому за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, так і за окремими напрямками її функціонування з метою забезпечення законності в даній сфері суспільних відносин, забезпечення, охорони та захисту прав, свобод та інтересів осіб, їх відновлення в разі порушення. Доведено, що значення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України полягає у: забезпеченні додержання законності в такій діяльності; виявленні позитивних аспектів функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України (застосування заохочень); установленні двостороннього зв'язку між суб'єктом та об'єктом контролю, зокрема виявленні й усуненні недоліків здійснення окремого напрямку діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України, наданні оцінки такій діяльності тощо.

3. Визначено принципи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України як сукупність закріплених у положеннях нормативно-правових актів засад, які встановлюють непорушні основи реалізації повноважень суб'єктами контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України як в цілому, так і за окремими напрямками, внаслідок чого в межах таких суспільних відносин забезпечується дотримання нормативно закріплених правил поведінки таких суб'єктів. В якості критерію класифікації принципів відповідної діяльності обрано сферу суспільних відносин, у межах якої знаходить свій прояв окремий принцип контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України. За таким критерієм виділено загальноправові принципи, тобто ті, що мають місце в будь-якій сфері суспільних відносин, зокрема принципи: верховенства права, гуманізму, справедливості, законності, рівності. Досліджено міжгалузеві принципи контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, які

знаходять свій прояв у межах схожих суспільних відносин. До таких принципів віднесено: гласність, політичну нейтральність, професіоналізм, ефективність, дієвість. Розглянуто галузеві принципи, тобто такі, що мають місце під час здійснення контролю в будь-якій сфері суспільних відносин. До даної групи віднесено принципи: взаємодії, безперервності, плановості, оперативності, об'єктивності. Охарактеризовано зміст кожного з наведених принципів по відношенню до здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

4. З'ясовано, що правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України є сукупністю нормативно-правових актів, які з урахуванням юридичної сили окремо взятого з них закріплюють правовий статус суб'єктів такого контролю, в тому числі визначають особливості й напрямки реалізації ними своїх повноважень у даній сфері суспільних відносин. Обґрунтовано позицію відносно того, що основу таких правових засад становлять положення Конституції України, в яких визначено: загальноправові принципи здійснення такого контролю; регламентацію основних прав, свобод та інтересів особи на забезпечення, охорону й захист яких спрямована діяльність суб'єктів контролю; правовий статус окремих суб'єктів контролю; загальні засади подальшої нормативно-правової регламентації даної сфери суспільних відносин. Наголошено увагу на особливостях міжнародних договорів України, на рівні яких визначено правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, зокрема ними встановлено міжнародні стандарти щодо: забезпечення дотримання, охорони та захисту прав, свобод та інтересів особи; порядку формування та діяльності суб'єктів контролю; міжнародної взаємодії суб'єктів контролю за окремими напрямками. В якості окремої групи нормативно-правових актів, які закріплюють правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України названо закони України, в тому числі акти кодифікованого законодавства. Визначено, що підзаконний рівень закріплення правових засад контролю за діяльністю

Державної кримінально-виконавчої служби України складають акти вищих органів державної влади та акти центральних органів виконавчої влади. При цьому найбільша кількість вказаних актів приймається Міністерством юстиції України. Акцентовано увагу на вкрай високому ступені підзаконної нормативно-правової регламентації здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

5. Визначено, що під формами контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України слід розуміти закріплені на нормативно-правовому рівні напрямки зовнішнього відображення особливостей реалізації суб'єктами контролю своїх повноважень у цій сфері. Здійснено класифікацію форм контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України за такими критеріями як: суб'єкти, уповноважені його здійснювати; об'єкт контролю; його призначення; спрямованість; час здійснення; передбачуваність; місце проведення. Встановлено сфери цільового контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, серед яких виділено: медичний контроль; інфекційний контроль; контроль якості харчування; комунально-побутовий контроль; контроль пожежної безпеки; контроль режиму секретності; контроль законності утримання під вартою та відбування покарання особою; контроль санітарно-епідемічного стану; інженерно-технічний контроль; архітектурно-будівельний контроль. Під методами контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України запропоновано розуміти закріплену на законодавчому рівні сукупність прийомів (способів, заходів), здійснюючи які, суб'єкти такого контролю вчиняють вплив на дану сферу суспільних відносин. Серед методів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України виділено: перевірку, облік, моніторинг, аудит, опитування, ревізію, інспектування, оскарження.

6. Обґрунтовано, що під суб'єктами контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України слід розуміти сукупність органів

влади (їх посадових і службових осіб), міжнародних організацій і представників громадськості, які на основі та на виконання приписів національного законодавства реалізують свої контрольні повноваження задля врегулювання вказаної сфери суспільних відносин у цілому та за окремими напрямками. Суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України запропоновано класифікувати на міжнародні, державні та громадські. Досліджено призначення і роль провідних суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України: Верховної Ради України (народних депутатів, комітетів Верховної Ради України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини); Президента України, а також дотичних йому суб'єктів у цій сфері (Ради національної безпеки і оборони України, Комісії при Президентові України у питаннях помилування); Кабінету Міністрів України; центральних органів виконавчої влади (Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Національної поліції України, Державної служби з надзвичайних ситуацій); Служби безпеки України; прокуратури; судів; суб'єктів, які здійснюють контроль в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці: Ради міністрів АРК, органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій; представників громадськості.

7. Встановлено, що одним із ключових факторів успішності реформування сфери діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України є налагодження ефективного контролю в цій сфері. Задля підвищення ефективності такого контролю вивчено позитивний і негативний досвід здійснення контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів у провідних європейських країнах (Великобританія, Франція, Німеччина, Норвегія, Нідерланди), а також Сполучених Штатах Америки. Досвід окремих країн свідчить, що контроль за діяльністю кримінально-виконавчих органів здійснюється шляхом поєднання внутрішньовідомчого та зовнішнього контролю, що свідчить про необхідність і доцільність

запровадження в Україні подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій. З'ясовано, що ключову роль у здійсненні контролю за діяльністю кримінально-виконавчих органів у вказаних зарубіжних країнах відведено громадськості. Встановлено, що громадськість здійснює вказаний контроль як самостійно, так і в тісній співпраці з органами влади, в тому числі кримінально-виконавчими органами. Обґрунтовано доцільність створення подібних вітчизняних суб'єктів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, а також розширення повноважень існуючих наразі громадських суб'єктів контролю.

8. Відмічено, що ефективність контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України напряму залежить від досконалості адміністративного законодавства, положеннями якого регламентовано дану сферу суспільних відносин. Наголошено на необхідності внесення змін до ряду нормативно-правових актів, на основі яких здійснюється вказана діяльність і контроль за нею уповноваженими суб'єктами, зокрема до: Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», Закону України «Про пробацію». Обґрунтовано, що в подальшому необхідно прийняти новий Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». Наведено орієнтовний зміст такого закону, зокрема наголошено на необхідності окремою нормою закріпити перелік принципів контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України зі стислим розкриттям їх змісту. Встановлено, що одним із суттєвих недоліків адміністративного законодавства, що визначає правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, є занадто чисельна кількість підзаконних нормативно-правових актів, що діють у цій сфері, особливо актів Міністерства юстиції України. Дану проблему запропоновано розв'язати шляхом здійснення предметної інкорпорації нормативно-правових актів вказаного органу виконавчої влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: черговий етап. *Право України*. 2000. № 7. С. 6-8.
2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, Л. П. Коваленко та ін; за заг. ред. В. Я. Настюка. Х.: Право, 2013. 472 с.
3. Адміністративна діяльність органів поліції України: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін.; передм. В. В. Сокурєнка; МВС України, Харків, нац. ун-т внутр. справ. Харків; ХНУВС, 2017. 432 с.
4. Адміністративне право України: підручник; за ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2001. 528 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2-х томах / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К.: Вид-во "Юридична думка", 2004. Том 1. Загальна частина. 584 с.
6. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: За заг. ред. академіка НАПрН України О. М. Бандурки. Х.: Золота миля, 2011. 584 с.
7. Анікеєв Г. Б. Захисна функція юридичної допомоги в адміністративному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2012. 186 с.
8. Бараш Є. Ю. Адміністративно-правові засади управління державною кримінально-виконавчою службою України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2012. 482 с.
9. Бараш Є. Ю. Зарубіжний досвід соціальної роботи зі засудженими. *Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби*. 2016. № 1 (11). С. 10-17.

10. Безкровний Є. А. Організаційно-правові засади діяльності органів прокуратури України з розгляду звернень: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Київ, 2015. 263 с.
11. Бобрешов Є. Г. Судове правозастосування в Україні: проблеми теорії і практики: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2011. 20 с.
12. Богатирьов І. Г., Галінський О. І. Теоретичні та практичні питання кримінально-виконавчої політики у сфері виконання покарання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 4 (46). С. 129-136.
13. Бортник С. М. Проблеми правового регулювання трудових прав поліцейських: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.05. Харків, 2018. 389 с.
14. Бурбика М. М. Міжнародний досвід адміністративно-правового забезпечення взаємодії правоохоронних органів. *Наука і правоохорона*. 2013. № 2 (20). С. 21-25.
15. Васильєв І. О. Контрольна діяльність штабів органів внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. – Дніпропетровськ, 2010. 253 с.
16. Васильченко О. П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Київ, 2007. 248 с.
17. Великий енциклопедичний юридичний словник / за редакцією акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. К.: ТОВ «Видавництво „Юридична думка“, 2007. 992 с.
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD)/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
19. Венедиктов В. С., Іншин М. І. Поняття, зміст та особливості професійної компетенції державних службовців органів внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2004. № 3'3. С. 44-48.

20. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні. Харків: Фоліо, 2002. 176 с.
21. Гарбовський Л. А. Процесуальне забезпечення конфіскації майна в кримінальному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Ірпінь, 2008. 202 с.
22. Гармаш Є. В. Організаційно-правові основи підготовки, прийняття та виконання адміністративних рішень в митній службі України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Дніпропетровськ, 2010. 213 с.
23. Гетманець О. П. Правове регулювання бюджетного контролю в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2009. 427 с.
24. Гетьманець О. П. Правове регулювання бюджетного контролю в Україні: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2009. 427 с.
25. Глущенко С. В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.10. Харків, 2015. 490 с.
26. Гнот Х. Про виконання судових рішень установ виконання покарань у зарубіжних країнах. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. 6/2. С. 58-64
27. Горбунова Л. М. Підзаконні нормативно-правові акти: організаційно-правові питання забезпечення законності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 225 с.
28. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, № 21-22. Ст. 144.
29. Гусаров С. Контроль і нагляд у забезпеченні законності в адміністративно-юрисдикційній діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. №. 2. С. 47-53.
30. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: міжнародний документ від 09.12.1975. База даних «Законодавство

України». Верховна Рада України. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_084

31. Денисова А. В. Співвідношення контролю та нагляду. *Адміністративне право і процес*. 2013. №. 2 (4). С. 30-37.

32. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К.: Юрінком Інтер, 1998 432 с.

33. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 № 343. *Офіційний вісник України*. 2016. № 42. Ст. 1578.

34. Деякі питання обліку засуджених та осіб, узятих під варту: розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.09.2017 № 608-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 75. Ст. 2303.

35. Добкін М. М. Місцеві державні адміністрації України: становлення, розвиток та функціонування: монографія. Х.: Золота миля, 2012. 567 с.

36. Добровольський В. В. Екологічні знання: Навч. посіб. К.: ВД «Професіонал», 2005. 340 с.

37. Договір між Україною і Грузією про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання: міжнародний документ від 14.02.1997. *Офіційний вісник України*. 2006. № 47. Ст. 3176.

38. Договір між Україною і Республікою Вірменія про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання: міжнародний документ від 01.03.2001. *Офіційний вісник України*. 2006. № 31. Ст. 2284.

39. Договір між Україною та Об'єднаними Арабськими Еміратами про видачу правопорушників: міжнародний документ від 26.11.2012. *Офіційний вісник України*. 2014. № 18. Ст. 571.

40. Договір між Україною та Республікою Білорусь про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання: міжнародний документ від 12.06.2009. *Офіційний вісник України*. 2012. № 15. Ст. 571.

41. Договір між Україною та Республікою Казахстан про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання: міжнародний документ від 17.09.1999. *Офіційний вісник України*. 2006. № 31. Ст. 2282.

42. Договір між Україною та Республікою Узбекистан про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання: міжнародний документ від 19.02.1998. *Офіційний вісник України*. 2006. № 31. Ст. 2279.

43. Договір між Україною та Урядом Малайзії про видачу правопорушників: міжнародний документ від 04.08.2016. *Офіційний вісник України*. 2017. № 87. Ст. 2671.

44. Дрозд О. Ю. Співвідношення норм трудового та адміністративного права при регулюванні проходження державної служби в Україні: монографія. Дніпро: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 420 с.

45. Дубінчак В. М. Правоохоронна діяльність: сутність, суб'єкти, засоби забезпечення (теоретико-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2010. 229 с.

46. Європейська конвенції про запобігання катуванням про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: міжнародний документ від 26.11.1987. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068

47. Ємець Л. О. Публічне управління неполітичними об'єднаннями громадян (адміністративно-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 218 с.

48. Завальний А. М. Юридичні факти в сфері здійснення правоохоронної діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2007. 192 с.

49. Загальна декларація з прав людини: міжнародний документ від 10.12.1948. *Урядовий кур'єр*. 2008. № 232.

50. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с.

51. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенко та інші; За ред. В. В. Копейчикова. Стер. вид. К.: Юрінком Інтер, 2000. 320 с.

52. Загуменна Ю. О. Органи внутрішніх справ України як суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави: монографія / Юлія Олександрівна Загуменна; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М. Харків, 2012.

53. Ісмаїлова Л. Б. Процесуальні та етико-психологічні питання забезпечення рівності сторін в кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2007. 215 с.

54. Карнарук Н. В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2007. 190 с.

55. Клочков В. Система органів державного нагляду та контролю. Право України. 2010. № 2. С. 204-207.

56. Коваль В. В. Перспективи створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій в Україні з урахуванням досвіду зарубіжних. Перспективи реформування кримінально-виконавчої системи України: матеріали круглого столу студентів, аспірантів, молодих вчених (4 квіт. 2017 р., м. Харків): в 2 т. Харків, 2017. Т. 1. С. 83-86.

57. Ковальчук Л. А. Правове регулювання фінансового контролю, що здійснюється правоохоронними органами: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2010. 203 с.

58. Кодекс адміністративного судочинства України: закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. 2005. № 35-36, 37. Ст. 446.

59. Кодекс законів про працю України: закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50.

60. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

61. Козьяков І. М. Співвідношення прокурорського нагляду і відомчого контролю за законністю оперативно-розшукової діяльності: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10. Харків, 2001. 234 с.

62. Колодій А. М. Принципи права України: моногр. К.: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

63. Коломієць Ю. Ю. Невідворотність кримінальної відповідальності: правова природа та зміст : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Одеса, 2005. 199 с.

64. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

65. Комісаров О. Г. Процес цілепокладання в організації діяльності органів внутрішніх справ України на сучасному етапі розвитку: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2002. 237 с.

66. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2371.

67. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: міжнародний документ від 10.12.1984. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085

68. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

69. Корнякова Т. В. Прокуратура і органи позавідомчого контролю: нагляд і взаємодія: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Одеса, 2004. 20 с.

70. Король В. В. Засади гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Львів, 2002. 184 с.

71. Кравчук В. М. Роль суду і прокуратури у забезпеченні законності актів органів виконавчої влади і місцевого самоврядування : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 – 12.00.10. Одеса, 2008. 219 с.

72. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

73. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

74. Кримінально-виконавче право України: підручник / за ред. А. Х. Степанюка. Х.: Право, 2006. 255 с.

75. Кримінально-виконавче право України: Навч. посібник / За заг. ред. проф. В. І. Олефіра та проф. О. Г. Колба. Київ, 2016. 264 с.

76. Кримінально-виконавчий кодекс України: закон України від 11.07.2003. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21.

77. Круглова А. Є. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності органів та установ виконання покарань: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 277 с.

78. Кузьменко О. В. Адміністративний процес у парадигмі права: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2006. 399 с.

79. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2009. 432 с.

80. Купенко С. А. Зміст поняття «розвідувальне опитування». *Право і безпека*. 2015. № 4 (59). С. 93-97.

81. Кутєпов М. Ю. Щодо визначення поняття кримінально-виконавчої політики України. *Митна справа*. 2014. № 6 (96). Книга 1. Частина 2. С. 144-149.

82. Лаврів О. Я. Система принципів трудового права України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Київ, 2006. 211 с.

83. Лімська декларація керівних принципів контролю: міжнародний документ від 01.01.1977. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604_001

84. Лютіков П. С. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2009. 212 с.

85. Майданник О. О. Теоретичні проблеми контрольної функції парламенту України : дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.02. Київ, 2008. 396 с.

86. Малиновський В. Я. Державне управління : Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с.

87. Марцеляк О. В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.02. Х., 2004. 473 с.

88. Маслова Я. І. Адміністративно-правові засади управління у сфері автомобільних доріг України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса, 2010. 210 с.

89. Мельничук І. І. Удосконалення системи виконання покарань в Україні на основі міжнародного досвіду. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 255-259.

90. Мельничук С. М. Правозастосовна форма здійснення функцій держави та публічне адміністрування: взаємозв'язок змісту правових категорій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 35. Частина 1. Том 1. С. 36-39.

91. Миськів Л. І. Адміністративно-правові засади діяльності вищих навчальних закладів МВС України з питань морально-правового виховання курсантів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2008. 203 с.

92. Миськів Л. І. Механізм нормативно-правового забезпечення виховної діяльності ВНС України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Випуск 105. Частина 1. С. 103-108.

93. Миськів Л. І. Органи виконавчої влади як суб'єкти реалізації інклюзивної освіти в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2013. № 4. С. 57-61.

94. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2013. № 6.

95. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: міжнародний документ від 16.12.1966. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2002. № 02.

96. Міжрегіональні територіальні органи з питань виконання покарань та апробації Міністерства юстиції України: офіційний сайт Міністерства юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/dep/dkvs/mijregionalni-teritorialni-organi-z-pitan-vikonannya-kriminalnih-pokaran-ta-probatsii-ministerstva-yustitsii-ukraini>

97. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями: міжнародний документ від 30.08.1955. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212

98. Могілевський Л. В. Система трудового права України: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.05. Харків, 2016. 414 с.

99. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: монографія. Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 654 с.

100. Мукшименко А. П. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за дотриманням прав людини при виконанні кримінальних покарань : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2010. 192 с.

101. Муравйов К. Досвід Німеччини та Франції щодо реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та можливості його використання в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 2. С. 240-244.

102. Муравйов К. Досвід США та Великобританії щодо реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та можливості його використання в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 1. С. 193-197.

103. Неділько В. Подвійна система регулярних пенітенціарних інспекцій у зарубіжних країнах: порівняльна характеристика. *Вісник Національної прокуратури України*. 2016. № 3 (45) С. 113-116

104. Нижник М., Машков О. Контроль у сфері державного управління. *Вісник УАДУ*. 1998. № 2. С. 23-31.

105. Новіков Б. В., Сініок Г. Ф., Круш П. В. Основи адміністративного менеджменту: Навч. посіб. К. «Центр навчальної літератури», 2004. 560 с.

106. Окунєв І. С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2009. 222 с.

107. Осетинський А. Й. Організація та функціональні засади діяльності касаційної інстанції (на прикладі судової палати Вищого господарського суду України): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10. Київ, 2005. 233 с.

108. Основи законодавства України про охорону здоров'я : закон України від 19.11.1992. № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 9.

109. Остропілець В. Р. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії органів досудового розслідування міністерства внутрішніх справ України з іншими правоохоронними органами: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Херсон, 2015. 205 с.

110. Павлишин О. В. Правозастосування та його ознаки в контексті семіотико-правового аналізу правової реальності. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 1 (13). С. 161-172.
111. Павлюков Р. О. Соціально-правовий захист інвалідів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Луганськ, 2009. 188 с.
112. Панова І. В. Контрольна діяльність обласних державних адміністрацій у сфері фінансів та бюджету: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2004. 190 с.
113. Пахомов В. В. Організаційно-правові засади здійснення державного контролю за правозастосовчою діяльністю податкових органів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 185 с.
114. Пенітенціарні системи України та Норвегії: порівняльно-правовий аналіз: посібник / за заг. ред. О.М. Джужі. К.: Державна пенітенціарна служба України, 2012. 52 с.
115. Петрушенко В. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів: "Магнолія 2006", 2011. 352 с.
116. Питання Комісії при Президентові України у питаннях помилування: указ Президента України від 21.08.2019 № 615/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 67. Ст. 2342.
117. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини: указ Президента України від 11.08.2011 № 811/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 63. Ст. 2494.
118. Плахотіна Н. А. Проблеми регулювання трудових процесуальних відносин в українській правовій системі: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Луганськ, 2009. 186 с.
119. Подорожній Є. Ю. Особливості юридичної відповідальності у трудовому праві України: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.05. Харків, 2016. 426 с.

120. Положення про Громадську раду при Міністерстві юстиції України: офіційний сайт Міністерства юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_38262

121. Правила Манделы: офіційний сайт ООН. URL: https://www.un.org/ru/events/mandeladay/mandela_rules.shtml

122. Приходченко Л. Л. Забезпечення ефективності державного управління на засадах демократичного врядування: дис. ... доктора наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. Одеса, 2010. 456 с.

123. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

124. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України: від 01.12.1994 № 264/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 52. Ст. 455.

125. Про безоплатну правову допомогу: закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

126. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України: закон України від 16.10.2012 № 5461-VI. 2014. № 5. Ст. 62.

127. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. 2016. № 51. Ст. 1799.

128. Про громадські об'єднання: закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

129. Про Громадську раду з питань дотримання прав людини в установах виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України від 05.06.2006 № 46/5. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0046323-06>

130. Про Державне бюро розслідувань: закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.
131. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.
132. Про Державну програму боротьби із злочинністю: постанова Верховної Ради України від 25.06.1993 № 3325-XII. *Голос України*. 1993. № 143.
133. Про державну таємницю : закон України від 21.01.1994 № XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.
134. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: закон України від 22.02.2006 № 3460-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 29. Ст. 245.
135. Про додаткові заходи щодо дальшої демократизації суспільства та посилення цивільного контролю за діяльністю правоохоронних та розвідувальних органів України: указ Президента України від 18.02.2004 № 206/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 8. Ст. 478.
136. Про доступ до публічної інформації: закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
137. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
138. Про застосування амністії в Україні: закон України від 01.10.1996 № 392/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 48. Ст. 263.
139. Про затвердження Інструкції з організації обліку кадрів у Державній кримінально-виконавчій службі України: наказ Міністерства юстиції України від 30.08.2017 № 2771/5. *Офіційний вісник України*. 2017. № 77. Ст. 2385.
140. Про затвердження Інструкції з оформлення посадовими особами установ виконання покарань та слідчих ізоляторів матеріалів про

адміністративні правопорушення: наказ Міністерства юстиції України від 08.09.2015 № 1674/5. *Офіційний вісник України*. 2015. № 76. Ст. 2545.

141. Про затвердження Інструкції про роботу відділів (груп, секторів, старших інспекторів) контролю за виконанням судових рішень установ виконання покарань та слідчих ізоляторів: наказ Міністерства юстиції України від 08.06.2012 № 847/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 48. Ст. 1912.

142. Про затвердження норм забезпечення осіб, взятих під варту, постільними речами, одягом і взуттям: постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2014 № 527. *Офіційний вісник України*. 2014. № 82. Ст. 2337.

143. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися органами та установами Державної кримінально-виконавчої служби: постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 № 1017. *Офіційний вісник України*. 2007. № 59. Ст. 2354.

144. Про затвердження Переліку технічних засобів нагляду і контролю, що використовуються у виправних та виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України, та Порядку використання технічних засобів нагляду і контролю у виправних та виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 26.06.2018 № 2025/5. *Офіційний вісник України*. 2018. № 55. Ст. 1964.

145. Про затвердження Положення про відомчу пожежну охорону Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 12.08.2014 № 1334/5. *Офіційний вісник України*. 2014. № 67. Ст. 1883.

146. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052. *Офіційний вісник України*. 2015. № 102. Ст. 3514.

147. Про затвердження Положення про експертно-перевірну комісію галузевого державного архіву Міністерства юстиції України у сфері

виконання кримінальних покарань та пробації: наказ Міністерства юстиції України від 10.05.2019 № 1419/5. *Офіційний вісник України*. 2019. № 41. Ст. 1459.

148. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2972.

149. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 267. *Офіційний вісник України*. 2015. № 38. Ст. 1141.

150. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2014 № 228. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1455.

151. Про затвердження Положення про Національну поліцію: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2971.

152. Про затвердження Положення про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 08.09.2015 № 1675/5. *Офіційний вісник України*. 2015. № 76. Ст. 2546.

153. Про затвердження Положення про порядок розслідування та ведення обліку аварій і нещасних випадків на виробництві, що сталися з особами, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах: наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 11.03.2009 № 44. *Офіційний вісник України*. 2009. № 29. Ст. 985.

154. Про затвердження Положення про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 26.12.2018 № 4091/5. *Офіційний вісник України*. 2019. № 5. Ст. 187.

155. Про затвердження Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 06.02.2017 № 292/5. *Офіційний вісник України*. 2017. № 15. Ст. 458.

156. Про затвердження Положення про управління кримінально-виконавчої інспекції Державного департаменту України з питань виконання покарань: наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 30.03.2007 № 68. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0068325-07>

157. Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах: постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 № 429. *Офіційний вісник України*. 2004. № 13. Ст. 905.

158. Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, територіальних органів внутрішніх справ, установ виконання покарань і слідчих ізоляторів у частині забезпечення наступності диспансерного спостереження за ВІЛ-позитивними особами, здійснення клініко-лабораторного моніторингу за перебігом хвороби та проведення антиретровірусної терапії: наказ Міністерства охорони здоров'я, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства юстиції України від 05.09.2012 № 692/775/1311/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 75. Ст. 3042.

159. Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України із закладами охорони здоров'я з питань надання медичної допомоги особам, узятим під варту: наказ Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 10.02.2012 № 239/5/104. *Офіційний вісник України*. 2012. № 13. Ст. 506.

160. Про затвердження Порядку взаємодії кримінально-виконавчої інспекції і центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо забезпечення соціального супроводу і контролю за поведінкою дітей та молоді, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі,

звільнені від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково: наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 28.10.2008 № 288/4322. *Офіційний вісник України*. 2008. № 95. Ст. 3153.

161. Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: наказ Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2018 № 974/5/467/609/280. *Офіційний вісник України*. 2018. № 35. Ст. 1252.

162. Про затвердження Порядку визначення засудженим виду установи виконання покарань, направлення для відбування покарання засуджених до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту, обмеження волі та їх переведення, Положення про центральну та міжрегіональну комісії з питань визначення засудженим до позбавлення волі виду установи виконання покарань, місця відбування покарання особам, засудженим до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту та обмеження волі, їх направлення і переведення для відбування покарання: наказ Міністерства юстиції України від 27.02.2017 № 680/5. *Офіційний вісник України*. 2017. № 20. Ст. 581.

163. Про затвердження Порядку відшкодування вартості витрат на утримання засуджених в установах виконання покарань: постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 № 80. *Офіційний вісник України*. 2017. № 17. Ст. 496.

164. Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах: наказ Міністерства юстиції України від 25.04.2017 № 1408/5. *Офіційний вісник України*. 2017. № 38. Ст. 1230.

165. Про затвердження Порядку інформування установами виконання покарань та слідчими ізоляторами Державної кримінально-виконавчої служби України дипломатичних представництв та (або) консульських установ іноземних держав в Україні стосовно іноземців, узятих під варту, або засуджених, або до яких застосовано тимчасовий чи екстрадиційний арешт: наказ Міністерства юстиції України від 02.12.2015 № 2024/5. *Офіційний вісник України*. 2014. № 99. Ст. 2952.

166. Про затвердження Порядку надання екстреної медичної допомоги особам, узятим під варту або яким призначено покарання у виді позбавлення волі: постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2012 № 1122. *Офіційний вісник України*. 2012. № 92. Ст. 3745.

167. Про затвердження Порядку надання медичної допомоги хворим на туберкульоз особам, взятим під варту, чи які тримаються в установах виконання покарань: постанова Кабінету Міністрів України від 25.01.2014 № 205. *Офіційний вісник України*. 2014. № 53. Ст. 1405.

168. Про затвердження Порядку обліку особистих грошей, цінностей і речей осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, а також виданого їм речового майна: наказ Міністерства юстиції України від 23.08.2013 № 1782/5. *Офіційний вісник України*. 2013. № 69. Ст. 2565.

169. Про затвердження Порядку організації виробничої діяльності та залучення засуджених до суспільно корисної праці на підприємствах виправних центрів, виправних та виховних колоній Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 03.01.2013 № 26/5. *Офіційний вісник України*. 2013. № 5. Ст. 182.

170. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі: наказ Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 15.08.2014 № 1348/5/572. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1949.

171. Про затвердження Порядку прийняття та обліку в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: наказ Міністерства юстиції України від 02.02.2017 № 254/5. *Офіційний вісник України*. 2017. № 11. Ст. 331.

172. Про затвердження Порядку проведення атестування осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 24.01.2017 № 172/5. *Офіційний вісник України*. 2017. № 13. Ст. 387.

173. Про затвердження Порядку проведення службових розслідувань у Державній кримінально-виконавчій службі України: наказ Міністерства юстиції України від 12.03.2015 № 356/5. *Офіційний вісник України*. 2015. № 23. Ст. 647.

174. Про затвердження Порядку розгляду звернень громадян у Державній кримінально-виконавчій службі України: наказ Міністерства юстиції України від 23.07.2013 № 1475/5. *Офіційний вісник України*. 2013. № 59. Ст. 2129.

175. Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм: постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 № 24. *Офіційний вісник України*. 2017. № 10. Ст. 308.

176. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків і аварій, що сталися в органах і установах Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 06.08.2012 № 1166/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 63. Ст. 2591.

177. Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту: наказ Міністерства юстиції України від 26.06.2018 № 2023/5. *Офіційний вісник України*. 2018. № 55. Ст.1962.

178. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2832/5. *Офіційний вісник України*. 2018. № 70. Ст. 2404.

179. Про затвердження Типового положення про уповноважений орган з питань пробації та Типового положення про сектор ювенальної пробації: наказ Міністерства юстиції України від 18.08.2017 № 2649/5. *Офіційний вісник України*. 2017. № 72. Ст. 2238.

180. Про звернення громадян : закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

181. Про інформацію: закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

182. Про Кабінет Міністрів України : закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

183. Про комітети Верховної Ради України: закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 135.

184. Про Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996 - 2000 роки: указ Президента України від 17.09.1996 № 837/96. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/96>

185. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: указ Президента України від 08.11.2012 № 631/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 87. Ст. 3531.

186. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні: постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 № 2296-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 30. Ст. 426.

187. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства

- юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 № 348. *Офіційний вісник України*. 2016. № 44. Ст. 1620.
188. Про міжнародні договори України: закон України від 29.06.2004 р. 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
189. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
190. Про місцеві державні адміністрації: закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 3190.
191. Про Національне антикорупційне бюро України: закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.
192. Про Національну безпеку України: закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
193. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 63. Ст. 2075.
194. Про невідкладні заходи щодо запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу: указ Президента України від 01.11.2000 № 1182/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 44. Ст. 1891.
195. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
196. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442. *Офіційний вісник України*. 2014. № 74. Ст. 2105.
197. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 29. Ст. 535.

198. Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими: наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2013 № 2300/5. *Офіційний вісник України*. 2013. № 89. Ст. 3297.

199. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: закон України від 05.04.2007 № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

200. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: закон України від 01.01.1992 № 2263-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 399.

201. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 № 19-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 35. Ст. 147.

202. Про політичні партії в Україні: закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.

203. Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: указ Президента України від 15.11.2006 № 970/2006. *Офіційний вісник України*. 2006. № 47. Ст. 3123.

204. Про попереднє ув'язнення: закон України від 30.12.1993 № 3352-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 360.

205. Про порядок здійснення помилування: указ Президента України від 21.04.2015 № 223/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 33. Ст. 960.

206. Про порядок оптимізації діяльності слідчих ізоляторів, установ виконання покарань та підприємств установ виконання покарань: постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 № 396. *Офіційний вісник України*. 2017. № 49. Ст. 1518.

207. Про пробацію: закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.

208. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: постанова Верховної Ради України від 04.10.2019 № 188-IX. *Офіційний вісник України*. 2019. № 82. Ст. 2792.

209. Про прокуратуру: закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

210. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим: закон України від 16.06.2011 № 3530-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 2-3. Ст. 3.

211. Про Раду національної безпеки і оборони України: закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

212. Про ратифікацію Європейської конвенції про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: закон України від 24.01.1997 № 33/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 11. Ст. 94.

213. Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання: закон України від 21.07.2006 № 22-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 39. Ст. 327.

214. Про Регламент Верховної Ради України: закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, № 16-17. Ст. 133.

215. Про Службу безпеки України: закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

216. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: закон України від 17.03.2011 № 3160-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 380.

217. Про статус народного депутат України: закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.

218. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів 2015-2020 роки: указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 41. Ст. 1267.

219. Про судоустрій і статус суддів: закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545

220. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2005 № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.

221. Про Товариство Червоного Хреста України: закон України від 28.11.2002 № 330-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 5. Ст. 47.

222. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: закон України від 23.12.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

223. Про утворення міжрегіонального територіального органу Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань: постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 709. *Офіційний вісник України*. 2017. № 75. Ст. 2301.

224. Про центральні органи виконавчої влади: закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 27. Ст. 1123.

225. Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України: закон України від 02.03.2000 № 1526-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 20. Ст. 151.

226. Пчелін В. Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2017. 485 с.

227. Пчелін В. Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади: монографія. Харків: У справи, 2017. 488 с.

228. Пчелін В. Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ: дис. ... кандидата юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2011. 190 с.

229. Рабінович П. М. Про критерії відповідності національної юридичної практики нормам Конвенції про захист прав і основних свобод. *Практика Європейського суду з прав людини: рішення, дослідження, нормативні акти*. 2000. № 4. С. 19-24.

230. Резолюція 43/173 Генеральної Асамблеї ООН «Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином»: міжнародний документ від 14.12.1990. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_206

231. Резолюція 45/111 Генеральної Асамблеї ООН Основні принципи поводження з в'язнями: міжнародний документ від 14.12.1990. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_230

232. Резолюція 70/175 «Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з ув'язненими (Правила Нельсона Мандели)». Інформаційно-правові системи Ліга: Закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU15144?an=2&hide=true>

233. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.10.2004 № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

234. Ромасько В. О. Державний контроль у сфері будівництва: адміністративно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2010. 197 с.

235. Руденко М. Про співвідношення державного контролю і прокурорського нагляду (концептуальні зауваження на перехідний період). *Право України*. 1997. № 5. С. 29-33.

236. Савченко Л. А. Шляхи вдосконалення державного фінансового контролю України в сучасних умовах. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2001. № 2. С. 131-138.

237. Сажнев І. В. До питання щодо визначення поняття «правоохоронна функція держави». *Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України*. 2000. Вип. 4. С. 62-71.

238. Сарана С. В. Фінансове право України: Навч. посібник. Полтава: Полтавський інститут економіки і права Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», 2008. 567 с.

239. Сердюк В. В. Правовий статус Верховного Суду України в системі судової влади: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.10. Харків, 2009. 563 с.

240. Сидоренко С. М. Зарубіжний досвід виконання правоохоронних функцій пенітенціарними установами та можливості його використання в Україні. *Вісник ХНУВС*. 2013. № 3 (62). С. 130-138.

241. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник; пер. з рос. Х.: Консум, 2006. 656 с.

242. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник; видання 2-е, перероблене і доповнене. Харків: Еспада, 2009. 752 с.

243. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.

244. Сокальська О.В., Луга Д. С. В'язнична система Франції: етапи формування та сучасний стан. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 39. С. 18-22.

245. Степанюк А. Х., Четвериков О. С., Яковець І.С. Ефективність діяльності державної кримінально-виконавчої служби України: наук.-практ. посіб. Харків: Кроссроуд, 2009.

246. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 624 с.
247. Структурні підрозділи Міністерства: офіційний сайт Міністерства юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/str_cent_struct
248. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, В. С. Ковальський; за заг. ред. О. В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 408 с.
249. Тароєва В. В. Інститути контрольної влади в сучасній Україні: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Одеса, 2010. 219 с.
250. Теліпко В. Е. Конституційне та конституційно-процесуальне право України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. В. Е. Теліпко К.: Центр учбової літератури, 2009. 568 с.
251. Теорія держави та права: навч. посіб. / за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 368 с.
252. Томкіна О. О. Акти кабінету міністрів України: теоретичні засади видання та реалізації : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2005. 195 с.
253. Тюріна О. В. Сучасні системи правоохоронних органів (порівняльно-правове дослідження): автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2001. 18 с.
254. Удовенко Ж. В. Криміналістичне забезпечення процесу доказування на досудовому слідстві: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2004. 205 с.
255. Управління органами Національної поліції України: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; МВС України, Харків, нац. ун-т внутр. справ. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.
256. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: навчально-методичний посібник / ДП «Укртехінформ». Київ, 2013. 250 с.

257. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання: закон України від 23.09.2005. *Офіційний вісник України*. 2006. № 31. Ст. 2201.

258. Философский энциклопедический словарь. М.: ИНФРА-М, 2012. 576 с.

259. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичёв и др. 2-е изд. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.

260. Фролова О. Г. Злочини, пов'язані з банкрутством, в Україні: кримінально-правова характеристика: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2006. 211 с.

261. Хабло О. Ю. Зловживання у сфері кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2008. 215 с.

262. Хань Г. А. Теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Донецьк, 2007. 221 с.

263. Хольченко О. М. Контрольне провадження в діяльності податкової міліції України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2005. 183 с.

264. Цивільний контроль за діяльністю міліції: організаційно-правові питання. Науково-практичний посібник / За заг. ред. М. І. Іншина, О. М. Музичука, Р. С. Веприцького. Харків: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2007. 206 с.

265. Чепурнова Н. М., Серегин А. В. Теория государства и права: учеб. пособ. Москва: ЕАОИ, 2007. 465 с.

266. Чистяков П. М. Контроль органів державної податкової служби України за підприємницькою діяльністю, яка підлягає ліцензуванню: теорія та практика реалізації: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2004. 198 с.

267. Чомахашвілі О. Ш., Микитась І. М. Зарубіжний досвід діяльності системи виконання покарань. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. № 3 (22). С. 133-139.

268. Шарнін А. В. Поняття та види методів організації діяльності органів досудового розслідування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Випуск 2 (11). С. 127-130.

269. Шевченко Д. А. Щодо категорії «принцип» у кримінальному праві. *Форум права*. 2011. № 2. С. 1013-1017.

270. Шевчук О. М. Засоби державного примусу у правовій системі України: дис. ... кандидата юрид. наук: спец. 12.00.01. Одеса, 2003. 187 с.

271. Шестак С. В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Харків, 2009. 199 с.

272. Шкарупа К. В. Історія розвитку та проблеми становлення пенітенціарної служби. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. Вип. 75. С. 63-70.

273. Шкарупа К. В. Міжнародно-правовий аспект виникнення і функціонування пенітенціарної служб та вплив на розвиток суспільних відносин деяких країн. *Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні аспекти*. 2017. Випуск 8. С. 405-408.

274. Щербина В. І. Функції трудового права: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.05. Дніпропетровськ, 2008. 423 с.

275. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 6 : Т-Я. 2004. 768 с.

276. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5: П – С. К. : Вид-во «Юридична думка», 2003. 736 с.

277. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 3: К – М. К.: Вид-во «Юридична думка», 2001. 792 с.

278. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: “Укр. енцикл.”, 1998. Т. 2 : Д – Й. 1999. 744 с.

279. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: “Укр. енцикл.”, 1998. Т. 1 : А – Г. К.: Вид-во “Юридична думка”, 2011. 656 с.

280. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: “Укр. енцикл.”, 1998. Т. 4 : Н – П. К.: Вид-во “Юридична думка”, 2002. 720 с.

281. Ягунов Д. В. Створення в’язничних інспекцій: міжнародні стандарти й перспективи реформ в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2015. Випуск 35. Частина II. Том. 3 С. 113-116

282. Яковець І. С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2006. 196 с.

283. Ярмачі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2006. 437 с.

284. Ярмиш О. Н., Серьогін В. О Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навч. посіб. Х.: Вид-во Національного ун-ту. внутр. справ, 2002. 672 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Усачов Є.І. Сутність контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 34. Ч. 2. Т. 3. С. 166–169.

2. Усачов Є.І. Сутність діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1. Т. 4. С. 167–170.

3. Усачов Є.І. Правозастовчі та правоохоронні функції державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2. Т. 3. С. 130–134.

4. Усачев Е.И. Понятие и значение принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и политика*. 2018. № 2. С. 70–75 (Кыргызская Республика).

5. Усачов Є.І. Основні напрямки діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 4. С. 184–189.

6. Усачев Е.И. Виды принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 81–86 (Кыргызская Республика).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Усачов Є.І. Щодо класифікації принципів контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 серп. 2016 р.)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 87–89.

8. Усачов Є.І. Значення контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Актуальні *проблеми реформування системи законодавства України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 січ. 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 100–103.

9. Усачов Є.І. Співвідношення понять контроль і нагляд за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 черв. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С 56–59.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший заступник директора
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат історичних наук, доцент
І.М. Пекарєв
«15» травня 2019 р.

А К Т

**впровадження результатів дисертацій здобувача наукового ступеня кандидата
юридичних наук Усачова Євгена Ігоровича
на тему «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної
кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах» у науково-дослідну діяльність
Науково-дослідного інституту публічного права**

Комісія у складі: заступника директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права, кандидата юридичних наук, доцента Сороки Л.В., завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, кандидата юридичних наук Куркової К.М., склала цей акт про те, що матеріали дисертації Усачова Євгена Ігоровича на тему «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах» (на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права, а саме для подальшого розроблення наукових питань щодо адміністративно-правових засад контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах і використовуються Інститутом в межах реалізації теми науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності наукових працівників наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження Усачова Євгена Ігоровича на тему «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права.

Заступник директора
з наукової роботи
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат юридичних наук, доцент

Л.В. Сорока

Завідувач відділу
науково-правових експертиз та законопроектних робіт,
Науково-дослідного інституту публічного права
кандидат юридичних наук

К. М. Куркова

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Начальник державної установи
«Миколаївський слідчий ізолятор»Сергій ШАМШУРА
«02» грудня 2019 року

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Усачова Євгена Ігоровича «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія в складі:

1. Заступник начальника ДУ «Миколаївський слідчий ізолятор» з режиму та охорони підполковник внутрішньої служби Максим Дрозд;
2. Заступник начальника ДУ «Миколаївський слідчий ізолятор» із соціально-виховної та психологічної роботи підполковник внутрішньої служби Анатолій Цишнатій;
3. Начальник відділу по контролю за виконанням судових рішень підполковник внутрішньої служби Андрій Нестеренко

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Усачова Євгена Ігоровича «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються під час здійснення внутрішнього контролю в Миколаївському слідчому ізоляторі та під час взаємодії з іншими установами в цій сфері.

В якості наукових джерел в діяльності державної установи «Миколаївський слідчий ізолятор» рекомендовано такі *публікації* автора:

1. Усачов Є.І. Сутність діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1. Том 4. С. 167-170.
2. Усачов Є.І. Основні напрямки діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 184-189.
3. Усачов Є.І. Правозастовчі та правоохоронні функції державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2. Том 3. С. 130-134.
4. Усачов Є.І. Сутність контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Випуск 34. Ч. 2. Т. 3. С. 166-169.
5. Усачев Е.И. Понятие и значение принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и политика*. 2018. № 2. С. 70–75. (Кыргызская Республика)
6. Усачев Е.И. Виды принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 81–86. (Кыргызская Республика)
7. Усачов Є.І. Значення контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27-28 січня 2017 року. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 100–103.
8. Усачов Є.І. Співвідношення понять контроль і нагляд за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Юридична наука: виклики і сьогодення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 8–9 червня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С 56–59.

9. Усачов Є.І. Щодо класифікації принципів контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12-13 серпня 2016 р.) – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 87–89.

Комісія констатує, що впровадження результатів дисертаційного дослідження Усачова Є.І. забезпечило розширення науково-методичного інструментарію здійснення внутрішнього контролю в державній установі «Миколаївський слідчий ізолятор» та під час взаємодії з іншими установами в цій сфері.

Члени комісії:

Підполковник внутрішньої служби

Підполковник внутрішньої служби

Підполковник внутрішньої служби

Максим ДРОЗД

Анатолій ЦИШНАТІЙ

Андрій НЕСТЕРЕНКО

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Керівник Херсонської місцевої
 прокуратури
 Константин ГУЛЯКОВ
 10 грудня 2019 року

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Усачова Євгена Ігоровича «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія в складі:

1. Прокурор Херсонської місцевої прокуратури
Сенченко Я.О.
2. Прокурор Херсонської місцевої прокуратури
Гавриш Ю.О.
3. Прокурор Херсонської місцевої прокуратури
Колоша Р.Ю.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Усачова Євгена Ігоровича «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються під час здійснення прокурорського нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

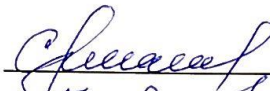
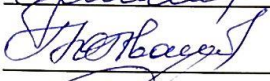
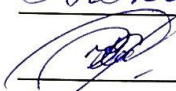
В якості наукових джерел в діяльності Херсонської місцевої прокуратури рекомендовано такі **публікації** автора:

1. Усачов Є.І. Сутність діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1. Том 4. С. 167-170.
2. Усачов Є.І. Основні напрямки діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 184-189.
3. Усачов Є.І. Правозастовчі та правоохоронні функції державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2. Том 3. С. 130-134.
4. Усачов Є.І. Сутність контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Випуск 34. Ч. 2. Т. 3. С. 166-169.
5. Усачев Е.И. Понятие и значение принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и политика*. 2018. № 2. С. 70–75. (Кыргызская Республика)
6. Усачев Е.И. Виды принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 81–86. (Кыргызская Республика)
7. Усачов Є.І. Значення контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27-28 січня 2017 року. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 100–103.
8. Усачов Є.І. Співвідношення понять контроль і нагляд за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Юридична наука: виклики і сьогодення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 8–9 червня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причор-номорська фундація права», 2018. С 56–59.

9. Усачов Є.І. Щодо класифікації принципів контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12-13 серпня 2016 р.) – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 87–89.

Комісія констатує, що впровадження результатів дисертаційного дослідження Усачова Є.І. забезпечило розширення науково-методичного інструментарію здійснення прокурорського нагляду за додержанням законів.

Члени комісії

 Я. Семєрніова
 Ю. Васюк
 В. Жовня

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший заступник директора
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат історичних наук, доцент
І.М. Пекарєв
«16» травня 2019 р.

АКТ

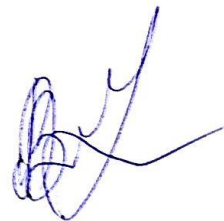
упровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук Усачова Євгена Ігоровича
на тему «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної
кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах» в освітній процес Науково-
дослідного інституту публічного права

Комісією Інституту було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах» Усачова Євгена Ігоровича. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано при розробленні лекційних курсів з дисципліни, яка викладається у Науково-дослідному інституті публічного права, а саме дисципліни «Актуальні проблеми адміністративного права», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, а також у контексті інших дисциплін, які викладаються в Інституті. Лекційний курс окремих тем навчальних дисциплін увібрав положення цього дисертаційного дослідження.

ВИСНОВОК: результати дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах» Усачова Євгена Ігоровича вважати впровадженими в освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права з дисципліни, а саме «Актуальні проблеми адміністративного права».

Члени комісії:

Заступник директора
з наукової роботи
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат юридичних наук, доцент

Л.В. Сорока

завідувач відділу
науково-правових експертиз
та законопроектних робіт,
кандидат юридичних наук

К. М. Куркова

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана
з навчально-методичної роботи
факультету № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Г.В. Джагупов

«04» грудня 2019 року

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Усачова Євгена Ігоровича «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право у навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ

Комісія в складі:

1. Панова О.О., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування факультету № 3;
2. Резанов С.А., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування факультету № 3;
3. Селюков В.С., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування факультету № 3.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Усачова Євгена Ігоровича на тему «Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах» у вигляді тексту лекції використовуються викладачами кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ при підготовці та проведенні лекцій і практичних занять з дисциплін «Забезпечення режиму тримання

затриманих і взятих під варту осіб», «Актуальні проблеми адміністративної діяльності».

В якості наукових джерел рекомендовано такі **публікації** автора:

1. Усачов Є.І. Сутність діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1. Том 4. С. 167-170.
2. Усачов Є.І. Основні напрямки діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 184-189.
3. Усачов Є.І. Правозастовчі та правоохоронні функції державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2. Том 3. С. 130-134.
4. Усачов Є.І. Сутність контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Випуск 34. Ч. 2. Т. 3. С. 166-169.
5. Усачев Е.И. Понятие и значение принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и политика*. 2018. № 2. С. 70–75. (Кыргызская Республика)
6. Усачев Е.И. Виды принципов контроля за деятельностью Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 81–86. (Кыргызская Республика)
7. Усачов Є.І. Значення контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27-28 січня 2017 року. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 100–103.
8. Усачов Є.І. Співвідношення понять контроль і нагляд за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Юридична наука: виклики і сьогодення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.

Одеса, Україна, 8–9 червня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С 56–59.

9. Усачов Є.І. Щодо класифікації принципів контролю за діяльністю державної кримінально-виконавчої служби України. Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12-13 серпня 2016 р.) – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 87–89.

Члени комісії:

О.О. Панова

С.А. Резанов

В.С. Селюков

«04» 12 2019 року